

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKTÜARYAL TEKNİKLER VE
BİREYSEL EMEKLİLİK UYGULAMALARI

Deniz Melek CELME

FBE İstatistik Anabilim Dalında İstatistik Programında

Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Servet ES

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
SİMGE LİSTESİ.....	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL TANIMLAR.....	2
3. AKTÜARYA' NIN TARİHÇESİ.....	8
4. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMANI.....	11
4.1. Finansman Problemi.....	11
4.2. Finansman İlkeleri.....	12
4.2.1 Üçlü Katılım Yoluyla Finansman.....	13
4.2.2 Vergi Yoluyla Finansman.....	15
4.3. Finansman Yöntemleri.....	16
4.3.1 Dağıtım Yöntemi.....	17
4.3.2 Fon Biriktirme Yöntemi.....	19
4.4. Sosyal Güvenlik Fonlarının Yatırım İlkeleri.....	21
5. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE REFORM.....	25
5.1. Dünyada Durum.....	26
5.2. Ülkemizde Durum.....	27
5.3. Reform.....	29
5.3.1 Birinci Aşama.....	30
5.3.2 İkinci Aşama.....	31
5.3.3 Temel Emeklilik Parametreleri Değişiklikleri.....	33
5.3.4 Yönetim Bilişim Sistemleri ve Enformasyon Teknolojisinin Geliştirilmesi Projesi... 34	34
6. ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİ.....	35
6.1. Aktüaryal Değerlendirmeler, Aktüerlerin Sorumlulukları.....	35
6.2. Belirlenmiş Fayda Esaslı Özel Emeklilik Sistemleri.....	35
6.3. Belirlenmiş Katkı Esaslı Özel Emeklilik Sistemleri.....	35
6.3.1 Aktüaryal Değerlendirmeler.....	36
6.3.2 Aktüerlerin Sorumlulukları.....	37
6.3.2.1 Şirket Açısından.....	37
6.3.2.2 Katılımcı Açısından.....	37
6.3.2.3 Kamu Otoritesi Açısından.....	37
7. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ.....	38
7.1. Avantajlar.....	39
7.2. Dezavantajlar.....	39
7.3. Sistemin Temel Unsurları.....	39

7.4	Masraf Kesintileri.....	45
7.5	Yasal Düzenlemeler.....	46
7.6	Bireysel Emeklilik Sisteminde Aktüerlerin Sorumlulukları.....	47
7.7	Sistemin Makro Ekonomik Etkileri.....	47
8	BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARI.....	48
8.1	Fon Türleri.....	49
8.1.1	Kıymetli Madenler Fonları.....	49
8.1.2	İhtisaslaşmış Fonlar.....	49
8.1.3	Diğer Fonlar.....	49
8.1.4	Para Piyasası Fonları.....	50
9	YATIRIM FONLARINDA RİSK ve PORTFÖY ANALİZİ.....	51
9.1	Portföy Performansı ve Değerlendirilmesi.....	51
9.1.1	Analiz.....	52
9.1.2	Analiz Yöntemleri.....	53
9.1.2.1	Varyans Analizi.....	53
9.1.2.2	Regresyon Analizi.....	54
9.1.3	Ortalama ve Standart Sapma.....	54
9.1.3.1	Çarpıklık.....	55
9.1.4	Performans Değerlendirme Yöntemleri.....	55
9.1.4.1	Standart Sapmayı Esas Alan Ölçütler.....	56
10.	BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARINDA RİSK ve PORTFÖY ANALİZİ.....	58
10.1	Performans Ölçümü.....	58
10.2	Risk Ölçümü.....	59
10.2.1	Standart Sapma.....	59
10.2.2	Sharpe Oranı.....	60
10.3	Devamlılık Ölçümü.....	61
10.4	Rating.....	61
11	BİREYSEL EMEKLİLİK GELİRİNİN SİMÜLASYONU.....	64
11.1	Katılımcı Açısından Risk ve Fayda Analizi.....	64
11.2	Amaç ve Yöntem.....	64
11.3	Model ve Varsayımlar.....	64
11.4	Simulasyonda Kullanılan Emeklilik Planı Varsayımları.....	65
11.5	Simulasyon Sonuçları.....	65
12	SONUÇLAR.....	69
	KAYNAKLAR.....	70
	EKLER.....	71
Ek 1	Aktüerler Yönetmeliği (03 Ağustos 1995).....	71
Ek 2	Türkiye Muhasebe Standartı Tebliği	79
	ÖZGEÇMİŞ.....	91

SİMGE LİSTESİ

a	Portföy yöneticisinin seçicilik kabiliyeti
AW	W yıl sonra toplam fon birikimi (emeklilik öncesi)
äx	Sigortalı yaşadığı sürece yıl başlarında ödenecek 1 TL'nin peşin değeri
b	Portföyün Sistemik Risk Seviyesi
CR	Yıllık ücretin yüzdesi olarak katkı oranı
DİBS _{ort}	i ₀ ayındaki ortalama dıbs oranı
dıbs _{iN}	N. aydaki ihale
E	t yılında yapılan katkının bir oranı olarak toplam idari masraflar;
eP(t)	Beklenen değeri sıfır olan hata terim
İmkb _t	Piyasanın t günündeki getirisi
İmkb _{t-1}	Piyasanın t-1 günündeki getirisi
N	İhale sayısı
P	Enflasyon endeksli yıllık gelir
Ps	Portföyün standart sapması
Rimkb	Piyasanın ortalama getirisi,
Rt	t yılında elde edilen reel yatırım getirisi oranı.
R _p	Portföyün ortalama getirisi,
R _{rf}	Risksiz varlığın ortalama getirisi
rp	Fonun getirisi,
rf _t	Fonun t günündeki kapanış fiyatı ve
rf _{t-1}	Fonun t-1 günündeki kapanış fiyatıdır
SI _p	Portföy için Sharpe Endeksi,
SALt	t yılında elde edilen reel yıllık ücret;
ZM(t)	pazarın artık getirilerini ve ini ifade
★★★★★	Rating

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 4.1	Dağıtım ve fon yöntemlerinin kıyaslanması
Çizelge 5.1	Hayatta kalma beklentisi ve doğum hızı projeksiyonu
Çizelge 5.2	Emeklilik programları aktüaryal projeksiyonu
Çizelge 5.3	Demografik oran 1999 – 2050 (Reform Öncesi)
Çizelge 7.1	Gelir, Tüketim ve Tasarruf İlişkisi
Çizelge 10.1	Yıldız ratingi (Persembe.com)
Çizelge 10.2	Kazanç
Çizelge 11.1	Emeklilik öncesi son ücrete oranla emeklilik gelirleri
Çizelge 11.2	Strateji Y' nin Strateji Z' den yüksek gelir sağlama olasılıkları
Çizelge 11.3	Emeklilik öncesi son ücrete oranla emeklilik gelirleri (Taktik kaydırma sonrası)
Çizelge 11.4	Strateji Y' nin Strateji Z' den yüksek gelir sağlama olasılıkları (Taktik kaydırma sonrası)

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca, tezimi yöneten ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, Sayın Yard. Doç. Dr. Servet ES' e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca; beni bugünlerime getiren, desteklerini her zaman hissettiğim anneme teşekkür ederim.

Deniz Melek CELME

İstanbul, 2006

ÖZET

Bir ülkenin ekonomik gelişmişliği ile finansal sistemin işlerliği ve karmaşıklığı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Finansal sistem, fonların üretken yatırım seçenekleri olmayan ekonomik birimlerden yatırım seçeneğine sahip birimlere aktarılmasını sağlayarak ekonomik sistem içinde önemli bir işlevi gerçekleştirir.

Aktüerya, finansal sistem içerisinde, sigortacılık tekniği ile buna ilişkin yatırım, finansman, demografi konularında ve yangın, fırtına hastalık gibi riskler için verilen teminatlar karşılığında olasılık ve istatistik teorileri uygulanarak, yasal düzenlemelere uygun prim rezerv ve kar paylarının hesaplanarak tarife ve teknik esasların hazırlanmasını kapsar. Sigorta sektörü için tüm rizikoların tarife fiyatlarının hesaplanmasında uygulanır.

Sosyal güvenlik sisteminde reform ile bireysel emeklilik ve aktüeryal teknikler ana konumuz olacaktır. Bireysel emeklilik kişilerin geleceğine yatırım yaparken, ülke sermayesine katkıda bulunmalarını sağlayan bir sistemdir. Her konuda alınan kararlarda olduğu gibi; bireysel emeklilik de de, uygulamaya konulduktan sonra elde edilen sonuçlarının değerlendirilmesi ve bir geri besleme mekanizmasının sağlanması karar alma sürecinin başarısı için zorunludur. Bireysel emeklilik fonları yatırım sürecinin başarısı, beklenen amaçların (özellikle beklenen getirinin) elde edilmediğinin değerlendirilmesi olacaktır.

ABSTRACT

There is a direct relation between the economic development of a country and the operability and complexity of its financial systems. The financial system has a valuable function in an economic system: Transferring funds into economic units with investment options from units with no productive investment options.

Actuary covers, in general terms, the insurance technique in a financial system and relevant investment, financing and demographic issues, as well as the preparation of tariffs and technical principles by calculating the legally permitted premium reserves and profit rates against the coverages provided for risks such as fire, storm, sicknesses, etc. through the application of probability and statistics theories. It is used in the calculation of the tariff of all risks in the insurance sector.

In this paper, we will focus on reforms in the social security system, the individual pension system and actuarial techniques. Individual pension system is a system that enables individuals to both invest in their future and contribute in the development of capital in their countries. As in all decision-making processes, it is extremely essential for the success of the decision-making process regarding individual pension system that an evaluation and feed-back mechanism be established to assess the results produced by the system once it will be fully applied in the market. Here, we will focus on the success obtained through the investment process of individual pension funds and whether the expectations (with respect to revenues, in particular) have been met.

GİRİŞ

Her sosyal güvenlik sistemi, özünde bir 'zorunlu tasarruf – yatırım – ödeme' zinciridir. Daha doğrusu; öyle olması gerekir. Bu zinciri çalıştırma tekniği aktüeryadır.

İnsanların pasif dönemlerinde, aktif dönemlerinde olduğu kadar, hayatlarını rahat sürdürebilmeleri için yapılan sigortaların ve bireysel emeklilik reformunun aktüeryal yapısı günümüzün önemli konularındandır. Aktüerya, sigortacılık tekniği ile buna ilişkin yatırım, finansman, demografi konularında ve yangın, fırtına hastalık gibi riskler için verilen teminatlar karşılığında olasılık ve istatistik teorileri uygulanarak, yasal düzenlemelere uygun prim rezerv ve kar paylarının hesaplanarak tarife ve teknik esasların hazırlanmasını kapsar. Finansal kesimde ise, mali risklerin yönetimi ile ilgili bilimsel tekniklerin uygulandığı çalışma sahasıdır. Sigorta sektörü için tüm rizikoların tarife fiyatlarının hesaplanmasında uygulanır.

Sigorta sistemindeki reform ile bireysel emeklilik sistemine aktüeryal teknikler uygulanarak tahminlerde bulunulmaya çalışılmaktadır. Stil analizi ve Sharpe Yöntemleri en etkili yöntemler olarak kullanılmaktadır.

2. GENEL TANIMLAR

2.1 Aktüer

Aktüer; finansal riskleri değerlendirebilen, çözümler öneren, ve her çözümün uzun dönemdeki sonuçlarını irdeleyebilen bir profesyoneldir. Yalnızca bugünü değil, yarınları da düşünerek finansal belirsizlikleri değerlendirir. İleriye yönelik projeksiyonlar yaparak stratejik kararlar için önerilerde bulunur.

Aktüer; sahip olduğu teknik bilgileri üst yönetime aktaran sosyal bir matematikçidir. Aslında aktüer olmak, bir düşünce yapısı kazanımı ile gerçekleşmektedir. Bu perspektifte de; aktüerler için, bir çalışma alanı tanımlayarak bir kısıtlamaya gitmek yersiz ve anlamsız olmaktadır. Temel düşünce yapısının doğru yerleşmiş olması ön koşulu ile; sigorta şirketleri, finans kurumları, fon yönetimi şirketleri, devlet kuruluşları, uluslararası sosyal güvenlik örgütleri, üniversiteler, araştırma ve danışmanlık şirketleri ve benzerleri aktüerler için bir rol sahnesi olabilmektedir.

Gelecekteki riskleri belirleyerek fiyatları tespit eden ve yatırım stratejilerini oluşturan aktüerler, yatırım karlılıklarını artırıp istihdam imkanları yaratarak çalıştıkları ülkelerin ekonomik büyümesine de katkı sağlarlar.

Türkiye’de Aktüer olabilmek için; matematik, istatistik, ekonometri veya aktüarya dallarında eğitim veren en az dört yıl süreli bir yüksek öğrenim kurumunu bitirmiş olmak ve Hazine Müsteşarlığı’nın sınavından geçmiş olmak ile 2 yıl mesleki uygulama görmüş olmak yeterlidir. Hazine Müsteşarlığı’nda Aktüerliğe atananlar ile yurtiçi veya yurtdışındaki Aktüarya dalında eğitim veren üniversitelerden bu dalda yüksek lisans ya da doktora derecesi alanlar Hazine Müsteşarlığı’nın bu sınavından muaf tutulmaktadır.

İşin teknik doğası nedeniyle; ilk aktüerler matematikçilerden çıkmıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda Aktüerlerin sayısındaki artış 1848 yılında İngiltere’de Aktüarya Enstitüsü’nün kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bundan sekiz yıl sonra İskoçya’da Aktüarya Fakültesi kurulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde 1889 yılında Amerikan Aktüerler Birliği ve 1909 yılında Amerikan Aktüarya Enstitüsü kurulmuştur.

20. yüzyılın başları itibariyle Amerika Birleşik Devletleri’nde hastalık, maluliyet ve kaza sigortalarında, özellikle 1911 yılından itibaren uygulanan işçi tazminatlarından kaynaklanan problemler aktüeryal yaklaşımlar gerektirmiştir.

Yeni problemler ve geleneksel hayat sigortası uygulamaları arasındaki farklar 1914 yılında “Amerika Kaza Aktüaryası ve İstatistik Birliği”nin kurulmasına yol açmıştır. Amerikan Aktüerler Birliği ve Amerikan Aktüarya Enstitüsü 1949 yılında birleşerek Aktüerler Birliği'ni oluşturmuştur.

Ülkemizde ise “Aktüerler Derneği”, 1951 yılında Türkiye Aktüerler Cemiyeti adı altında 12 aktüerin bir araya gelmesi ile kurulmuştur ve 56 üyesi ile birlikte mesleğin gelişimi ile ilgili çalışmalarına devam etmektedir.

Alman Aktüerler Birliğinin (DAV) üye sayısı ise 2.424'tür. İngiltere'de ise bu rakam 16.337'ye ulaşmış durumdadır. Yunanistan'daki birlik 90 ve İsveç'teki birlik 350 üyeye sahiptir. Türkiye'de Aktüerler siciline kayıtlı aktüer sayısı sadece 47'dir.

2. 2 Sigorta

Toplum içinde yaşayan insanların malları ve yaşamı sayılmayacak kadar çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. İnsanlar kazançlarının bir bölümünü tasarruf ederek bu gibi olayların zararlarını gidermeye çalışabilirler. Ancak mevcut tasarruf her zaman zararı karşılamayabilir. İnsanlar zararları tek başlarına karşılamak yerine birleşerek aralarında bölüşebilirler. Sosyal dayanışma - Sigorta öyle bir sözleşmedir ki, aynı tehlikeye maruz bulunan kişiler belirli bir miktar parayı öder ve toplanan miktar sadece o tehlikeye bilfiil maruz kalanların zararlarını gidermek için kullanılır.

2. 3 Risk

İnsanların karşılaşılabilecekleri, henüz gerçekleşmemiş olan ve gerçekleşme ihtimali olan tehlikelerdir. Risklerin sigorta kapsamına alınabilmesi için; ölçülebilir olması gerekir. Ölçüm ise; geçmişte belli bir dönem içinde gerçekleşmiş olayların, istatistiksel olarak analiz edilmesi ile yapılır.

Örnek 2. 1 10.000.000 kişilik bir kitle, yıllar boyunca gözlemlenip, her yaş grubunda o yıl içinde, kaç kişinin öldüğü kaydedilerek, ortalama değerler bulunmuştur. Bu ölçüm sonucunda; 35 yaşındaki bir kişinin, bir yıl içinde ölme olasılığı; 0,003 olarak belirlenmiştir.

2. 4 Mortalite Tablosu

Ölçüm değerlerini gösteren listedir.

2. 5 Büyük Sayılar Kanunu

Ölçümlerdeki ortalamaların güvenilir olması için; mümkün olduğunca çok kişinin, sigorta sistemine girmesi gerekmektedir. Tavla zarında 6 gelme olasılığı 1/6 iken, ancak, atış sayısı arttıkça, bu ortalamaya yaklaşılması gibi. Sigortacılık temellerinin oturduğu bu önemli kurala "Büyük Sayılar Kanunu" denmektedir.

2. 6 Mal Sigortası

Zarar sigortaları olarak da adlandırılan branşlarda sigortacı sadece poliçede belirtilen teminat tutarı kadar zararı karşılamakla yükümlüdür ve eğer aynı konu ile ilgili birden fazla poliçe var ise sigortacı sadece zarar tutarı kadar tazminat ödemesi yapar, aynı zarar tutarı mükerrer olarak diğer poliçelerden de alınmaz. Özet olarak bu tür sigortalar bir kazanç kaynağı değil, sadece zararın tazmini (karşılanması) için oluşturulmuştur. Sağlık sigortaları da bu tür sigortalardan olup, örnek vermek gerekirse bir ameliyat tutarı hem SSK'dan hem de özel sağlık sigortasından alınmaz. Ancak sağlık sigortaları, içeriği gereği hayat sigortası şirketleri tarafından da sunulmaktadır.

2. 7 Can Sigortası

Yaşam Sigortası, insanların ferdi olarak, dikkat ve gayretleriyle önlemekte güçlük çektiği veya tümüyle yetersiz kaldığı ölüm, maluliyet gibi olaylar karşısında ve sigorta süresi sonunda, sigortalıya ve yakınlarına, sigorta priminin belli bir süre içinde ödenmesi karşılığında tazminat veya gelir sağlama amacı taşımaktadır. Yaşam sigortalarının diğer sigorta branşlarından en önemli farkı insan yaşamına değer biçilemeyeceği için kişinin birden fazla yaşam sigorta poliçesi yaptırabilmesi ve öldüğünde tüm bu poliçelerindeki vefat tazminatlarının ödenebilmesidir. Yaşam Sigortaları çağdaş toplumlarda bir yandan bireylerin geleceklerini güvence altına almak amacıyla onların küçük birikimlerini değerlendirip yönlendirirken, bir yandan da topladığı fonlarla yatırımlara yön vermekte ve ülke ekonomisine büyük yararlar sağlamaktadır.

Can sigortalarının kapsamına yaşam sigortaları, emeklilik sigortaları, sağlık sigortaları ve ferdi kaza sigortaları olup, bütün bunlar insanın canı ile ilgilidir. (Sağlık sigortaları, mal, yani elementer sigorta dalı olarak kabul edilmekle birlikte, genellikle hayat sigorta şirketlerinin faaliyet konusu içinde algılanmaktadır.)

2. 8 Reasürör ve Reasürans

Sigorta şirketleri, ortalamayı tutturup, kendilerini ve sigortalılarını daha güvenli yarınlara taşımak için, sigortalı sayısını artırmak zorundadırlar. Bu sayı 10 milyonlar, 100 milyonlarla ifade edilen sayılardır. Sigorta şirketleri bu sayı çokluğunu tek başlarına sağlayamazlar. Bu durumda riskleri artar ve beklenmedik kar veya zararlarla karşılaşabilirler. Bu sigorta şirketinin devamlılığı için tehlike faktörüdür. Sigorta şirketleri tek başlarına ulaşamadıkları sigortalı sayısına, sigortalılarını ortak bir havuzda birleştirerek ulaşabilmektedir. Bu organizasyonu düzenleyen şirketlere reasürör, yapılan işleme de reasürans denilmektedir. (reassurance=tekrar güvence verme). Reasürörler, yalnızca sigorta şirketlerine hizmet vererek onların risklerini kısmen veya tamamen devralan büyük sermaye şirketleridir

2. 9 İhtarname

Prim borçlarını zamanında ödemeyen sigortalıya gönderilen uyarı mektubudur. Sigortalıya ulaştıktan sonraki 30 gün içinde, ödeme zorunluluğu vardır. Aksi halde; şirket poliçeyi iptal veya tenzil eder.

2. 10 İkraz (Borç Alma)

Uzun süreli ve birikimli sigortalarda mevcut olup, sigortalının ileriki yıllarda, poliçesinin kâr paylı birikim tutarını azami %95'ini yıllık faizle borç alabilmesidir. İkraz halinde, poliçenin tüm hakları korunur. Sigortalı bir sonraki yıl, borcunu ödemediği o yıla ait İkraz faizini ve bu faiz üzerinden alınacak %5'lik gider vergisini ödemek suretiyle sigortaya devam edebilir. Faiz sigorta şirketi tarafından serbest olarak belirlenir ve peşin alınır.

2. 11 İptal

Uzun süreli hayat sigortalarında; sigorta ettirenin 30 gün içinde prim borcunu ödememesi halinde, poliçenin yürürlükten kaldırılması (bu durumda prim iadesi yapılmaz),

Bir yıl ve daha kısa süreli hayat, sağlık ve kaza sigortalarında; sigorta ettiren şirketçe belirtilen süre zarfında prim borcunun ödenmeyerek; poliçenin temerrüde düşmesi ve temerrüd tarihini izleyen 15 günün sonunda prim borcunun ödenmemesi durumunda teminatların durdurulması ve durdurulma tarihinden itibaren, 15 gün içinde borç ödenmezse ihtara gerek kalmaksızın, poliçenin geçersiz olmasıdır.

2. 12 Ek Prim

Sigorta edilen rizikonun, poliçe düzenlendikten sonra ortaya çıkan bir durum nedeniyle; tehlikelere daha açık hale gelmesi, sigorta teminatının genişletilmesi veya sigortalıya sağlanan ilave bir menfaata karşılık olarak tespit edilmiş primdir. Ek prim, poliçe başlangıç tarihinden itibaren tespit edilebileceği gibi, yukarıda sayılan hallerin poliçe süresi içerisinde meydana gelmesi halinde oranlı olarak da (prorata) belirlenebilmektedir.

2. 13 Prim İadesi

Sigorta poliçesinin sigortacı veya sigortalı tarafından iptal edilmesi, sözleşmede yer alan herhangi bir nedenden dolayı kendiliğinden geçerliliğini yitirmesi, poliçe kapsamının daraltılması veya sigorta bedelinin düşürülmesi gibi durumlar sigorta şirketinin sorumluluğunu sona erdirmekte ya da azaltmaktadır. Bu gibi hallerde, sigortalının ödemiş olduğu veya ödeyeceği primden bir iade yapılması gerekmektedir ve buna prim iadesi denir.

2. 14 Hasar Prim Oranı

Ödenmiş ve muallak hasarlar toplamının kazanılmış prime olan oranıdır. Ancak, hasar prim oranı hesaplanırken, bir önceki yılda ayrılmış prim rezervi ve bir önceki yıl muallak hasarları da hesaba katılmaktadır. Hasar prim oranının hesabı şu şekilde yapılmaktadır: (Ödenen Hasar + Muallak Hasar Geçen Yıldan Devreden Muallak Hasar) / (Prim + Geçen Yıldan Devreden Prim Rezervi Cari Yıl Prim Rezervi) Veya, (Ödenen Hasar + Muallak Hasar + Cari Yıl Prim Rezervi) / (Prim + Geçen Yıldan Devreden Muallak Hasar + Geçen Yıldan Dev. Prim Rez.)

2. 15 Mutabakatlı Poliçe

Sigorta sözleşmesinin tarafları olan sigortalı ile sigortacı tarafından, üzerinde mutabık kalınmış, tam ziya halinde sigortalıya ödenecek olan bedeldir. Mutabakatlı değer, sigorta poliçesi düzenlendiği sırada belirlenmekte, poliçe süresi içerisinde meydana gelebilecek piyasa dalgalanmalarından etkilenmemektedir. Tam ziya halinde sigortalıya ödenecek olan bedelin başlangıçta belirlenmiş olması, olası bazı sigorta sahtekarlıklarının da önüne geçmektedir. Mutabakatlı poliçe, tekne ve nakliyat sigortalarında sık bir şekilde kullanılmaktadır.

2. 16 Hata İhmal Klozu

Sigorta şirketi, reasürans şirketine, devretmek durumunda olduğu rizikolar hakkında, detaylı bilgi vermesi gerekmektedir. Ancak; bazı durumlarda, sigorta şirketi, olması gerekenden eksik bilgi vermekte veya o rizikoyu bir hata neticesinde hiç devretmemektedir. Reasürans şirketi de, kendisine eksik bilgi verildiği veya devir yapılmadığı için teminatın ilgili riziko için geçerli olmadığını ileri sürebilecektir. Hata İhmal Klozu, belirli sınırlarda olmak kaydıyla, sigorta şirketinin, devretmek durumunda olduğu rizikolara ilişkin, yapabileceği hata veya ihmaller sonucunda dahi reasürans teminatının geçerli olmasını sağlamaktadır.

3. AKTÜARYA' NIN TARİHÇESİ

220. Ms. Roma Hukukuna dayanarak Domitius Ulpinos, veraset ile geçen mallardan alınan vergilerin hesaplanması için ilk ölüm tablosunu oluşturmuştur.

1532- 18 Temmuz tarihinde kayıtlı ilk poliçe sahibi William Gybbons bir yıl sonra ölünce 29 Mayıs 1537, Sigorta firması tazminatı ödemiştir.

1640- Matematikçi Blaise Pascal ve Pierre De Format olasılık bilimi hakkındaki çalışmalarda ilerlemeler kaydetmişlerdir.

1642 Pascal ilk mekanik hesap makinasını yapmıştır. 1662 John De Graunt İngilizlerin "Bill's of Mortality " Bill'in ölüm tablosuna dayanarak hayat tablosu oluşturmuştur.Hayat anüitelerinin hesaplanmasında "political arithmetic" günümüzde demografiyi kullanmayı önermiştir.

1669 Chrítian Huygens İngilizlerin "Bills of Mortality" Bill'in ölüm tablosunu kullanarak yaşama ümidini her yaştaki oranı hesaplamıştır.

1671 John De Witt anüitelerin değerlerinin hesaplanmasıyla aktüaryal bir temel oluşturmuştur.

1693 Astronomiyle ilgilenen ve bugünkü Halley kuyruklu yıldızına ismini veren Edmund Halley, Breaslau şehrindeki cenaze sayısı ile doğum sayısını içeren bir tablo hazırlamıştır.Bu tabloyla istatistiği birleştirerek hayat tablosu oluşturmuştur. Halley, hayat sigortacılığının babası olarak da kabul edilir.

1706 Euler, yaşa bağlı olarak anuitelerin hesaplanmasında kendi metodunu uyguladı.

1717 Abraham De Moivre Pascal'in çalışmalarını ilerleterek insan ölümü ve yaşama ümidi üzerinde çalışmıştır.

1724 De Moivre, ölüm tablosunu,bir grup insani ele alarak onların hangi yaşlarda öldüklerini, en sonuncusunun bile kaç yaşında öldüğünü belirleyerek, ölüm sayının aritmetmetik bir şekilde azaldığının farkına vararak oluşturuyor. Bu sistemin kuralı 12 ve 86 yaşları arasında olduğu sürece geçerli olduğunu bildirmiştir.

1746 Antoine De Porieux ile girişiminde erkek ve kadın ölüm farkını ayırmıştır.

1755 James Dadson ele aldığı "Sigortacılık üzerine ders" adlı çalışmasıyla, sigortacılık teorisinin temelini oluşturmuştur.

1762 Equitable Society of London tarafından Aktüarya terimi ilk olarak hayat sigortası firmalarında elde edilen dataların primlerin hesaplanması için uygulama amacıyla yazıldı.

1785 Johannes Niklaus hayat anüitelerinin üzerinde çalışarak hayat tablolarının oluşmasındaki çalışmalarından ötürü Almanya'da belli bir saygınlık kazandı.

1789 Harvard Üniversitesi Profesörü Edward Wigglesworth Massachusetts ve New Hampshire şehirlerindeki ölümlere dayanarak ilk Amerikan ölüm tablosunu oluşturdu.

1809 Amerika'da aktüerlik mesleğinin ortaya çıkması.

1811 İngiltere'de George Baret'tin hayat anuite tablosunu kullanılmaya başlandı.

1821 İngiltere Hükümeti ilk olarak aktüerlik mesleğini ulusal borçların azaltılması amacıyla kurulan komisyon için benimsedi.

1825 İngiliz aktüeri olan Benjamin Gompertz, kendi ölüm tablosu kanununda ölüm oranının (yaşlara göre) geometrik bir şekilde arttığını ve bunu da sabit bir oranı eşit yaş aralıklarında uygulayarak bulmuştur.

1843 17 firmanın oluşturduğu aktüerlerin tablosu İngiltere'de yayınlandı. 1848 Londra'da Aktüerlik Enstitüsü kuruldu.

1856 İskoçya'da Edinburgh'da aktüerya fakültesi kuruldu. 1860 William M Makeham kendi ölüm tablosunun teorisini sundu.

1860 Amerika'da Hayat sigortalarında American Experience Table of Mortality uygulandı.

1862 Sheppard Homes ve David Parks Fackler fon fazlalığının dağılımı için katılım planı hazırladı.

1866 Lucy Jane Wright ilk kadın aktüer ünvanını aldı.

1889 Amerika Aktüerler birliği New York'ta kuruldu. Kurucuları Sheppard Homes ve David Oarks Fackler.

1895 İlk uluslararası Aktüerler kongresi Brüksel'de Eylül'de yapıldı. Amerika Aktüerler Birliği, üyeleri için iki sınıf açtı. Members ve Fellows. Özel sınavlar hazırlayarak üyelik kabul etmeye başladı.

1900 Amerika aktüerler birliğine sınavla aldığı ilk erkek üye John Francis Roche. 1909 Amerikan aktüerya enstitüsü 15 Haziran'da Chicago'da kuruldu.

1935 Max Eume, Alman aktüer, dünya satranç şampiyonu. 1936 İngiliz aktüer E. William Aktüerler birliğine bir yazı göndererek ikilik sistem üzerine çalışmasını sunarak, günümüz bilgisayarlarının meydana gelmesinde büyük payı olmuştur. Aynı yıl Meksika Aktüerya Enstitüsü Kuruldu.

1941 Eylül'de standart ölüm tablosu yayınlandı. (Standart Ordinary Mortality Table)1946 Ekim'de Kanada Aktüerler Birliği kuruldu.

1946 Pensylvanya'da Subat ayında ilk elektrikli bilgisayar oluşturuldu.ENIAC(Electronic Numerical Integrator and Calculator)

1949 3 Haziran'da Aktüerler Birliği ve Amerikan Aktüerler Enstitüsü birleşerek Aktüerler Birliği adını aldı. 1966 Amerika Emeklilik Aktüerliği kurumu kuruldu. (American Pension Actuaries Society)

1988 Jobs Rated Almanac dergisi araştırmasına göre Aktüerlik en iyi meslek seçildi. 1990 Aktüerlik ile ilgili 6 organizasyon Amerika'da ve Kanada'da kurulmuş oldu. (SOA,AAA,CAS,CIA,CCA,ASPA)

Oswald Jacoby, Amerikan aktüer olarak tavlâ,briç ve diğer kağıt oyunları hakkında kitaplar yazmış ve yarışmalarda şampiyonluklar elde etmiştir.

4. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMANI

Ülkelerde uygulama alanı bulan sosyal politikalar, ülkelerin ekonomik yapılarıyla doğrudan ilgilidir. Ülkelerin ekonomik yapıları, sosyal politikaları etkiledikleri gibi, sosyal politikalar da iktisadi fonksiyonlar icra ederler. Başka bir ifadeyle, sosyal aktivitelerin ekonomik boyutu olduğu gibi, ekonomik aktivitelerin de sosyal boyutu söz konusudur.

Dünyada sosyal güvenlik, geniş ölçüde, iktisadi politikanın bir yansıması olarak gelişmiştir. 1930-1970 dönemindeki iktisadi ihtiyaçlar, talep eksenli iktisat politikalarının uygulanmasını zorunlu kıldığından sosyal politika harcamalarına ağırlık verilmiş; 1970’li yıllardan sonra, yine iktisadi ihtiyaçlardan dolayı, sosyal politikaya yönelik harcamaların azaltılması gündeme gelmiştir. Başka bir ifadeyle, iktisadi büyüme hızının yüksek ve istikrarlı bulunduğu dönemlerde, en başarılı sosyo-ekonomik olay olarak değerlendirilen sosyal güvenlik sistemi, 1970’li yıllardan sonra büyüme hızının oldukça yavaşlamasından ve enflasyondan kaynaklanan olumsuzluklardan dolayı ülke ekonomisine getirdiği maliyetlerle anılmaya başlamıştır. Bu maliyetten dolayı sosyal güvenlik sistemi, adeta bir “günah keçisi” ve ekonomide bir kara delik olarak görülmeye başlamıştır.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanının ele alındığı bu yazıda, finansman ilkeleri değerlendirilecek, yöntemleri ortaya konulacak ve yatırım ilkeleri tartışılacaktır.

4. 1 Finansman Problemi

Sosyal güvenliğin finansmanı bir maliyet unsuru olarak hemen hemen bütün sektörlerde önemli problemlere sebep olmaktadır. Günümüzde, bütün ülke ekonomileri için, sosyal güvenliğin finansman probleminin çözümü de çok zor görünmektedir (TALAS, İçtimai, 428-429; TÜRK-İŞ, 81).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, günümüzdeki ekonomik şartlardan dolayı karmaşık bir hal alan sosyal güvenliğin finansmanına ilişkin çözüm önerileri, yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Zira, sosyal güvenliğin kapsamı gerek riskler gerek kişiler bakımından genişlemektedir. Bunun doğal sonucu olarak da, sosyal güvenliğin finansman problemi, ülke ekonomisi için ağırlıklı bir nokta oluşturmaktadır (Burns,1-5; Güzel,Okur,70). Ancak finansman meselesinin çözümü, her ülkenin kendi siyasi ve ekonomik durumuna bağlı olarak değişmektedir (TALAS, İçtimai, 429). Bir başka ifadeyle finansman kaynaklarının seçimi, her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal yapısına, siyasal ve ideolojik şartlarına göre farklılık arz etmektedir (Dilik, Sosyal Güvenlik, 211).

Aslında, sosyal güvenliğin finansmanı iki temel noktayı gündeme getirir. Bunlardan birincisi, sosyal güvenlik rejimi içinde söz konusu olan mali ilişkilere; ikincisi ise, sosyal güvenliğin milli ekonomiyle olan ilişkisine dairdir. Birinci kategorinin sorunları aktüeryal alana girer ve sosyal güvenliği yöneten örgütün her an görevlerini yerine getirmesi için gelirleri ile giderleri arasında dengeyi sağlamak ihtiyacıyla ilgilidir (TALAS, Sosyal, 354). İkinci kategorinin problemleri, sosyal güvenliğin hem milli ekonominin bütünü üzerindeki hem de değişik kesimler üzerindeki yansımalarıyla alakadardır.

4. 2 Finansman İlkeleri

Sosyal güvenliğin finansmanında iki temel düşünce birbirleriyle, kesin çizgilerle, ayrılır. Bunlardan birincisi, sosyal güvenliği bir toplum sorunu olarak kabul etmekte ve ferdin sosyal güvenliğini sağlama sorumluluğunu devlete yüklemektedir(BİRKAN, 156; DİLİK, İktisadi, 272). Başka bir ifadeyle bu görüşte, devletin vatandaşına karşı sorumluluğu bulunduğu ve vatandaşın bugün ile yarınının devlet garantisi altında olduğu düşüncesinden hareketle, devlet katkısının ön plana alınması gerektiği savunulmaktadır. Burada, kişinin sosyal güvenliğin sağlanmasında, o ülkenin vatandaşı olması kafidir. Başka bir ifadeyle, toplum üyesi olmak sosyal güvenlikten yararlanma hakkı için yeterlidir. Bu yaklaşıma göre, sosyal güvenliğin finansmanı devletin uhdesindedir ve bu finansman genel bütçeden, yani vergilerle karşılanmalıdır (GÜZEL, OKUR, 70-71; TALAS, İctimai, 429; ÇELİKOĞLU, 58; SERTKAYA,67).

Söz konusu ikinci yaklaşım ise, kişisel sorumluluk ön plana alınarak, kişinin kendi ve bakmakla yükümlü olduğu bireylerin “ekonomik güvencelerini” sağlamada devletten daha öncelikli bir yükümlülüğü bulunduğu düşüncesine dayanır. Bu düşünce, sosyal güvenliğin finansmanında işçi ve işverenin katılımını zorunlu kılmıştır (TALAS, Toplumsal, 435; DİLİK, İktisadi, 272). Başka bir ifadeyle bu düşüncede, ‘nimet-külfet’ prensibi esas alınarak, kişinin kendi sosyal güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiğini ifade eden ‘prim sistemi’ ön plana alınmıştır. Ancak, bazen söz konusu her iki yöntem birlikte “karma bir sistem” olarak uygulanmaktadır (LAWRANCE,7).

Bu iki yaklaşımın doğal sonucu olarak finansman ilkeleri iki ana grupta incelenebilir: Üçlü katılım sistemi ve vergi yolu (genel bütçe) ile finansman. Ancak, uygulamada genellikle iki teknik birlikte kullanılmakta; yani, karma bir metot takip edilmektedir (BUFİLL, 28 vd; DİLİK, İktisadi, 272).

4. 2. 1 Üçlü Katılım Yoluyla Finansman

Ferdi sorumluluğun ön plana alındığı üçlü katılım sisteminde, işçi ve işverenlerin primleri ile katılımı yanında devletin ya ek primle ya da sosyal güvenlik kuruluşların bütçe açıklarını kapatmak suretiyle katılımı söz konusudur. Bu üçlü sisteme Klasik Sistem adı da verilir (CRUIKSHANK, 1-5).

Bu sistemde esas olan; işçilerin, işverenin ve devletin belli oranlarda sosyal güvenliğin finansmanına katılmasıdır. Sosyal güvenlik sisteminin finansmanına, ferdi sorumluluğun bir sonucu olarak işçinin, işçinin verimli çalışmasında birinci derecede avantajlı hale gelen işverenin ve “sosyal devletin” bir gereği olarak devletin katkı sağlaması gereklidir. İşçinin katılım nedenleri ve sonuçları şöyle sıralanabilir: (GÜZEL,OKUR,71; RICHARDSON, 50-51; SALI, 9-11)

- Yönetime daha ilgili hale gelmesi,
- İvaz alan tek kesim olması,
- Ferdi sorumluluğun esas kabul edilmesi ve sorumluluk bilincinin aşılması,(bu konuda eğitim özellikle önem arz eder. VİLLACORTA, 1-6),
- Prim ödenerek tasarruf anlayışının geliştirilmesi,
- Sosyal güvence sağlanan risklerden bazısının işçinin yaptığı işten kaynaklanmaması (sosyo ekonomik riskler, ölüm, hastalık, gibi),
- Sosyal güvenlikten aile fertleri de yararlandığından, işçinin fedakarlılığa katlanmasının gerekli olması.

Aslında, işverenin işçinin hesabında kesinti yaparak, onun adına prim ödemesi “geciktirilmiş ücretten” başka bir şey değildir. Aynı şekilde işçinin, sosyal güvenlik primini ödemesi, tüketimini ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kısması, yani, tasarruf etmesinden başka bir şey değildir (RICHARDSON, 50-51; SALI, 11).İşverenin katılımının sebep ve sonuçları şöyle ifade edilebilir:(TALAS, Sosyal, 355-356; ÇELİKOĞLU, 69-70;GÜZEL, OKUR, 71-72; DİLİK, İktisadi, 279; BİRKAN, 159; ÇUBUK, Sosyal Politika, 205; TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik, 86).

- Yalnız işçinin katılımının finansman için yeterli olmaması,
- Sosyal güvenlikten dolayı emek verimliliği artışının işverene ek faydalar sağlaması,
- Sosyal güvenlik priminin bir mali yükümlülük ve ücretin bir parçası olması,

- Çalışma hayatında belli bir dayanışma ve sosyal huzurun sağlanması,
- İşçinin karşılaştığı sosyal risklerin bazılarının işyerinden kaynaklanması (meslek hastalıkları ve iş kazaları gibi),
- İşverenler arası rekabet eşitliğinin sağlanması,
- İşverenin muhtemel kazalar sonucu büyük tazminat ödemelerinden kurtulması.

Ayrıca, her müteşebbisin, üretim araçlarını amorti etmesi ve bakımını sağlaması gerektiği bilinen bir gerçektir. Sosyal güvenliğin amacı milli ekonominin iş gücünü korumaktır. Bu bile yalnız başına işverenin sosyal güvenliğin finansmanına katılması için, yeterli bir sebeptir (DİLİK, İktisadi, 279). Aynı şekilde işverenin katılımı, ücret ve ülkedeki istihdamla yakından ilgili olup, işçilik maliyeti içinde mütalaa edilebilir. Bu, "fiilen, bir istihdam vergisidir."(BİRKAN,53-54).Benzeri bir şekilde primlerin işçi ve işveren arasında bölünmesi ekonomik olmaktan çok psikolojiktir; çünkü, net ücret işçi için önemlidir. İşverenin primleri ise maliyet unsurudur. Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katkısı bağlamında şunlar ifade edilebilir: (TALAS, İçtimai, 432–433; TALAS, İşçi, 61-63;ÇELİKOĞLU,71-72.;DİLİK, İktisadi, 304; BİRKAN, 159; TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik, 73; TUNCAY, Sosyal Güvenlik,133; ÇUBUK, Sosyal Politika, 205; YAZGAN, İktisatçılar, 142; HECCLO, 1-6).

- Eski zamanlardan beri devletin, sosyal yardım ile sosyal güvenliği sağlamış olması,
- Ülke halkının sınıfları arasında kaynaşma ve dayanışmanın sağlanması,
- Sosyal devlet fonksiyonu olarak halkın sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasının anayasal bir görev olması,
- Sosyal güvenlik harcamalarının daha adil olmasına yardımcı olması,
- Tarafların yükünün hafifletilmesi,
- Enflasyonist ortamın devletin katılımını zorunlu kılması.

Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılmasının sonuçları şöyle belirtilebilir: (BİRKAN,54)

- Primlerin makul bir seviye tutularak tahsilatının kolaylaştırılması,
- Sosyal güvenliğin kaynak ve giderleri arasındaki dengesizliğin ortadan kaldırılması,
- Sosyal yardım ve hizmetlere belli bir garanti sağlanması.

Özetle; sosyal güvenlik bir kamu hizmeti olup, devletin temel görevlerindedir. Devletin katılımı özellikle ücretlerin düşük ve gelir dilimleri arasında çok büyük farkların bulunduğu ülkelerde daha hayatidir (BİRKAN, 54).Bu bağlamda devletin, sosyal güvenlik sistemine katılanlar ile sosyal güvenlik sisteminden yararlananları bilinçlendirmek için bir takım mekanizmaları işletmesi de gereklidir (BAİLEY, 1-11).Aslında, sosyal güvenlik sisteminin finansmanı çok basit bir mekanizmayı içerir. Sigortalılar çalışırken sosyal güvenlik sistemine vergi/primlerle katkı sağlarlar; emekli olduklarında veya hastalandıklarında, şartlara göre, ivaz olarak ödediklerini geri alırlar. Ayrıca sigortalının ölmesi halinde, bu yardımlar aile bireylerine yapılır (Social Security Administration,1-2).

4. 2. 2 Vergi Yoluyla Finansman

Başlangıçta, sosyal güvenlik finansmanına işçi ve işverenler aynı oranda katkı sağladıkları halde, zamanla işçinin prim oranı düşürülmekle kalmamış; (TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik, 83). devletin artan bir pay ile katılımı söz konusu olmuştur (DİLİK, İktisadi, 303; BİRKAN, 160; GÜZEL, OKUR, 72. Devletin, sosyal güvenliğin finansmanına katkısı farklı yollarla mümkündür. Bunlar, primlere benzer bir biçimde ödemede bulunmak, sağlanan sosyal gelirlerle ilgili ödemelere katılmak, sosyal güvenlik kurumlarının yönetim giderlerini karşılamak, anılan kurumların bilanço açığını kapamak, vergi indirim ve başka kolaylıklar tanımak gibi metotlar olarak sayılabilir. Hatta, bazı ülkelerde belli vergilerin sosyal güvenliğin finansmanında kullanılması yolu tercih edilmiştir. Bazı ülkelerde ise sosyal güvenliğin bütün finansmanı genel bütçeden karşılanmaktadır (TALAS, Toplumsal, 439).Sosyal güvenliğin vergilerle finanse edilmesinde taraflar doğrudan değil, (ÇELİKOĞLU, 63-64) vergi ödeyerek dolaylı bir katkı sağlarlar (ÇUBUK, Sosyal Politika, 210). Sosyal güvenliğin vergilerle finanse edilmesi, sigorta kollarına göre de farklılık arz edebilmektedir. Kişinin gelir kaybının kapatılması için gerekli olan parasal yardımların (iş göremezlik ödenekleri, sakat ve yaşlılık aylıkları) emek gelirini ikmali anlamında alınan primlerle finanse edilmesi ne kadar doğalsa; mesleki gelirlere ilişkin olmayan yardımların (aile yardımı, tıbbi hizmetler) yapılması, dayanışma ve yardımlaşma ilişkisine göre tüm ülke bireylerin katkılarıyla elde edilen vergilerle karşılanması o kadar doğal kabul edilebilir (GÜZEL, OKUR, 74). Aslında sosyal güvenliğin finansmanında üç önemli nokta dikkate değerdir. Bunlar; sosyal güvenliğin ne tip bir vergi ile finanse edileceğine, maliyetlerin artışı halinde ne yapılacağına ve hükümetlerin bu finansmana nasıl katılacağına yöneliktir (BURNS, 1-5). Bu bağlamda sosyal güvenliğin finansmanında kullanılacak vergi türü, her ülkeye farklılık göre arz edebilmektedir. Bu anlamda gelir vergisinin düşük oranlı olduğu ülkelerde, gelir

vergisinin belirli bir oranı sosyal güvenliğin finansmanına aktarılabilir. Öteki ülkelerde ise dolaylı vergiler aracılığıyla, kısmen de olsa bu sonuca ulaşılabilir (GÜZEL, OKUR, 74-75).

4. 3 Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yöntemleri, kişileri risklere karşı korumak için oluşturulan ve sosyal güvenlik programlarının gelir gider dengesini sağlamaya yarayan tekniklerdir (ÇELİKOĞLU, 72). Sosyal güvenlik kapsamı içinde yapılan yardımların maliyeti ile ekonomik kaynaklar arasında denge kurulması, sosyal güvenlik sisteminin temel özelliklerinden biridir. Belli bir süre içinde yapılan harcama, uygun bir “finansal organizasyon” ile sağlanmaktadır. Teknik olarak, bu tür organizasyonlara “finansman yöntemleri” denilmektedir (GUTİERREZ, Aktaran ÇELİKOĞLU, 72-73). Kuşkusuz, sosyal güvenlik kuruluşlarının mali büyüklükleri, belli bazı aktüeryal tekniklerinin kullanılmasını gündeme getirmiştir. Kısa veya uzun vadeli bütün sigorta kolları, taahhütleri ile tahsil ettiği primler arasında denge kurmak zorundadır. Başka bir ifadeyle sosyal sigortanın sorumlulukları ile sigortalıların sorumluluklarının eşit olması gereklidir. Bu ilkeye “sigortalıların ve sigortanın sorumluluklarının eşitliği prensibi” denilebilir. Bu eşitlik kısa vadeli sigorta kollarında daha kolay temin edilebilirken, uzun vadeli sigorta kollarında eşitliğin kurulması biraz daha karmaşık bir hal almaktadır. Aslında, uzun vadeli sigorta kolları olarak vasıflandırılan yaşlılık, malüllük ve ölüm sigortaları, aktüeryal hesabı denilen bir hesaba dayanmaktadır. Aktüeryal hesabı herhangi bir sigorta kolunda, taahhüt edilen ödemelerin halihazır değeri ile tahsil edilecek primlerin halihazır değeri arasında kurulacak eşitlik ve denklikle uğraşan bir matematik alanıdır. Aktüeryal hesabındaki söz konusu eşitlik için, sosyal sigortanın, masraflarıyla birlikte faizi de bir faktör olarak dikkate alınması gerekir (SALİ, 4). Bu farklı teknikler iki ana grup içerisinde mütalaa edilebilir: Tevzii (dağıtım) yöntemi ve Kapitalizasyon (biriktirme) yöntemi (YAZGAN, İktisatçılar, 158; BİRKAN, 164; TALAS, 443; GÜZEL, OKUR, 75; TUNCAY, Sosyal Güvenlik, 134. DİLİK, Sosyal Güvenlik, 246; ÇELİKOĞLU, 72; SERTKAYA, 72; SAMUELSON, 467-482; ŞAKAR, Sosyal Sigortalar, 34; AARON, 371-377). Ülkede bunlardan yalnız biri uygulanabildiği gibi, ikisi birlikte de uygulanabilir (YAZGAN, Sosyal Sigorta, 108; TUNCAY, Sosyal Güvenlik, 135; SERTKAYA, 72 ; BİRKAN, 164-165). Aslında, söz konusu metodların seçimi, idari ve siyasi bir karar olmaktan öte; kapsama dahil olan tehlikelerin niteliklerinin önem kazandığı bir teknik sorundur

4. 3. 1 Dağıtım Yöntemi

“Yılı yılına finansman” da denilebilen dağıtım yönteminde esas, belli bir süre içinde yapılan harcamaların, o süre zarfında tahsil edilen gelirlerle karşılanmasıdır (TALAS,İçtimai, 437; ÇELİKOĞLU,77; GÜZEL, OKUR,76). Dağıtım yöntemi, “cari yılın bütün harcamalarının cari yılın gelirleriyle” karşılanması veya “belli bir dönemde elde edilen primlerin, aynı dönemdeki ivaz ve diğer sigorta harcamalarına dağıtılması” (YAZGAN, İktisatçılar, 158-159) şeklinde tanımlanmaktadır.Başka bir tanımında ise dağıtım yöntemi, yıllık giderlerin gelirlerle karşılanması yöntemidir. (ÇUBUK, Sosyal Politika 208; LILLEY,1-2). Benzeri şekilde dağıtım yöntemi, aktif sigortalıların pasif sigortalıları finanse etmesidir (TUNCAY, Sosyal Güvenlik,135).Dağıtım yönteminde, her dönemin tahmin olunan gideri, çalışan sigortalılar (ve işverenleri) arasında pay edilir. Bunların katlanacakları prim yükünün ağırlığı, diğer şartlar değişmemek şartıyla, ilgili devrede sosyal gelir alanlarla, çalışarak prim ödeyenler arasındaki orana göre farklılık arz eder (DİLİK, İktisadi, 316).Burada önemli olan nokta, bu sürede gelir ve gider arasında denge kurulmasıdır (TUNCAY, Sosyal Güvenlik,135; SERTKAYA, 72; DİLİK, İktisadi, 316; ÇELİKOĞLU, 77; SALİ, 16). “İhtiyat fonu” söz konusu değildir (LILLEY, 1-2). Başka bir ifadeyle, çalışanlar prim ödemektedirler; bu primler, kapitalize edilmeksizin, yardım biçimi altında derhal emekliye ayrılanlara ödenmektedir (TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik, 90). Bir başka deyişle yedek fon öngörülmez (SALİ, 17; SERTKAYA, 72; ÇELİKOĞLU,77). Bu durumda “tam dağıtım yöntemi” söz konusudur. Fakat, belli ihtiyat ve yedek fonların oluşturulması ile bunlardan, gerektiğinde, istifade etme yaklaşımına ise “yumuşak dağıtım yöntemi” adı verilir (TALAS, Sosyal, 361. YAZGAN, bunu “değiştirilmiş dağıtım yöntemi” şeklinde ifade etmektedir. YAZGAN, İktisatçılar, 158). Dağıtım yönteminde, biriktirme yönteminin aksine, fonların oluşumu “beklenilmeyen ve istisnai durumlarda” kaynaklanan harcamaların karşılanmasına yöneliktir. Başka bir ifadeyle, bu fonların belli yatırımlara dönüştürülerek gelir getirmeleri ve bunların yeni sigortalıların sosyal güvenliklerine harcanması söz konusu değildir. Prim ödeyenler, gelecekteki ivaza hak kazanırlar (GÜZEL, OKUR, 76).Dağıtım yönteminin özellikle kısa dönemli sigorta kollarına uygun olduğu ifade edilmektedir (ÇELİKOĞLU, 78; BİRKAN, 164-165). Ancak, günümüzde uzun dönemli sigorta kollarında da bu yönteme doğru bir gidiş gözlenmektedir (ÇELİKOĞLU, 78). Günümüzde hemen hemen bütün ülkelerde hastalık, analık, işsizlik, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortalarında tam veya eksik dağıtım yöntemi uygulanmaktadır. Bu sistem daha çok kısa dönemli yardımlara uygun gelen bir mali rejimdir. DİLİK, İktisadi,317; GÜZEL, OKUR, 76: TALAS, Toplumsal,443).

Dağıtım Yönteminin Yararları:

- Yöntem sadedir, basittir (birikim hesaplarının gerektirdiği karışık hesaplar mevcut değildir).
- Biriken fonlar olmadığından fonların kullanılmasıyla ilgili “dev problemler” de yoktur. Bu da, sosyal güvenlik sistemine kolaylık ve hız sağlamaktadır.
- Hayat pahalılığı değişimlerine ayak uydurmakta esnekler. Zira, ücretlere bağlı olduğundan, ücret artışları prim artışlarını birlikte getirmektedir.
- Para değerinin düşmesi karşısında koruma sağlamakta daha etkilidir.
- Ayrıca, dağıtım yöntemi ile emeklilik rejimi, hiç prim ödememiş, fakat emeklilik yaşına varmış kimselerin faydasına hemen hayata geçirilebilir.

Dağıtım Yönteminin Sakıncaları:

- Dağıtım sisteminde ilk yıllarda sosyal gelire girenlerin nüfusu az olduğundan ya prim düşük belirlenecektir; ya da ihtiyaç yokken fon birikecektir. Ancak, zamanla gelire girenlerin sayısı hızla artacağından, primlerin yüksekliği söz konusu olabilecektir. Bu yönüyle dağıtım yönteminin maliyeti “ilk yıllarda ucuz, ileri yıllarda pahalı” olacaktır. Ancak, birikim yönteminde, ilk yıllarda hem sosyal gelirler karşılanacak ve hem de fon biriktirileceğinden primler yüksek tespit edilecektir. Ancak, zamanla biriken fon gelirleriyle düşük prim söz konusu olabilecektir. Ancak, günümüzde, enflasyon nedeniyle fonların satın alma gücü düşmekte; fiyatların genel düzeyi sürekli olarak yükselmekte ve reel ücret artışları karşısında sosyal gelirlerin sık sık artırılması gündeme getirilmektedir. Bundan dolayı da, biriken fonlar ve bunlardan elde edilen gelirler nispi olarak küçülmekte ve birikim yönteminde primlerin yükseltilmesi zorunlu hal almaktadır.
- Bu yöntemin işleyebilmesi, sürekliliğine bağlıdır. Bu devamlılık, farklı olaylarla, mesela, prim ödeyenlerin yavaş yavaş azalması ile tehlikeye düşebilmektedir.

Şu da unutulmamalıdır ki, dağıtım sistemini iyi işlemesi, ancak çalışan ve prim ödeyenlerin sayısı ile emekliye ayrılmış olanların sayısı arasındaki ilişkinin varlığına bağlıdır ve toplumun bireyleri arasındaki dayanışmaya dayanır (GÜZEL, OKUR, 76.; TUNCAY, Sosyal Güvenlik,135).

4. 3. 2 Fon Biriktirme Yöntemi

Fon biriktirme yöntemi, her sigortalı için gelecekte karşılaşılabileceği sosyal risklere karşı fon kuruluşu esasına dayanır. Bu yöntem kişisel olabileceği gibi, toplu da olabilir.

Kişisel kapitalizasyon (biriktirme) yönteminde; kişinin gerek kendi gerek işveren payı olarak ödenen primler, sigortalının kişisel hesabına geçilir ve kişinin karşılaştığı riskler bu fondan karşılanır. Ancak, söz konusu durum, sosyal güvenlik sisteminin dayanışma, risk ve yükün dağıtımını ilkelerine aykırıdır (TALAS, Toplumsal, 444; GÜZEL, OKUR, 75; DİLİK, İktisadi, 318; YAZGAN, İktisatçılar, 161).

Kollektif kapitalizasyon (fon biriktirme) yönteminde ise, ödenen primler ortak bir fonda toplanmaktadır. Sosyal risklere maruz kalanlara bu fondan kaynak aktarılmaktadır. Bu fonlar tekrar ekonomiye, çeşitli mekanizmalarla, geriye dönmektedir (DİLİK, İktisadi, 318). Kollektif kapitalizasyon yönteminde, geniş fonlar oluşturulmakta ve bunlardan ek gelirler elde edilmektedir (LILLEY, 1-2). Bu fonların sosyal güvenlik kuruluşlarının kendi kasalarında tutulması veya mal olarak depolanması da söz konusu edilebilir; ancak uygulamada bu yol tercih edilmemektedir. Zira, bu durum, sosyal sigorta kurumlarının fonlarından elde edilecek ek gelirlerden (faiz, rant, kar hissesi) vazgeçmesi demektir. Mal varlığı ile fonların saklanması enflasyon karşısında olumlu bir davranış iken, depolama giderleri ve organize maliyetleri güçlüğe sebep olur. Ancak, fonların işletilmesi sonunda sigortalılara sağlanan sosyal gelirlerin miktarı, ödenmiş primlerin miktarını aşar (DİLİK, İktisadi, 318).Kollektif kapitalizasyon yöntemi özellikle uzun dönemli sigorta kolunda, yaşlılık gibi, uygulanmaktadır (ÇELİKOĞLU, 80-81; SALİ, 18-19; SERTKAYA, 72; BİRKAN, 164). Fakat primler genellikle daha yüksektir. Zira, bu yöntemde primler yalnız bunların ödendiği zaman kazanılmış bulunan yaşlılık aylıklarını değil, aynı zamanda çalışmaya devam eden sigortalıların haklarını da karşılamayı hedefler (TALAS, Sosyal, 363).

Tarihi süreçte özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, enflasyonist ortam biriken fonların reel değerlerinin düşmesine sebep olmuştur (TALAS, İçtimai, 440; SALİ, 19). Bu enflasyon tehlikesi ve ulusların sık sık başvurdukları devalüasyonlar neticesinde, dağıtım rejimi tercih edilmeye başlanmıştır. Birikim yönteminin yararlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür: (TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik,89;GÜZEL, OKUR, 75-76). Öncelikle, bu yöntemde, sigortalının emekli olduğunda çalıştığı sürede harcamaktan vazgeçtiği miktarın üzerinde bir gelir elde etmesi sağlanır. Zira, ödenen primlerin işletilmesinde kaynaklanan faizler de bu toplama eklenir. Bu da, her sigortalıya belli ekonomik güvence sağlar. Ayrıca, fonların işletilmesi giderek yatırımlara yönelmesi, ülke ekonomisi açısından önemli yararlar

sağlayabilir. Bu fonların verimli alanlarda kullanılması, sigortalılara yapılan yardımlarda iyileştirmelere sebep olmaktadır. Aynı şekilde gelişmekte olan ülkelerde, bu fonlar ekonomik gelişme için de harcanabilmektedir. Ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu fonların kanalize edebileceği sermaye piyasaları gelişmediğinden, fonlar verimli kullanılmamaktadır. Bu fonlar, çoğu zaman ticaret, turizm ve sağlık sektöründe ve özellikle de büyük ölçüde gayrimenkul alımında kullanılmaktadır (KARAMAN, 1). Birikim yönteminin sakıncalarını da şöyle ifade etmek mümkündür: Para değerindeki düşme, sermaye birikimin erimesine sebep olur (SALİ, 19-20; TUNCAY, Sosyal Güvenlik, 135; ÇELİKOĞLU, 81). İşletilmesi karmaşık işlemlere dayanır. Gerçekten, dağıtım sistemi sosyal hak ve ödevlerin topluma yüklenmesi gerektiği gerekçesiyle savunulurken, birikim sistemi de hayat boyu tasarrufların, ferdi sorumluluk göz önüne alınarak, kapitale ve dolayısıyla yatırıma dönüştürülmesi gerektiği gerekçesiyle savunulmaktadır (BİRKAN, 165; SALİ, 19-20). Bu iki metot hakkında kesin bir yargıya varabilmek için uygulamadaki gerçek durumun ve ekonomik şartların göz önünde tutulması gerekir. Ayrıca, hangi yöntemde primlerin daha düşük ve hangi yöntemin daha ucuz olabileceği, öğretilerde tartışmalıdır. Pratikte ise bu iki metodun belli özellikleri göz önüne alınarak, karma bir yöntem uygulanmaktadır (SERTKAYA, 72; TUNCAY, Sosyal Güvenlik, 135. BİRKAN, 164-165).

Çizelge 4.1 Dağıtım ve Fon Yönteminin Kıyaslanması

DAĞITIM YÖNTEMİ	FON YÖNTEMİ
Hesapları daha sadedir	Hesapları karışıktır
Primler ücretle bağlantılı olduğundan, ücretler artınca primler de artar	Primler ücretle bağlantılı olmadığından, primler ücret artışına bağlı olmadan belirlenir
Sosyal sigortalarda daha yaygın kullanılan bir yöntemdir	Özel sigortalarda daha yaygın kullanılan bir yöntemdir
Uzun vadeli sigorta kollarının ilk kuruluşunda uygulanması çok zordur	Uzun vadeli sigorta kollarında kolaylıkla uygulanabilir
Gelirler ve giderler aynı dönem içerisinde gerçekleşir	Giderlerin oluşacağı döneme kadar gelirler bir fonda toplanarak değerlendirilir
Gelirin yeniden dağılımı söz konusu olduğundan, sosyal transferlere olabildiğince olanak verilir	Gelirin yeniden dağılımı söz konusu olmadığından, sosyal transferlere sınırlı düzeyde olanak verilir
Uygulamada kolektivizm karakteristiği taşır	Uygulamada kolektivizm karakteri de taşıyabilmesine karşın genelde bireyseldir
Belirli fayda esaslı emeklilik programlarına daha uygundur	Belirli katkı esaslı emeklilik programlarına daha uygundur

4. 4 Sosyal Güvenlik Fonlarının Yatırım İlkeleri

Sosyal güvenliğin temel sorunlarından biri de kuşkusuz, elde edilen fonların muhafazası ve işletilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar ve ilkelerdir (BİRKAN, 68). Özellikle, fon biriktirme yöntemin uygulandığı sosyal güvenlik rejimlerinde “teknik ihtiyatlardan oluşan fonlar” büyük rakamlara ulaşmaktadır. Sosyal güvenliğin nüfusa yaygınlaştırıldığı ölçüde, bu rakamlar daha da yükselmektedir (TALAS, Toplumsal, 446). Bu büyük rakamların daha güvenli ve aksaklığa uğramadan yürütülebilmesi için belli ilkelere uygun hareket edilmesi gerekmektedir: Bu ilkeler, İLO’nun bir çalışmasında şöyle belirtilmektedir: Emniyet, prim ödeyenlerin fonlarının muhafaza edilmesini; getiri ve nema, fonların azamileştirmesi için işletilmesini (primleri daha düşük tutmak ya da yardımları artırılabilmek için); likidite, ihtiyaç olduğundan gerekli paranın hemen temin edilebilmesini ifade eder. Aynı şekilde Sosyal ve ekonomik fayda faktörü de ele alınabilir. Bu fayda, biriken sermayenin ülkedeki genel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için kullanılmasını ifade eder (İLO, İşçi,86). Esas itibariyle üç temel ilkedden bahsedilebilir: Güvenlik (Emniyet), Verimlilik ve Likidite (Seyyaliyet). Aynı şekilde sözkonusu 3 ilkeye bir dördüncü bir ilke olarak istikrar ilkesini ekleyenler olduğu gibi, bunu akışkanlık (likidite) ilkesi içinde değerlendirenler de bulunmaktadır. İstikrar ilkesini kabul edenlere göre bu ilke, fonların işletilmesinde elde edilecek gelirlerin miktarında, yani, başarı oranında düzenliliğinin sağlanması, fon yatırımlarının fazla aralıklara uğramaksızın sürekliliğini ifade eder (DİLİK, İktisadi, 341). Başka bir ifadeyle, yatırımlardan elde edilen gelirin düzenli olmasını, kesilmemesini ve belirsizlik içerisinde olmamasını ifade eder. Bu yönüyle sosyal güvenlik, sosyal sigorta hesaplarının geniş dalgalanmalarından etkilenmemesine yardımcı olmaktadır (YAZGAN, İktisatçılar, 313-314). Esas itibariyle üç temel ilkedden bahsetmek mümkündür: Güvenlik (Emniyet), Verimlilik ve Likidite (Seyyaliyet).

4. 4. 1 Güvenlik

Kuşkusuz, sosyal güvenliğin fonlarının işletilmesinde göz önüne alınması gereken en temel unsur, fon gelirlerinin düzenli olarak tahsil edilmesini ifade eden güvenlik unsurudur. Zira, sosyal sigortalar, aldıkları primlere karşılık olarak, sigortalıların karşılaştıkları risklere karşı belli oranda sorumluluk yüklenmişlerdir (BİRKAN, 167). Bu zorunluluk iki şekilde tezahür etmektedir. Bunlardan birincisi; “biçimsel” olarak güvenliğinin sağlanması yani, “yatırılan sermayenin yazılı değerinin korunması” amaçlanır. Enflasyon ve devalüasyon etkilerinden dolayı sermaye gerçek değerinin altında kalabilir. Ancak ikinci yaklaşımda, sermayenin reel değerinin korunmasına yönelik yatırımlar söz konusudur (TALAS, İçtimai, 442). Reel

değerinin korunması sorumluluğu, özellikle ülkede uygulanan para, maliye, bütçe ve kredi politikalarıyla çok yakından ilişkilidir. Bu yüzden fonların işletilmesinde güvenlik ilkesi, uyulması gereken en temel ilkedir (BİRKAN, 167). Fonların tehlikeye düşmesine sebep olan risk alanlarından uzak tutulması, fon gelirlerinin tahsili bakımından risk taşımaması, enflasyona karşı dayanıklılığının göz önüne alınması ve herhangi bir zarar ihtimali taşımaması, emniyet ilkesinin temel unsurlarıdır.

4. 4. 2 Verimlilik

Sosyal güvenlik fonlarının yatırıma dönüştürülmesinde ikinci önemli esas ve ilke, bu fonların verimli işletilmesidir. Sosyal güvenlikte esas, alınan primlerle oluşturulan fonların çok uygun şekilde işletilmek suretiyle sigortalılara yapılacak olan aylık ve diğer ödenekler bakımından sigortalıların lehine geliştirilmesidir. Bunun için, yatırımlarda verimlilik esastır. Başka bir ifadeyle, fonların en yüksek gelir getirecek sahalara yönlendirilmesi, verimlilik ilkesinin bir gereğidir (DİLİK, İktisadi, 341; KARAMAN, 3). Güvenlik ve verimlilik, birbirleriyle yakın ilişkisi olan iki ilke olmalarına rağmen, bazen birbirlerine ters yönde etki yapabilmektedirler (TALAS, Toplumsal, 448). Örneğin, belli gelir kaynakları daha fazla kazanç sağlamalarına rağmen, daha güvenilir olmayabilmektedir. Bu durumda, sosyal güvenliğin ilkelerinden güvenlik ilkesinin, verimlilik ilkesinden daha öncelikli olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

4. 4. 3 Likidite (Seyyaliyet-Akışkanlık)

Sosyal güvenlik fonlarının yatırıma dönüştürülmesinde göz önüne alınması gereken diğer bir öncelikli ilke de, bu fonların yatırım akışkanlığının sağlanması, yani, fonların gerektiğinde paraya çevrilebilme özelliğine sahip olmasıdır. Bu akışkanlıkta iki yaklaşımdan söz edilebilir: Bunlardan birincisi, sigortanın ihtiyaç duyduğunda sermayesine sahip olabilmesi, diğeri de belirlenen süre sonunda “yeniden süre vermeye zorunluluk duymaksızın yatırılmış fonu el altına alabilmesidir.” (TALAS, Toplumsal, 449). Başka bir ifadeyle, buradaki temel espri, sosyal güvenlik kuruluşlarının, beklenmedik güçlükler karşısında hareket edebilme kabiliyetine sahip olmalarıdır (YAZGAN, İktisatçılar, 313).Özetle, sosyal güvenlik birikimlerinin yatırıma dönüştürülmesinde söz konusu üç ilkeyi “bağdaştırmak güç” (BİRKAN, 168) olmakla birlikte, tümünün birlikte düşünülmesi ve optimal bir noktada buluşması bir gerekliliktir (DİLİK, İktisadi, 341).

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı bağlamında, Türk sosyal güvenlik sisteminin kriz içinde olduğunu söylemek abartılı bir yorum olmaz. Aslında, Türk sosyal güvenlik sisteminin sorunları bilinmeyen, teşhisi çok zor bir durum değildir. İlgili herkes ve her kesim, sorunlar

konusunda büyük ölçüde aynı teşhislere ulaşmaktadır. Ancak yol ayırımı, sorunların teşhisinde değil, çözüm yollarının sunulmasındadır. Yüksek standartta sosyal güvenlik garantisinin sağlanabilmesi, bu amaca tahsis edilen kaynakların hacmi ile yakından ilgilidir. Bu amaçla tahsis edilen kaynakların genişliğini belirleyen, o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyidir. Türkiye'de bu anlamda tahsis edilen kaynakların düşüklüğü, yetersiz bir sosyal güvenlik garantisinin tescili gibidir. Sosyal güvenliğin finansmanında yaşanan en önemli problem alanlarından biri, şüphesiz, kayıtdışı ekonomidir. Farklı çalışmalarda farklı oranlar verilmesine rağmen -genel ve iyimser bir kanaatle- ekonomin yaklaşık yarısının kayıtdışı olduğu ileri sürülmektedir (ALTUĞ, 351; SADIKLAR, 222;). Bu kayıtdışılık esasta işletmelerin rekabet edebilirliğini engellemektedir. Bu anlamda kanunlara saygılı işletmeler, sahneden çekilmek zorunda kalırken, önemli miktarda işçi de işsiz kalmaktadır (ÖZDEMİR, 28-29). Başka bir ifadeyle kayıtdışı ekonominin varlığı, sigortasız (kaçak) işçi sayısının zamanla artmasına sebep olmuştur (KUTAL, 30; Petrol-İş Sendikası, 497; GÜVEN, 2-4).

Ücretlerden yapılan yüksek kesintiler, kaçakçılığı teşvik eden bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Prim ve vergi yükünün ağırlığı da kayıtdışılığa işverenleri yöneltmektedir. İşgücü maliyetinin artışı, istihdam açısından caydırıcı bir rol oynamaktadır (KUTAL,30; Özİplik-İş Sendikası, 39).

Kayıt dışılığın bir uzantısı da, asgari ücret ve SSK Prim tabanından prim ödemenin neredeyse alışkanlık haline gelmiş olmasıdır (İzmir İTO, 50).

Başka bir ifadeyle, bazı işyerlerinde çalışanların sigorta primleri, gerçek ücretlerinden ziyade, asgari ücretten dolayısıyla SSK prim tabanından yatırılmaktadır. Organize şekli ne olursa olsun, bütün sosyal güvenlik sistemlerinin temel gayesi, bütün nüfusa yeterli bir koruma sağlamaktır. Ancak Türkiye'de bu konuda yeterince başarı sağlanamamıştır. Yeterli korumayı sağlayacak mekanizmalar hayata geçirilmelidir. Burada, yazının kapsamına dışına çıkmamak için, yalnızca bir iki noktaya değinilmiştir.Öncelikle belirtilmelidir ki, sadece cezai müeyyidelere dayanan bir yaklaşımla kapsamın genişletilmesi mümkün değildir. Başka bir ifadeyle denetimler ile cezaları artırmak bir çözüm olarak ortaya konulabilir; ancak yeterli değildir (TÜSİAD,139).

Önemli olan, sigorta kapsamı dışında kalma maliyetinin çok yüksek olduğu bilincinin sigortalılara kazandırılmasıdır. Başka bir ifadeyle, hem işverenlerin, hem de sigortalıların sosyal güvenlikle ilgili bilinçlendirilmesi gereklidir. Bu bilinçlendirme, kapsamın genişletilmesinde önemli rol oynayabilir.Etkili bir başka tedbir de, devletin üçüncü taraf olarak sistemin finansmanına katılmasıdır. Bu, hem sigortalıların hem de işverenlerin yükünü

azaltacaktır. Bu da, kapsamın genişletilmesinde önemli bir rol oynar (TÜSİAD, 139; DPT, 1995, 210-212 (Türk-İş görüşleri).

Türkiye'de devlet, 1992 yılına kadar sosyal güvenlik finansmanına katılmamakla birlikte, 1992 yılından itibaren devlet bütçe açıklarını kapamak suretiyle sosyal güvenlik finansmanına katılmıştır. Bu bağlamda, örneğin, 2004 yılı için, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 35.477 trilyon lira, toplam giderlerinin ise 47.990 trilyon lira olacağı beklenmektedir. Böylece, gelir-gider farkının 12.513 trilyon lira olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir (DPT,2004,62-65). Bu 12.513 trilyon lira, bütçeden transfer edilecektir. Bunun anlamı, 2004 yılı için sosyal güvenlik sisteminin 100 birim giderinin 74'ü kurumlar tarafından, 26 birimi ise devlet tarafından karşılanacaktır. Bu bağlamda devletin sosyal güvenliği önemli ölçüde finanse ettiği belirtilmelidir.

Sonuç olarak; sosyal güvenliğin finansmanı hemen hemen bütün sektörlerde hissedildiğinden, tüm ülke ekonomileri için önem arz etmekle birlikte, bu probleminin çözümü de bir o kadar ehemmiyetli ve zordur. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, günümüzdeki ekonomik şartlardan dolayı, karmaşık bir hal alan sosyal güvenliğin finansmanına ilişkin çözüm önerileri yoğun tartışmalara konu olmuştur. Zira, sosyal güvenliğin kapsamı gerek riskler gerek kişiler bazında genişlemektedir. Bunun doğal sonucu olarak da, sosyal güvenliğin finansman problemi, ülke ekonomisi üzerinde ağırlıklı bir nokta oluşturmuştur.

Sosyal güvenliğin finansman meselesinin çözümü, her ülkenin kendi siyasi ve ekonomik durumuna bağlıdır. Bir başka ifade ile, finansman kaynaklarının seçimi esasen her ülkenin kendi ekonomik, sosyal düzen ve yapısına, siyasal ve ideolojik şartlarına göre farklılık arz edebilmektedir. Dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin tıkanma noktasına geldiği günümüzde, Türk sosyal güvenlik sisteminin temel problem alanlarından birini de sosyal güvenlik sisteminin finansman açıkları oluşturmaktadır. 2004 yılı için, 12.513 trilyon lira, sosyal güvenlik kuruluşlarına bütçeden transfer edilecektir. Başka bir ifadeyle, 2004 yılı için, sosyal güvenlik giderlerinin %73,9'u kurumların kaynaklarından, %26,1'i bütçeden karşılanacaktır. Devletin söz konusu transferden ziyade, sosyal güvenlik kapsamı dışında kalanları, kapsam içine alacak mekanizmaları ciddi bir gayretle devreye sokması, daha fonksiyonel olacaktır.

5. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE REFORM

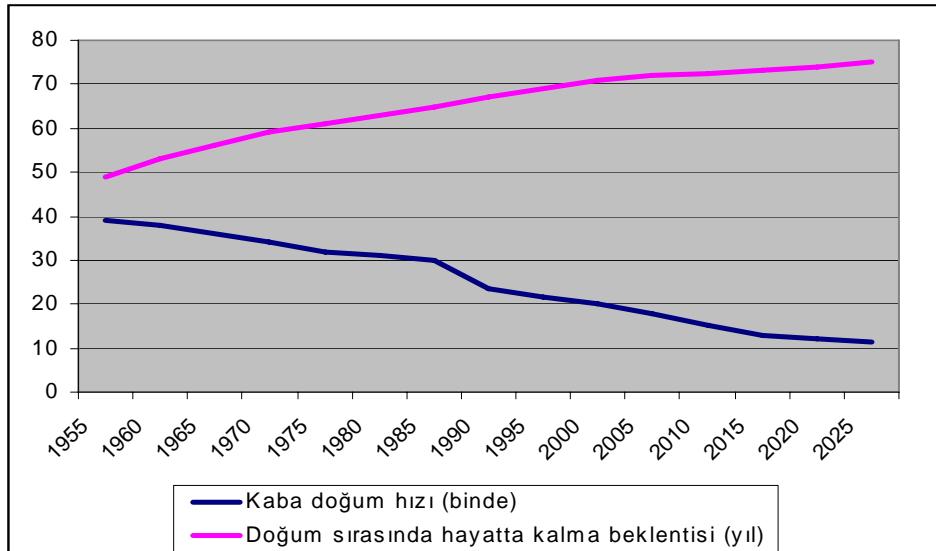
Toplumsal yaşamın belki de en önemli unsurlarından birisi, bireylerin karşı karşıya kaldıkları risklerde birbirlerine destek olabilmeleri olanağı bulabilmeleridir. Sosyal güvenlik sistemi, özünde bu dayanışma gereksiniminin ülke ölçeğinde kurumsallaşması olarak tanımlanabilir.

İşlevi ve etkinliği açısından tutarlı ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi güçlü bir toplumsal dayanışma ve dolayısıyla güçlü bir gelişme potansiyeli yaratacak en önemli unsurlardan birisidir. Kurumsallaşmış bir toplumsal dayanışma, yani sosyal güvenlik sistemi, gerek genç nesillerden yaşlı ve muhtaç nesillere ve gerekse yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına büyük ölçekli gelir transferleri şeklinde somutlaşır.

Öte yandan; sağlam aktüaryal temellere oturtulamamış ve doğru kurgulanmamış bir sosyal güvenlik sistemi, yapılan transferlerin yanlış alanlara yönlenmesi, işgücü piyasasının olumsuz etkilenmesi ve dolayısıyla toplumsal dayanışmayı desteklemek yerine buna zarar vererek sosyal ve ekonomik dengelerin bozulması sonucunu doğurur. Ülkemizde, çok ciddi şekilde yanlış ve çarpık kurgulanmış bir sistem sonucunda emekli aylıkları ve muhtaç yaşlılara verilen sosyal yardımlar düşük seviyelerde kalmış, sağlık hizmetlerinde yeterli yaygınlık ve kalite sağlanamamış, sosyal güvenlik kapsamı toplumun tümüne yaygınlaştırılmamıştır. Bunun yanında; henüz genç bir toplum olmamıza rağmen, sistemin hızla bozulan mali dengesi ekonomik istikrarı tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

Tüm bu sorunlara ilave olarak; şimdiden önlem alınmadığı takdirde, ülke nüfusumuzun hızla yaşlanması sonucu, artacak yaşlı nüfus ile birlikte, yakın bir gelecekte yukarıda bahsedilen mali krizin çok daha derinleşmesi kaçınılmaz olacaktır.

Çizelge 5. 1. Hayatta kalma beklentisi ve doğum hızı projeksiyonu

Bu nedenle, sistemimizin sadece bugün içinde bulunduğu sorunlarını çözmeyi hedefleyen bir reform yeterli değildir. Özellikle emeklilik programlarında 40-50 yıllık bir mali ve demografik dengenin (aktüaryal denge) gözetilmesi, henüz genç bir nüfusa sahipken emeklilik amacıyla fon birikiminin oluşturulması ve bu fonların üretken alanlarda kullanılarak yaşlılık riskine karşı hazırlıklı olunması bugün artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

Yukarıda çizilen tablo içerisinde yetersiz ve dar çerçeveli sosyal yardımlar nedeniyle ortaya çıkan boşluk, tarımsal destekleme ve kamu istihdamı benzeri harcamaların birer sosyal güvenlik aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Böylelikle oluşan çarpık yapı kamu harcamaları ile amaçlarının birbirine karışmasına bağlı olarak kaynakların etkin ve verimli kullanılamaması sonucunu doğurmaktadır.

Tüm bu nedenlerle; uluslararası normlara, adalet ve eşitlik ilkelerine uygun, toplumsal dayanışmayı güçlendiren, aktüaryal dengelere dayanan, çağdaş bir sosyal güvenlik sistemi oluşturma yönünde köklü ve çok aşamalı bir reform süreci kaçınılmaz hale gelmiştir.

Reformun başarısı, sosyal güvenlik alanına ayrılacak kaynağın artırılması ve en az bu kadar önemli olan bu kaynağın etkin ve doğru şekilde kullanılabilmesi ile mümkündür.

5. 1 Dünyada Durum

II. Dünya Savaşının ardından hızla yaygınlaşan sosyal güvenlik sistemleri özellikle 1980'lerden sonra bir çok ülkede krize girmiştir. Dünya genelinde yaşanan sosyal güvenlik sistemi krizleri incelendiğinde, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizlerin farklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıktığı görülür.

Son yıllarda bir çok gelişmiş ülkede ortaya çıkan krizin temel sebebi ülkelerin demografik yapılarını şekillendiren hızlı yaşlanma eğilimidir. Ekonomik refah ile birlikte beslenme ve sağlık alanlarında yaşanan gelişme, doğum oranlarının düşmesi, çocuk sahibi olma yaşının yükselmesi gibi nedenlerle bu ülkelerde nüfus hızla yaşlanmaktadır. Yaşlanma ile birlikte bağımlı nüfusun ve sağlık hizmeti giderlerinin artması, bunun yanında sosyal güvenlik sisteminin finansmanını sağlayan çalışan nüfusun (aktif sigortalı) artışının sınırlı kalması bu ülkelerde yaşanan krizlerin ortak sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. OECD ülkelerinde 1990 yılında nüfusun %18'ini oluşturan 60 yaş üstü nüfusun 2030 yılında %30'lar düzeyine ulaşacağı beklentisi, yaşanan krizin ileride daha da derinleşeceğine işaret etmektedir.

Ülkemiz gibi, pek çoğu genç bir nüfusa sahip bulunan gelişme sürecindeki ülkelerin sosyal güvenlik sisteminin krize girmesinde ise, ağırlıklı rolü aktüaryal ilkelere aykırı uygulamaların oynadığı gözlemlenmektedir. Bu ülkelerin büyük bölümünde, sosyal güvenlik sisteminde

aktüaryal dengenin önemi, yasak oyuncular ve icra yetkisini taşıyanlar tarafından anlaşılammış, politik müdahaleler genellikle sistemin dengesini güçlendirmek yerine, denge halini bozucu yönde yapılmıştır. Aktüaryal projeksiyonlarla izlenmediği sürece gizli kalan yükümlülükler, emeklilerin çalışanlara oranı (Aktif/Pasif Oranı) yükseldikçe eksponansiyel bir artış göstererek giderlerin yükselmesine ve finansal açıklara yol açmıştır. Yukarıda ifade edilen demografik değişim ve hatalı uygulamaların sosyal güvenlik sistemine verdiği zararın aktüaryal denge projeksiyonlarına yansımalarıyla birlikte, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren alternatif sistem arayışları da hız kazanmıştır. (VIII. 5 Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Sistemi Finansmanı Özel İhtisas Komisyonu Raporu)

5. 2 Ülkemizde Durum

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi, başta Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur), Emekli Sandığı (ES) olmak üzere çeşitli sigorta sandıkları, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. SSK özel sektörde çalışan işçiler, kamu işçileri ve tarım işçileri ve isteğe bağlı sigortalılara hizmet vermektedir. Bağ-Kur esnaf ve sanatkarlar ve diğer bağımsız çalışanlar ile çiftçiler ve isteğe bağlı sigortalıları (ev hanımları ve muhtarlar), ES devlet memurlarını kapsamaktadır. Aktif, pasif ve bağımlılar ile birlikte toplam 58.5 milyon sigortalı nüfusumuzun %61'i SSK, %28'i Bağ-Kur ve %11'i Emekli Sandığı kapsamındadır. Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi incelendiğinde, sorunun gelişmiş ülkelerde olduğu gibi nüfusun yaşlanması ve hayatta kalma beklentisinin yükselmesi gibi demografik kökenli olmadığı görülecektir. Henüz genç bir toplum olmamıza rağmen, uzun dönemli aktüaryal dengelerin yeterince gözetilmemesi ve kurumsal yetersizlikler sosyal güvenlik sistemimizin sürdürülemez bir duruma gelmesine yol açmıştır.

Somutlaştırmak gerekirse, başlanmış olan reform süreci öncesi sosyal güvenlik sistemimizin sorunları;

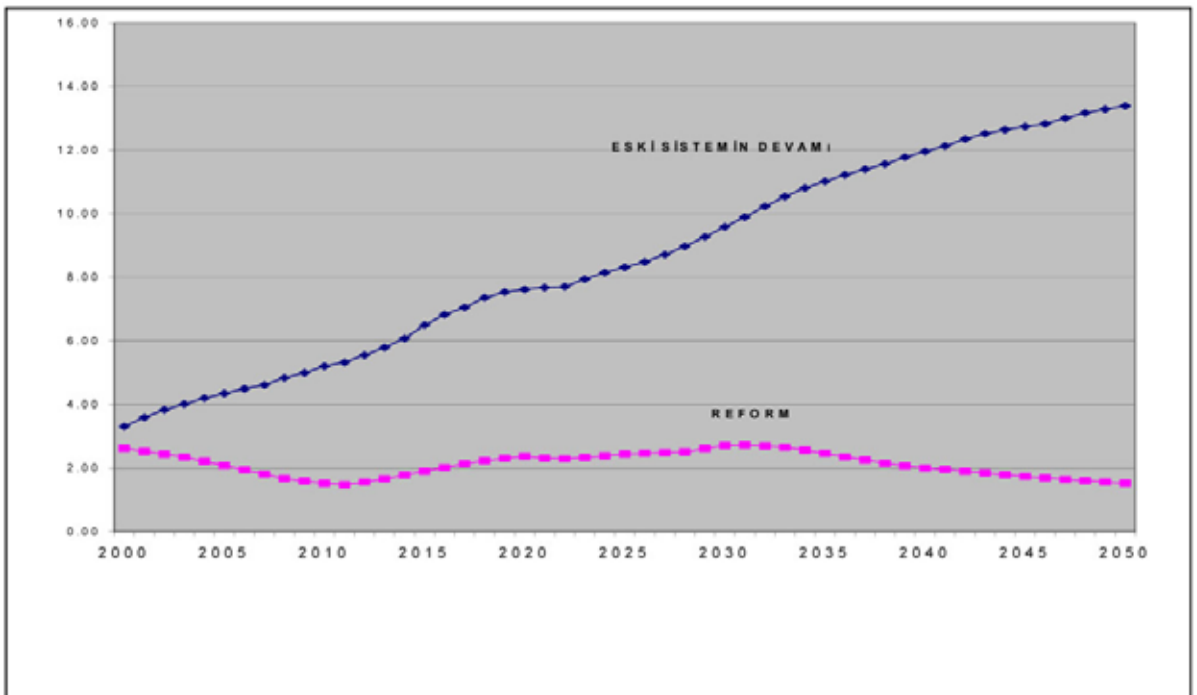
- Emekli sayısının çalışan sigortalı sayısına oranı olarak tanımlanan sistem bağımlılık oranının yüksekliği,
- İşgücüne katılım oranının düşüklüğü ve kayıt dışı istihdamın yüksekliği,
- Prim tahsilat oranının düşüklüğü,
- Prime esas kazanç sınırlarının düşüklüğü,
- Erken yaşta emeklilik uygulamaları,

- Primi alınmadan yapılan sigorta ödemeleri,
- Borçlanma kanunları,
- Uzayan ortalama ömür nedeniyle artan aylık ödemeleri ve sağlık yardımları,
- Prim gelirleri ile ödenen aylıklar arasındaki ilişkinin zayıflığı,
- Ödenmeyen primlerin gecikme cezalarına uygulanan aflar,
- İdari ve kurumsal yetersizlikler şeklinde özetlenebilir.

İçinde bulunduğu yapısal sorunlar nedeniyle; mali yapıları hızla bozulan sosyal güvenlik kuruluşlarımız 80'li yıllarda öz kaynaklarını tüketerek 1991 yılından reformun ilk aşamasının hayata geçirildiği 2000 yılına kadar katlanarak artan şekilde açık vermeye başlamışlardır. 1994 yılında % 1 olan finansman açıklarının GSMH içindeki payı 1999 yılında %3.7'ye yükselmiştir. Sosyal sigorta sistemimizin uzun dönemli aktüaryal projeksiyonu 1996 yılında Hazine Müsteşarlığı Koordinatörlüğünde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, mevcut sistemin herhangi bir iyileşme yapılmadan uzun dönemde mali olarak sürdürülmesinin imkansız olacağı anılan kuruluşca hazırlanan aktüaryal model yardımıyla ortaya konulmuştur. Aktüaryal projeksiyon herhangi bir önlem alınmadığı takdirde sadece emeklilik programlarımızın finansman açığının 2050 yılında GSMH'nın %14'üne ulaşacağını göstermiştir.

Çizelge 5.2. Emeklilik programları aktüaryal projeksiyonu

(Açıkların GSMH' a oranı)

Yapısal sorunları nedeniyle önemli boyutlara ulaşan SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın finansman açıkları vergiler ya da Hazine borçlanması yolu ile finanse edilmektedir. Böylece kamu kesimi borçlanma gereği yükselmekte bu ise daha yüksek faizlerle borçlanmamız sonucunu getirmektedir. Dolayısıyla, artan faiz yüküne paralel olarak, gelir dağılımı yoksul kesim aleyhine değişmektedir. Ayrıca, bütçe içinde hızla artan faiz yükü, gelir dağılımında en altta bulunan kesime yeterince yardım yapılmasını engellemektedir.

5. 3. Reform

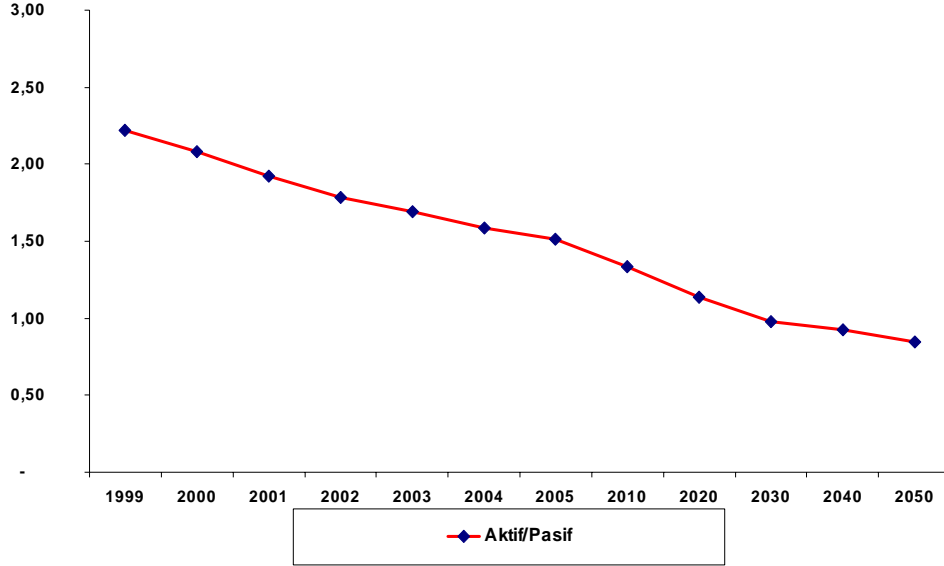
Uzun dönemli aktüeryal dengelerin yeniden tesisini ve kurumsal etkinliği geliştirmeyi amaçlayan kapsamlı bir sosyal güvenlik reformu;

- Yanlış kurgudan kaynaklanan; yüksek finansman açığı ve bunun yatırım ve büyümeyi dışlayıcı etkisi, genç emeklilik ve düşük prim ödeme gün sayısı, prim-aylık ilişkisinin sağlıksız oluşu, emekli aylıklarının azaltan prime esas ücret tavanının düşüklüğü, aktüeryal dengenin gözetilmemesi, politik müdahaleler, borçlanma ve af yasaları, düşük ücret beyanı ve düşük tahsilat, ES, BK ve SSK arasında norm ve standart farklılıkları, giderek artan sağlık sigortası açıkları, sosyal yardım ve sosyal sigortaların iç içe girmesi ve prim karşılığı olmaksızın yapılan ödemeler, kurumsal yetersizlikler ve denetim mekanizmaları gibi sorunları çözmelidir.
- Ülkeyi nüfusun yaşlanmasına karşı hazırlıklı kılmalıdır. Ki bu da; emeklilik fonları ile mümkündür. İlk adım kamu emeklilik programlarının parametrik ve kurumsal sorunlarının çözülmesi olmalıdır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının dağıtım sistemi gereği; minimum fon birikimi yapacak duruma gelmesi sağlanmalıdır. Bireylerin yaşlılıklarına yönelik tasarruf yapmalarına olanak sağlayacak emeklilik fonları oluşturulmalıdır. Çalışanların ücret dışında sermaye kazancına da ortak olmaları sağlanmalıdır. Oluşturulması hedeflenen emeklilik fonlarının (kamu veya özel) güvenilir şekilde yatırıma yönlendirilebileceği kurumsal alt yapı hazırlanmalıdır. Eğer iyi düzenleme yapılırsa, emeklilik fonları, önümüzdeki 25 yılda, büyümeyi, istihdamı ve ekonomik istikrarı artırmada en önemli etken olacaktır. Bu nedenle bireysel emeklilik sisteminin başarısı bu alanda bir dönüm noktasıdır.

- Çok geç olmadan demografik fırsat penceresinin olanaklarını kullanmalıdır.

Çizelge 5. 3 Demografik Oran, 1999-2050 (Reform Öncesi)

(Aktif sigortalı sayısı/ Pasif sigortalı sayısı)

- Bireylere yaşlılık dönemleri için güvenilir tasarruf yapma olanağı sağlamalıdır.
- Büyümeye ve istihdama engel değil yardımcı olmalıdır.
- Adil olmalıdır.

Reform; iki aşamalı bir süreç olarak tasarlanmış ve 1999 yılından bu yana hayata geçirilmeye başlanmıştır.

5.3.1 Birinci Aşama

Reform planının ilk aşamasını oluşturan ve yapılması acil olan temel önlemleri ve sistemimizin temel parametrelerinde önemli değişiklikleri içeren 4447 sayılı reform yasası 8 Eylül 1999'da Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Birinci aşama ile kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik tedbirler getirilmiş, prime esas ücret tavanı ve emekli aylıklarının hesaplanmasında ödenen primlerin etkisi artırılmış, böylece daha çok prim ödeyenin daha çok emekli aylığı alması olanaklı hale getirilmiştir. Ayrıca yasa ile, kademeli olarak emeklilik yaşı yükseltilmiştir. Emeklilik aylıkları ise, diğer ülkelerde olduğu gibi

yaşlılık nedeniyle işgücü piyasasından çekilmiş insanlara ödenen ve enflasyona endeksli reel alım gücünün korunduğu bir ödeme haline getirilmiştir.

Bunun yanında İşsizlik Sigortası sistemi uygulamaya geçirilmiştir. İşsizlik Sigortası ile işsizlik ödeneğinin yanısıra, yeni bir iş bulma ve meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitiminin verilmesi uygulaması getirilmiştir. Sonuç olarak, mevcut yasayla sosyal sigorta kuruluşlarının orta ve uzun vadede çağdaş, aktüaryal dengeleri gözetilen, mali olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması yönünde önemli bir aşama sağlanmıştır.

Reformun uygulamaya geçtiği ilk altı aydan itibaren SSK ve Bağ-Kur'un finansman yapılarında önemli bir iyileşme gözlenmiştir. Tüm sistemin geçen yıla kadar katlanarak artan ve 1999'da milli gelirin %3.7'sine ulaşan açıkları 2000 yılında milli gelirin %2.6'sına gerilemiştir. Son yıllarda diğer iki sosyal güvenlik kurumundan çok daha fazla finansman açığı vermekte olan Emekli Sandığı'nda çok sınırlı bir takım düzenlemelere gidilebilmiştir. Emeklilik yaşı diğer sosyal güvenlik kuruluşları ile paralel hale getirilmekle birlikte, devlet memurlarına yönelik emeklilik düzenlemesinin kamu personel rejiminin bir uzantısı olması nedeni ile emekli aylıkların hesaplanması ve prim matrahları gibi aktüaryal dengenin temel unsurları olan parametrelerde değişiklik bu aşamada gerçekleşmemiştir. Kamu personel rejimimize göre emeklilik aylığı çalışırken ödenen primlere bağlı bir gelirden çok, sigortalının emeklilik öncesi bulunduğu pozisyonu ile ilintili bir ödemedir. Emekli Sandığında reform ile birlikte vakit geçirilmeksizin kamu personel rejimindeki anlayışın da değiştirilmesi, sosyal güvenlik hakkı açısından devlet memurlarına sağlanan ayrıcalığın giderilmesi gerekmektedir.

5. 3. 2 İkinci Aşama

Orta ve uzun dönemli tedbirleri içeren ve bir program dahilinde hayata geçirilen reformun ikinci aşaması ile;

- sosyal sigorta kuruluşlarının etkinlik ve verimliliklerini artırmaya yönelik teknolojik ve kurumsal yeniden yapılandırılmaları,
- yaşlılığa yönelik tasarrufları artıracak bireysel emeklilik sisteminin kurulması,
- sağlık hizmetlerinde kaynakların daha verimli kullanımına yönelik yeniden yapılanma
- ve kapsamlı bir sosyal yardım sisteminin kurulması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda kurumsal yeniden yapılanmaya yönelik bir dizi yasal düzenleme hayata geçirilmiştir.

Bu çerçevede, mevcut sosyal sigorta kuruluşlarınca uygulanan sigorta programları arasında norm ve standart birliğinin sağlanması, bu kurumlar arasında ortak veri tabanının oluşturulması ve bunların aktüeryal ve mali durumlarının izlenmesi amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde bir şemsiye kuruluş niteliğinde Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur. Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile daha önce bir genel müdürlük olarak sigortacılık ve sağlık hizmeti sunumunu birlikte yürüten Sosyal Sigortalar Kurumu, bünyesinde sigortacılık ve sağlık işlerinden sorumlu iki farklı genel müdürlüğü barındıracak şekilde Başkanlık statüsünde örgütlenmiştir. Bağ-kur Kanunu ile Bağ-kur bünyesinde finansman ve aktüerya daireleri kurulmuş ve kurumun artan iş hacmine orantılı olarak daha dinamik bir örgütsel yapıya kavuşması sağlanmıştır. Türkiye İş Kurumu Kanunu ile İş ve İşçi Bulma Kurumu kapatılarak istihdam alanında günümüz ihtiyaç ve koşullarına uygun aktif işgücü programlarını ve işsizlik sigortasını uygulamakla sorumlu Türkiye İş Kurumu (İşkur) çağdaş bir istihdam kurumu olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile ülkemizde ilk defa kamu emeklilik programlarını tamamlayıcı nitelikte bireysel emeklilik programı hayata geçirilmiştir. Bireysel emeklilik sistemi bireylerin yaşlılıklarında kullanmaları amacıyla güvenli bir tasarruf yapmalarına olanak sağlamayı, bu tasarrufları yönlendirmeyi, düzenlemeyi, teşvik etmeyi amaçlayan gönüllü katılıma dayalı sistemdir. Getirilen vergi düzenlemeleri ile katılımcılara ve isteğe bağlı olarak çalışanı adına katkı yapan işverenlere vergi teşviği sağlanmaktadır. Fakat sadece yasal düzenlemelerle kapsamlı bir reformun gerçekleşmesi beklenemez. Yasal düzenlemelerin yanında yürütülmekte olan iş yapış pratiklerinin de yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu kapsamda her üç sosyal güvenlik kurumunun eşgüdüm halinde gerçekleştireceği;

- merkezi veri tabanının oluşturulması,
- ileri düzeyde ve yurt çapında otomasyona dayalı yönetim bilgi sistemin geliştirilmesi,
- ortak standart muhasebe sisteminin oluşturulması,
- sağlık hizmeti alımlarında standardın sağlanması ve
- gelişmelere ilişkin kamuoyu bilgilendirmesinin etkinleştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Sigorta kuruluşlarının açıkları azaldıkça emekli maaşlarında yer alan kamu payı azalacak, gerçekten ihtiyacı olan sosyal yardıma muhtaç yaşlılara aktarılabilir kaynak artacaktır. Sigortasız yoksul yaşlılara verilen Sosyal Yardımlar (65 yaş üstü karşılıksız yardım) yeterli düzeye çıkarılabilecektir. Sistemin varlıklı olanlara da kamu kaynağı aktarıyor olmasından kaynaklanan gelir dağılımını bozucu etkisi, tersine çevrilebilecektir. Bireysel emeklilik planlarının güvenilir şekilde halka sunumu ile katılımcıların tasarrufları ölçüsünde ilave bir

emeklilik gelirine sahip olmaları sağlanabilecek, yaşlılıkta yoksulluk azalacak bunun yanında yeni bir tasarruf aracı olarak, uzun dönemli emeklilik fonlarını ön plana çıkaracaktır. Yatırımların uzun dönemli finansmanına olanak tanıyacak uzun dönemli tasarruflar artacak, finans sektörünün gelişimi hızlanacaktır. İşsizlik sigortası kayıtlı istihdamın ve işgücü mobilitesinin artmasına yol açacaktır.

5.3.3 Temel Emeklilik Parametreleri Değişiklikleri

Asgari emeklilik yaşı, mevcut sigortalılar için 10 yıllık bir geçiş dönemi ile 52/56'ya (K/E), ilk defa sigortalı olacaklar için ise 58/60'a (K/E) artırılmıştır (SSK, BK, ES).

Asgari prim ödeme gün sayısı mevcut sigortalılar için 10 yıllık bir geçiş dönemi ile 6000'e, ilk defa sigortalı olacaklar için ise 7000'e yükseltilmiştir (SSK)

SSK'da 5000 gün prime karşılık %60 olan aylık bağlama oranı, 7000 gün prime karşılık %53,9'a düşürülmüştür. Bağ-Kur'da 25 yıl prime karşı %70 olan aylık bağlama oranı ise %65'e düşürülmüştür. Ayrıca, malüliyet için aylık bağlama oranı 10 puan düşürülmüştür (SSK, BK).

Emekli aylığının hesaplanmasında kullanılan referans dönemi tüm çalışma yaşamı olarak belirlenmiştir (SSK, BK).

Emekli aylığı hesaplanırken kullanılan referans kazanç, tüm çalışma yaşamı boyunca beyan edilen prime esas ücretlerin reel büyüme oranı ve enflasyon oranı ile emekli olunacak döneme taşınması suretiyle hesaplanmaktadır.

Emekli aylıkları her ay bir önceki ayın TÜFE artış oranı kadar artırılmaktadır (SSK, BK).

Prime esas kazanç taban ve tavanı artırılmıştır (SSK, BK). SSK'da prime esas kazanç tavanı Ocak 2000'de tabanın 3 katına, Ağustos 2000'de 4 katına ve Nisan 2001'de de 5 katına çıkarılmıştır.

Prime esas kazanç tavan ve tabanı her yıl Nisan ayında, bir önceki yılın reel büyüme ve yıllık TÜFE değişim oranları kadar artırılmaktadır

Sosyal yardım zammı nominal olarak dondurulmuştur (SSK, BK).

5.3.4 Yönetim Bilişim Sistemleri ve Enformasyon Teknolojisinin (IT) Geliştirilmesi Projesi

Ana MIS projesi kapsamında oluşturulacak Merkezi Veritabanı ile kurumlar arası otomatik veri alışverişinde bulunulması,

Vergi dairelerinin alt yapısından yararlanarak her işverene bir işveren numarası verilmesi ve sigortalı sicil numaralarında da vergi numarasının esas alınması,

Vergi daireleri, Nüfus İdaresi ve Tapu/Kadastro, Trafik Tescil ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile otomatik veri alışverişi,

Prim tahsilatı ve bildirme sisteminin aynı anda ve elektronik ortamda yapılması,

İşsizlik sigortasına yönelik işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi,

Bilgisayar ortamında otomatik muhasebeleştirme (Sağlık ve Emeklilik ayrı ayrı olmak üzere)

Sağlık ünitelerinin otomasyonunun sağlanması (muhasebe/ maliyet muhasebesi, satın alma, doktor-hasta-ilaç takip sistemleri, ...),

Sağlık sigortası yardımlarında, sigortalı-doktor-hastane-eczane ilişkilerinin MIS bünyesinde izlenmesi, kontrollerin DSS yardımıyla yapılması, otomatik faturalama ve ödeme vs.) geliştirilmesi,

Stok/envanter, gayrimenkul ve menkul değerlere ilişkin veritabanı oluşturma,

İzlemeyi sağlayacak satın alma veritabanı oluşturma,

Personel veritabanı oluşturulması (nitelik, nicelik, özlük hakları vs. bilgileri),

Dijital arşivleme sistemine geçilmesi ve önceden fiziksel olarak arşivlenmiş tüm “dijital olarak arşivlenebilir” materyalin bu sistemde arşivlenmesi,

Emekli aylıklarının başvuru akabinde hemen bağlanabilmesi ve ödeme talimatlarının otomatik olarak yapılması,

Sigortalılara, kendilerine ait her türlü veriye erişim olanaklarının sağlanması,

Etkin WEB sitesi tasarımı, internet veya telefonla şikayet değerlendirme sistemine geçilmesi,

Veritabanında yer alan tüm verilere ilişkin istatistik analiz ve raporlama sistemleri ile DSS geliştirilmesi,

Intranet sistemine geçilmesi (iç yazışma, duyuru, personelin eğitimi,...) İcra takiplerine otomatik olarak karar verme ve icrai faaliyetlerinin izlenmesi, DSS'nin kurulması)

6. ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİ

6.1 Aktüaryal Değerlendirmeler, Aktüerlerin Sorumlulukları

Özel sektör tarafından; belirlenmiş fayda(DB) ve belirlenmiş katkı esaslı(DC) emeklilik sistemleri mevcuttur.

Genel eğilim:

- DB'den DC'ye
- Dağıtım sistemlerinden fonlu sistemlere
- Kamu tarafından yönetilen sistemlerden özel sektör tarafından sunulan sistemlere
- Havuz sistemlerinden bireysel hesaplara dayalı sistemlere

6.2 Belirlenmiş Fayda Esaslı Özel Emeklilik Sistemleri (DB)

Genel olarak fonlu sistemdir. Emekli aylığı; sabit, maaş esaslı, hizmet süresi esaslı, hizmet süresi ve maaş esaslı olmak üzere çeşitlendirilir. Aktüaryal varsayımlar; getiri ve enflasyon oranlarına, emeklilik yaşı ve emeklilik dönemine, aktif ve pasif üye sayısındaki değişimlere, riske ilişkin olasılıklara (ölüm ve maluliyet), maaş artış oranlarına, yıllık gelir sigortalarına ilişkin varsayımlardır. Şirketin yönetim, fon işletim ve ilgili diğer masraflarının tespiti gerekir. Aktüerler; aktüaryal varsayımların belirlenmesi, şirketin yükümlülüklerinin tespiti, şirketin; yükümlülükleri ile orantılı varlığa sahip olması kontrolü, uygun fon yönetim stratejilerinin belirlenmesi ve raporlama gibi sorumlulukları yerine getirir.

6.3 Belirlenmiş Katkı Esaslı Özel Emeklilik Sistemleri (DC)

Tamamen fonlu sistemdir. Maaşın belli bir oranı veya makul düzeyde bir katkı payı tutarı alınır. Yatırım tercihi; aktif ve uzmanlaşmış fon yönetimi, emeklilik dönemine kadar düzenli katkı payı ödemesi, aktif katkı payı ödeme süresi, katkı payı tutarı/oranı ve yatırım tercihine bağlı emeklilik dönemi birikimi önemli konulardır.

6. 3. 1 Aktüaryal Değerlendirmeler

- Ürün tasarımı
- Fiyatlandırma

Harcamaya ilişkin varsayımlar

- Harcama kalemlerine ilişkin verilerin oluşumu
- Ürün bazında harcama kalemlerinin tespiti
- Hedeflenen pazara ve potansiyel katılımcıya yansıtılacak harcama tutarlarının tespiti

Satış seviyelerine ilişkin varsayımlar

- Şirket dışı faktörler (ekonomi, işsizlik, yasal düzenlemeler, tüketici eğilimleri)
- Şirket içi faktörler (portföy yapısı, rekabet yeteneği, tüketici açısından tercih edilir olma, sıralandırmada yeri, sunduğu hizmetler, satış kanalları ve müşteri ilişkileri)

- Karlılık Analizi

Ürün bazında nakit akışı

Karlılık kriterlerinin belirlenmesi

- Karın Peşin Değeri
- Kar Marjı
- Geri Ödeme süresi
- Başlangıçtaki sermaye gereksinimi

Duyarlılık Analizi

- Temel varsayımların sadece birisinin değiştirilmesi halinde karlılık kriterlerine olan etkinin modellenmesi

Senaryo Analizi

- Farklı senaryoların ürün ve şirket bazında etkilerinin modellenmesi

Stres Analizi

- Olağanüstü değişikliklerin pazara ve şirkete olan etkilerinin modellenmesi

Analiz sonuçlarına göre;

- Ürün tasarımı değişikliği
 - Varsayımların değiştirilmesi
 - Ürüne ilişkin risklerin daha iyi algılanması ve modellenmesi
 - Risk yönetime ilişkin sistemlerin kurulması gerçekleşir.
- Hedef Pazar,
 - Şirketin mali gücü,
 - Şirketin operasyonel performansı,
 - Risk profili tayini
 - Projeksiyonlar

6. 3. 2 Aktüerlerin Sorumlulukları

6. 3. 2. 1 Şirket Açısından

- Ürün tasarlamak
- Ürün bazında katılımcının makul düzeyde bir birikime ulaşmasına yönelik katkı payı tutarını belirlemek
- Tasarlanan ürüne ilişkin sunum ve bilgilendirme aşamalarında aktif rol almak
- Ürüne ilişkin düzenli raporlama

6. 3. 2. 2 Katılımcı Açısından

- Katılımcıya ürünün sunumu, devamlılığı, aktarımı ve sistemden ayrılma aşamalarında doğru ve periyodik bilgi ve tavsiyelere erişimini sağlamak

6. 3. 2. 3 Kamu Otoritesi Açısından

- Analiz sonuçlarını raporlamak

7. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Çizelge 7. 1 Gelir, Tüketim ve Tasarruf İlişkisi

Bireylere; yaşlılıklarında veya aktif çalışma yaşamlarının sonunda, bir ek gelir sağlamaya yönelik, katkıların her bir katılımcı adına ayrı hesaplarda takip edildiği ve herkesin kendi birikimleri oranında gelir alacakları, kamunun gözetim ve denetiminde, ancak bütünüyle özel şirketler tarafından yapılan, gönüllü katılıma dayalı kamu emeklilik sistemlerine tamamlayıcı bir emeklilik sistemidir. Sosyal güvenlik sistemleri içinde, bireysel tasarruf esasına dayalı bireysel emekliliğin özel bir yeri ve önemi vardır. Temel sosyal sigorta kurumları, gelirin yeniden dağılımına ve sigorta fonksiyonuna ağırlık verdiği için; tasarruf fonksiyonunu tam olarak yerine getirememektedir. Primlerin ve aylıkların belirlenmesinde getirilen sınırlamalar nedeniyle, daha çok prim ödeyerek daha çok sosyal güvenlik garantisi sağlamak isteyenlere cevap verilememektedir. Tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumları, bu eksikliğin giderilmesi için; bireysel farklılıkları dikkate alarak ve tasarruf fonksiyonuna öncelik vererek, temel sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı sosyal güvenlik garantisinin üzerine ek bir garanti sağlamayı amaç edinmektedir. Söz konusu amaç doğrultusunda, emeklilik dönemlerinde de bireylerin çalışma hayatındayken sahip oldukları gelir seviyesini korumak veya sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı gelir seviyesinin daha üstünde bir hayat standardı sağlamak için sosyal sigortaları tamamlayıcı nitelikte bir takım düzenlemeler yapılmaktadır. Bireysel emeklilik, en gelişmiş ve en kapsamlı tamamlayıcı sosyal güvenlik vasıtaları olarak bireysel tasarruf esasına dayandığı ve ferdi inisiyatife çok önem verdiği için; modern sosyal güvenlik kurumlarının eşitleyici düzenlemelerinin olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde bireylerin sosyal güvenlik ihtiyacı, devletin önderliğinde kurulan ve denetlenen fakat; özel sektör tarafından işletilen, sigorta tekniğine dayalı ve bireysel katkılarla oluşturulan bir fonla sağlanmaktadır.

7. 1 Avantajlar

- Marjinal tasarrufu artırır,
- Emeklilik planı sunumunda büyük esneklik sağlar,
- Aktüaryal denge: Yapılan katkılar ile sağlanan menfaatlerin eşitliği,
- Bireylerin risk ve getiri tercihi yapmasına olanak sağlar,
- Bireylerin emeklilikleri ile ilgili sorumluluk almalarını sağlar,
- Fonlar üzerinde sahiplik duygusunu artırır,
- Fonların uzmanlar tarafından yönetilmesi,
- Kamu emeklilik sistemlerine göre daha yüksek reel getiri,
- Bireyleri daha uzun süre çalışmaya ve katkı yapmaya teşvik eder.

7. 2 Dezavantajlar

- Yüksek idare ve pazarlama maliyetleri,
- Emeklilik gelir düzeyindeki yüksek dalgalanma,
- Gelirin yeniden dağıtılması yok,
- Kamu emeklilik sistemlerine akabilecek katkıların azalması,
- Masraf kesintileri nedeniyle yatırım performanslarının karşılaştırılmasında zorluk ,
- Detaylı düzenleme ve denetleme gerekliliği.

7. 3 Bireysel Emeklilik Sisteminin Temel Unsurları

7. 3. 1 Gönüllülük

- Medeni haklarını kullanma ehliyetini haiz olanlar
- Gönüllü katılım

- Bireyler
- İşverenler
- Katılımcının tasarrufu oranında katkı tutarı
- Tanımlanmış katkı esası
- Azami sınır yok, asgari sınır olabilir
- Ödememede iptal yok ama sözleşme koşulları değişebilir

7. 3. 2 Teminatlar

- Emeklilik
- 56 yaş

- 10 yıl katkı ödeme

- Gönüllülük esasına göre ölüm ve malüliyet teminatları
- Emeklilik tarihinde birkimlerin tamamının toplu olarak alınabilmesi veya maaşa çevrilebilmesi
- Erken ayrılma mümkün ama alınan paralar emeklilik tarihinde uygulanacak vergi oranına göre daha yüksek bir oranda vergilendirilecek.

7. 3. 3 Bireysel Hesaplar

- Emeklilik planları
- Her bir katılımcı için ayrı hesap
- Aynı şirkette veya başka şirkette birden fazla hesap ancak giriş aidatı alınabilir
- İşveren katkıları da bireysel hesaplara
- Emekliliğe esas sistemde kalma süresi olan 10 yıl belirlenirken katılımcının farklı hesapları da dikkate alınacak.

7. 3. 4 Emeklilik Yatırım Fonları

- SPK mevzuatına tabii,
- Fon varlığı şirket varlığından bütünüyle ayrı,
- Açık-uçlu (fon miktarı bireysel katkılarla artacak),

- Bireysel emeklilik sistemi katılımcılarına yönelik,
- En az üç değişik risk dağılımına sahip emeklilik yatırım fonu seçeneği,
- Her bir emeklilik yatırım fonunda yatırım türlerine göre miktar kısıtlamaları ,
- Katkıların paylaşılmasındaki kısıtlama,
 - Devlet İç Borçlanma Senetlerinin asgari oranı (30),
 - Yabancı yatırımların azami oranı (%15),
- Yatırım riski tamamiyle katılımcıya ait olacak. Herhangi bir gelir oranı garantisi yok,
- Günlük gözetim, denetim ve bilgilendirme.

7. 3. 5. Uzmanlaşma

Emeklilik Şirketi;

- Ödenmiş sermayesi en az 10 Trilyon TL (3 yıl içerisinde 20 Trilyon TL'ye yükseltilecek,
- Hisselerin en az %51'i mali sektör kuruluşlarına ait olacak,
- Teknik altyapı- ilişkisel veri tabanlı yönetim sistemleri,
- İlk yıllarda oluşacak masrafları karşılayacak güçlü finansal yapı,
- İsteğe bağlı olarak hayat ve ferdi kaza branşlarında da çalışabilecek ,
- Hayat sigortası branşı ve varsa portföy için ek önlemler,
- Kurucuların ve yöneticilerinin geçmiş olumlu deneyimleri.

Portföy Yönetim Şirketi;

- SPK hükümlerine tabii,
- Emeklilik şirketi ile yapılacak sözleşme,
- Aktif fon yönetimi hizmeti,
- Birden fazla portföy yönetim şirketi ile çalışılması mümkün,
- Ek kriter yok ancak konabilir,
- Rekabetçi piyasa.

Aracılık Faaliyeti;

- Katılımcılara sunulan emeklilik planlarının tanıtımı, pazarlanması, satışı vb. faaliyetler

- Bireysel emeklilik araçları;
- 4 yıllık lisans eğitimi (sigortacılık meslek yüksek okulu hariç),
- Şirketlerde daha önce çalışan lise mezunlarına sınava girme hakkı,
- Bireysel emeklilik aracılık merkezi sınavı ve sicile kayıt,
- Temel bilgiler ve bireysel emeklilikle ilgili konular ,
- Şirketlerdeki pazarlama ve satış elemanları,
- Komisyon oranlarına ilişkin limit yok,
- Gerektiğinde aracı bazında takip.

7. 3. 6 Bireylere Seçim Hakkı

Fonların Bir Şirketten Diğesine Aktarılması

- Azami yılda bir kez biriken fonların ve buna ilişkin kayıtların başka bir emeklilik şirketine aktarılabilmesi,
- Dinamik bir piyasa ve nitelikli hizmet,
- Pazarlama ve idari maliyetlerde artış.

Aynı Şirkettin Fonları Arasında Tercih

- Katkıların fonlar arasında hangi oranda paylaşılacağı,
- Yatırımlar üzerinde kontrol ve sahiplik duygusu artacak,
- Azami yılda 4 kez.

Aynı Şirketin Ürünleri Arasında Tercih

- Emeklilik sözleşmesinde varsa aynı şirketin diğ ürünlerine geçiş,
- Aynı işyerinin birden fazla grup emeklilik planları varsa bunlar arasında geçiş.

7. 3. 7 Şeffaflık

- Ürünün pazarlama ve satışı aşamasında başlayan doğru bilgilendirme
- Emeklilik sözleşmesi ile birlikte ürünlere ve emeklilik yatırım fonlarına ilişkin özet bilgilerin yer aldığı tanıtım formları
- Masraf kesintilerine ilişkin bilgiler

- Hesaplara kolay ulaşım
- Günlük bilgiler
- Hazine ve SPK'nın internet sayfaları
- Şirketler
- Emeklilik Gözetim Merkezi
- Takasbank
- Çağrı merkezleri / Telefon

7. 3. 8 Vergisel Teşvikler

- Biriktirme süreci
- Ödenen katkılar (işçi veya işveren) azami brüt maaşın %10'una kadar
- İşverenler çalışanları adına ödeyecekleri azami brüt maaşın %10'una kadar
- Toplamda azami brüt maaşın %10'unu kadar veya asgari ücretin yıllık tutarını aşmayacak
- Yatırım süreci
- Emeklilik yatırım fonlarındaki varlıkların değer artışlarından vergi yok
- Her bir yatırım aracında stopaj ödenecek (mi?)
- Geri ödeme süreci
- Emeklilikte birikimlerin %25'i vergisiz, kalan üzerinden düşük oranda stopaj
- Erken ayrılmalarda birikimlerin tamamı daha yüksek bir oranda stopaja tabii
- Tek primli yıllık gelir sigortaları vergiden muaf

7. 3. 9 Etkin Gözetim ve Denetim

- Kuruluş sırasında aranan nitelikler
- Yerinde denetim
- Günlük gözetim ve denetim
- Bağımsız dış denetim
- Şirketin iç denetimi
- Aktüaryal denetim

- Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu
 - İlgili kurumlar arasında düzenleme ve denetlemede koordinasyon görevi
- Hazine Müsteşarlığı
 - Şirket kuruluşları, faaliyet izinleri, iflas, tasfiye ve devir
 - Emeklilik ürünleri
 - Bireysel emeklilik araçları
 - Emeklilik faaliyetlerinin günlük gözetim ve denetimi
 - Katılımcıların ve kamuoyunun bilgilendirilmesi
- Sermaye Piyasası Kurulu
 - Emeklilik yatırım fonlarının faaliyetleri
 - Portföy yönetim şirketleri kuruluş ve faaliyet ruhsatları
 - Saklama kuruluşlarının faaliyetleri
 - Fonların günlük gözetim ve denetimi
 - Katılımcıların ve kamuoyunun bilgilendirilmesi

Emeklilik Gözetim Merkezi

- Finansman ve sermaye yapısı
 - Kamu ve emeklilik şirketlerinin ortaklığında veya
 - Takasbank benzeri bir yaveya bir kamu şirketi ortaklığında
- İstanbul'da ve uzman kadroların istihdamı
- SPK ve Takasbank tarafından emeklilik yatırım fonlarına ilişkin üretilen bilgilere ve gözetime tamamlayıcı
- Temel işlevleri
 - İş akışlarının ve işlemlerin kontrolü
 - İletişim altyapısının oluşturulması
 - Katılımcılar açısından işlemlerin şeffaflığı
 - Şikayetlerin yönlendirilmesi ve bilgilendirme
 - Aktüaryal istatistiklerin oluşturulması

- Aracılar sınavı
- Ortak hizmet arzı

Takas ve Saklama Hizmeti

- Takasbank gibi merkezi saklama kuruluşları
- Fon varlıklarının saklanması
- Şirketler arası ve fonlar arası virman işlemleri Takasbank'ın kontrolünde
- Katılımcı bazında kayıt ve bilgilendirme
- Fon birim değerlerinin hesaplanması ve günlük gözetim ve denetim verilerinin sağlanması

7. 3. 10 Güvenlik Unsurları

- Uzmanlaşmış ve mali bünyesi güçlü şirketler
- Portföy yönetiminde uzmanlaşma
- Fon varlıklarının şirketlerin varlıklarından ayrı saklanması
- Rekabeti ve hizmet kalitesini artıracak fon transfer hakkı
- Katılımcıların yatırım kararlarına katılımı
- Hesaplara kolay ulaşım ve sürekli bilgilendirme
- Katılım ve emeklilik tarihine kadar kalmaya yönelik vergisel teşvikler
- Düzenleme ve denetlemede etkin koordinasyon

7. 4. Masraf Kesintileri

7. 4. 1 Giriş Aidatı

- Katılımcıdan veya işvereninden bir kez alınacak
- Sisteme girişte veya yeni bir bireysel emeklilik hesabı açılırken
- Asgari ücretin aylık tutarı kadar
- Taksitler halinde bir yılda da alınabilir
- Sözleşmede yazacak koşullar dahilinde ertelenebilir

7. 4. 2 Yönetim Gideri Kesintisi

- Ödenen katkıların azami %8'i
- Asgari ücretin aylık tutarının dörtte aşmamak kaydıyla
 - Birikimler üzerinden fon adeti olarak
 - Sunulan hizmet veya işlem bazında
 - Katkı payı ödenmesine ara verilmesi halinde
- Belirli ödeme araçlarının yaratacağı ek masraflarının doğrudan katılımcı tarafından üstlenilmesi
- Sözleşmede açık olarak yazılacak

7.4.3 Fon İşletim Gideri Kesintisi

- Emeklilik şirketi tarafından
- Portföy yönetim şirketinin ücreti dahil
- Fon varlıkları üzerinden
- Günlük
- Azami yüzbinde 10

7.5 Yasal Düzenlemeler

- 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu (R.G. 7 Nisan 2001)
- 4697 sayılı Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G. 10 Temmuz 2001)
- Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (R.G. 31.10.2001)
- Emeklilik Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik (R.G. 28.02.2002)
- Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik (R.G. 28.02.2002)
- Bireysel Emeklilik Aracıları Hakkında Yönetmelik (R.G. 28.02.2002)
- Emeklilik Yatırım Fonlarının ve Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik (R.G. 28.02.2002)

- Emeklilik Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında 2002/1 sayılı Tebliğ (R.G. 06.04.2002)
- Bireysel Emeklilik Fon Türlerine İlişkin SPK Kararı (10.05.2002)

7. 6 Bireysel Emeklilik Sisteminde Aktüerlerin Sorumlulukları

Emeklilik planlarını tasarlamak, giriş aidatı ve gider paylarını tespit etmek, asgari katkı payı tutarını tespit etmek, plana, portföye ve sektöre ilişkin analiz yapmak ve analiz sonuçlarını raporlamak, plan sunumu ve benzer operasyonlarda aktif görev almak, katılımcının doğru bilgilendirilmesini sağlamak, aktüarya raporu hazırlamaktır.

7. 7 Sistemin Makro Ekonomik Etkileri

- İkinci emeklilik geliri ile emeklilikte bireylerin refah seviyeleri artacak
- Altyapı ve uzun vadeli yatırımlara kaynak bulununca yeni iş olanakları yaratılacak
- Sosyal güvenliğin kapsamı genişleyecek ve kamunun yükü azalacak
- Tasarruf eğilimi artacak
- Mali sektörde uzun vadeli fonlar artacak
- Enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlayacak
- Sermaye piyasaları derinleşecek
- Kurumsal yatırımlar piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonları azaltacak

8. BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARI

Bireysel Emeklilik sistemine dahil olmak isteyen katılımcılar, tercih ettikleri şirkete giderek bir emeklilik planı seçmek durumundadır. Emeklilik şirketleri, içlerinden tercih yapabilmeleri için en az 3 emeklilik fonu kurmak zorundadır, ancak katılımcılara daha fazla alternatif sunabilir. Emeklilik yatırım fonları içerisindeki yatırım araçları;

- a. Nakit, vadeli ve vadesiz mevduat
- b. Borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri
- c. Kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar
- d. Repo işlemleri
- e. Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri
- f. Borsa para piyasası işlemleri
- g. Yatırım fonu katılma belgeleri
- h. Sermaye piyasası kurulu tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçları olabilir.

Emeklilik planları ve emeklilik planlarına yatırılan katkı paylarının hangi fonlarda değerlendirileceğini gösteren fon dağılım oranları, katılımcıların yatırım alışkanlıklarına göre çeşitlilik gösterir.

Örneğin, öncelikle birikimlerini korumak isteyen, fiyat ve getirileri daha az dalgalanan yatırımlara yönelmek isteyen kişiler, Devlet İç Borçlanma Senedi (Likit Fonlar, Kamu Borçlanma Araçları Fonları vs.) ağırlıklı planlar seçerken, öncelikle birikimlerini büyütmek isteyen ve bunun karşılığında birikimlerindeki zaman zaman oluşabilecek dalgalanmalardan etkilenmeyen kişiler, Hisse Senedi, Uluslararası Borçlanma Araçları vb. ağırlıklı planlar seçebilirler.

Bu seçimleri yaparken mevzuatta belirtilen sınırlamaların uygulanması gerekir. Birikimlerin, emeklilik şirketinin fonları arasından seçilecek fonlarda,

- a. En az %30'u devlet iç borçlanma senetleri ağırlıklı fonlarda
 - b. En fazla %15'i yabancı menkuller ağırlıklı fonlarda
- olmak üzere istenilen oranlarda değerlendirilmesi istenebilir.

8. 1. FON TÜRLERİ

8. 1. 1 Kıymetli Madenler Fonları

Bu tip fonlar portföylerinin en az % 80'i kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturularak kurulan fonlardır.

- Kıymetli Madenler Fonu: Fon varlıklarının en az %80'ini ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlere dayalı varlıklara yatıran fondur.
- Altın Fonu: Fon portföyünün en az %80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklara yatıran fondur.

8. 1. 2 İhtisaslaşmış Fonlar

Bu tip fonlar, coğrafi bölgelere, ülkelere ya da sektörler veya endekslere göre yatırım yapan fonlardır. Örneğin bir fon, parasının büyük bir kısmını tek bir yabancı ülkedeki hisse senetleri veya borçlanma araçlarına yatırırsa veya herhangi bir fon, portföyünün büyük bir bölümüyle sadece çimento veya başka herhangi bir sektöre ait şirketlere yatırım yaparsa bu fonlar ihtisaslaşmış fonlar olarak adlandırılır.

3 tip ihtisaslaşmış fon olabilir:

- Yabancı Ülke Fonu: Fon portföyünün en az %80'ini tek bir yabancı ülkenin çıkardığı veya bu ülkedeki yerleşik şirketlerin ihraç ettiği tahvil, bono, hisse senedi gibi para ve sermaye piyasası araçlarına yatıran fondur.
- Sektör Fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, belirli sektör ya da sektörlerde bulunan şirket hisselerine yatıran fondur.
- Endeks Fon: Hisse Senedi Endeks Fonu, Tahvil Endeks Fonu, Sektör Endeks Fonu veya benzeri fonlar gibi fonları baz alan ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından uygun görülen bir endeks kapsamındaki varlıklara fon portföyünün %80'ini yatıran ve baz alınan endeksin getirisi kadar getiri elde etmeyi hedefleyen fondur.

8. 1. 3 Diğer Fonlar

Yukarıda anlatılan fon türlerine girmeyen fonlardır.

- Dengeli Fon: Fon portföyünün tamamını hisse senedi ve/veya borçlanma araçlarının tamamından oluşan ve hem sermaye kazancı hem de temettü geliri ve faiz geliri elde etmeyi amaçlayan fonlardır.

- Esnek Fon: Değişen piyasa koşullarına göre fon portföyü için izin verilen varlık türlerinin tamamına ya da bir kısmına yatırım yapabilen ve varlık dağılımı önceden belirlenmemiş fondur. Hem sermaye kazancı hem temettü geliri hem de faiz geliri elde etmeyi amaçlar.

8. 1. 4 Para Piyasası Fonları

Bu tip fonlar, fon portföyünün tamamını vadesine 3 ay veya daha az kalmış likiditesi yüksek varlıklardan oluştururlar. Yani fon portföyünü kısa süreli olarak elde tutulacak ters repo, hazine bonusu veya özel sektör borçlanma araçları ve paraya çevrilmesi kolay olan varlıklardan oluşturan fonlardır.

- Likit Fon-Kamu: Fon portföyünün tamamını ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatıran fondur.
- Likit Fon-Özel Sektör: Fon portföyünün tamamını özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.
- Likit Fon Karma: Fon portföyünün tamamını kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.

9. YATIRIM FONLARINDA RİSK ve PORTFÖY ANALİZİ

Yatırımcılardan katılma belgesi karşılığı toplanan fonlarla riskin dağıtılması ve inançlı mülkiyet esaslarına göre hareket ederek menkul kıymetlerden oluşan portföyü işletmek amacıyla kurulan yatırım fonları yöneticilerinin bilimsel kriterlere göre değerlendirilmesi alanında gelişmiş ülkelerde yoğun çalışmalar yapılmaktadır.

Sermayenin tabana yayılması ve yatırımcı güveninin sağlanması açısından özellikle küçük yatırımcılara risk toleranslarına uygun, çeşitlendirilmiş bir yatırım alternatifi olarak sunulan yatırım fonları önemli bir fonksiyon üstlenmektedir (Canbaş, Doğukanlı, 1997: 141). Bu amaca uygun olarak oluşturulan menkul kıymetler yatırım fonu ise kolektif yatırım kuruluşlarının güvenilir kişi eliyle yönetim modelini oluşturur (Karşlı, 1989: 119).

Oluşturdukları portföyü, katılanlar adına bir güvenilir el olarak işleten kurumlar olan (Canbaş, Doğukanlı, 1997: 142) yatırım fonları, içerdikleri menkul kıymetlerin çeşitliliği açısından sermaye piyasasının araç türü ve miktarı itibarıyla gelişiminde rol oynamaktadır.

9. 1 Portföy Performansı ve Değerlendirilmesi

Yatırım sürecinin son aşaması olan portföy performansının ölçülmesi aslında yatırımcının ya da portföy yöneticisinin ne derece başarılı olup olmadığının tespit edilmesidir (Konuralp, Gürel, 1999: 273).

Yatırım fonu performansını değerlendirmeye yönelik olarak geliştirilen yöntemler temelde 1960'lı yıllarda yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmaların temel hipotezi, Etkin Pazar Teorisi'nin geçerli olduğu, yine hipotezi destekleyen kanıt ise portföy yöneticisinin bilerek veya şans eseri yanlış değerlendirilmiş kıymetleri seçebilme kabiliyetinin araştırılmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Performansı değerlemek için fonun gerçekleşen getirisinin belirlenen gösterge portföy ile karşılaştırılması gerekmektedir (Karacabey, 1998: 104-105). Bu tür modellere tek kriterli modeller denilmektedir.

Portföy performansı sadece yöneticinin doğru menkul kıymetleri seçme kabiliyetinden değil aynı zamanda portföyün risk seviyesinden de etkilenecektir. Bu etkileri test eden ilk çalışma olan Treynor ve Mazuy (Treynor, J ve Mazuy M; "Can Mutual Fund Outguess the Market" Harward Business Review, 44, no4, July-August 1966, s. 131-136) tarafından gerçekleştirilmiş bu çalışma, Fama'nın (1978) ve Jensen'in (1972) yaptığı çalışmalar portföy performansının değerlendirilmesinde menkul kıymet seçim kabiliyetinin yanı sıra yöneticinin pazar hareketlerini tahmin kabiliyetini de içeren performans ölçüm modellerinin geliştirilmesine ön ayak olmuşlardır. Bu modellere ise "çok kriterli modeller" denilmektedir

(Karacabey, 1998: 104). Becerikli yöneticiler, yatırımlar hakkındaki herkesin kolaylıkla ulaşamadığı bilgileri kendilerine özgü analiz tekniklerini kullanarak edinebilirler. Bu yöneticiler ortalama bir yatırımcıdan daha fazla bilgi sahibidirler ve bu bilgileri sayesinde kârlı ve kârsız yatırım alanlarını ayırma becerisine sahiptirler. Bu doğrultuda becerikli yöneticilerin portföylerine oldukça yüksek getiri sağlayacakları beklenir. Ancak becerikli olan yönetici ile sadece şanslı olan yöneticinin ayrımını yapılması gerekir. İşte performans ölçümü hangi yöneticinin becerikli, hangisinin şanslı ya da hangisinin sadece yüksek risk alması nedeniyle yüksek getiriler elde edebildiği konusundaki ayrımın yapılmasına da yardım eder (Haugen, 2001: 272).

9. 1. 1 Analiz

Analizde veri olarak A tipi yatırım fonları, devlet iç borçlanma senetleri, İMKB Ulusal 100 Endeksi kullanılmıştır. Yatırım fonları ile ilgili veriler Sermaye Piyasası Kurulu'nun günlük bültenlerinden, risksiz faiz oranı olarak alınan devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ile ilgili veriler T.C. Merkez Bankası web sayfasındaki elektronik veri tabanından alınmıştır. İMKB Ulusal 100 Endeksi ile ilgili veriler ise İMKB web sayfası elektronik veri tabanından alınmıştır.

Yatırım fonlarının getirileri hesaplanırken; her bir yatırım fonunun işlem gördüğü gündeki kapanış fiyatları esas alınmış ve günlük basit getirileri aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

$$rp = (rf_t - rf_{t-1}) / rf_{t-1}$$

Burada;

rp = fonun getirisi,

rf_t = fonun t günündeki kapanış fiyatı ve

rf_{t-1} = fonun t-1 günündeki kapanış fiyatıdır.

DİBS getirileri, risksiz faiz oranının temsilcisi olarak alınmış ve söz konusu ay içerisinde Hazine tarafından yapılan her vadedeki ihalelerde oluşan basit bileşik faiz oranlarının ortalaması alınmıştır. Ocak 2002'den 13 Aralık 2005'e kadar devlet iç borçlanma ihalelerinde oluşan vade yapısı ortalama olarak 170-280 gün civarında olduğundan teknik olarak bu ihalelerde oluşan faiz oranları ortalamasının risksiz faiz oranı olarak alınabileceğine karar verilmiştir. Fonların getirilerinin günlük basit getiriler olması nedeniyle; DİBS faiz oranlarına ilksin aylık veriler 30'a bölünerek bunların da günlük basit getirileri hesaplanmıştır.

Risksiz faiz oranını hesaplarırken kullanılan yöntem şöyle formüle edilebilir:

$$DİBS_{ort} = (dibs_{i1} + dibs_{i2} + \dots + dibs_{iN}) / N$$

Burada;

$DİBS_{ort} = i_0$ ayındaki ortalama dıbs oranı

$dibs_{iN} = N$. aydaki ihale

$N =$ ihale sayısı

$$\text{Günlük basit dıbs faiz oranı} = DİBS_{ort} / 30$$

Analiz kapsamına alınan fonların performansı ile piyasanın performansının karşılaştırılması amacıyla; gösterge portföy olarak İMKB Ulusal 100 Endeksi temel alınmıştır. Endeksin getirisinin hesaplanmasında kullanılan yöntem şöyledir:

$$Rimkb = (\dot{I}mkb_t - \dot{I}mkb_{t-1}) / \dot{I}mkb_{t-1}$$

Burada;

$Rimkb =$ piyasanın ortalama getirisi,

$\dot{I}mkb_t =$ piyasanın t günündeki getirisi ve

$\dot{I}mkb_{t-1} =$ piyasanın t-1 günündeki getirisidir.

Sonuç olarak yatırım fonları; risksiz faiz oranları, banka faiz oranları ve İMKB Endeksi için ortak elde bulundurma dönemi getirileri hesaplanmış ve karşılaştırma amacıyla istatistiki analizler bu veriler üzerinden yapılmıştır.

9. 1. 2 Analiz Yöntemleri,

Yatırım fonlarının performanslarının değerlendirilmesi amacıyla üç temel analiz yöntemi uygulanmıştır:

9. 1. 2. 1 Varyans Analizi

Varyans analizi ikiden daha fazla ortalamanın karşılaştırılmasında kullanılan bir yöntemdir. Yatırım fonları ortalama getirilerinin karşılaştırılmasını ve aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için uygulanmıştır. Varyans analizinde temel çıkış noktası, analize dahil edilen grupların ortalamalarının birbirine eşit olduğudur. Dolayısıyla; gruplar arası ortalama farklarının ortaya çıkması durumunda farkın hangi ortalamadan kaynaklandığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu ise birinci terimle hesaplanmaktadır.

9. 1. 2. 2 Regresyon Analizi

Değişkenler arasındaki ilişkilerin boyutu ve yönünü ortaya koyabilmek amacıyla regresyon analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda öncelikle tek değişkenli regresyon analizi ve yöneticilerin zamanlama kabiliyetini tespit etmek üzere kuadratik regresyon analizi uygulanmıştır.

9. 1. 2. 2.1 Tek Değişkenli Regresyon Analizi

Regresyon analizinde en az iki değişken arasındaki ilişkinin boyutları araştırılır. Değişkenler arasındaki ilişkinin denklemlerle ifadelerinin mümkün olduğu durumlarda, bilinen değişkenden hareketle bilinmeyen değişken tahmin edilmeye çalışılır. Varlıkların riskleri ve getirileri arasında kurduğu doğrusal ilişki sayesinde değerlendirme problemlerine modern bir çözüm getiren “Finansal Varlık Değerleme Modeli (FVDM) (Capital Asset Pricing Model-CAPM)”, finansın pek çok problemine uygulanabilir olma özelliğiyle finans kuramını önemli ölçüde etkilemiştir (Köse, 2000: 71) . CAPM, bir varlığın riski ile beklenen getirisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken bu ilişki iki önemli görevi yerine getirmektedir. İlk olarak, bir yatırımın belirli bir risk seviyesinde “gerçek” getirisinin ne olması gerektiğine cevap vermektedir. Böylece yatırımın gerçekleşen getirisi ile teorik olarak olması gereken getirisini karşılaştırma imkânı da ortaya çıkmaktadır. İkincisi, henüz piyasada fiyatı olmayan bir varlığın fiyatının tahminine imkan verir (Kılıç, 1999: 49-50).

9. 1. 2. 2. 2 Kuadratik Regresyon Analizi

Treynor ve Mazuy tarafından geliştirilen kuadratik regresyon modeli 1983 yılında S.Bhattacharya ve P.Pfleidere tarafından Stanford Üniversitesinde yürütülen ve yayımlanamayan çalışma ile finans alanında kullanılabilir hale getirilmiştir (Coggin vd. 1993:1040). Bu modelde, piyasa zamanlaması “c” katsayısı tarafından ölçülmekte olup, pozitif “c”, yöneticinin piyasa zamanlaması yeteneğinin yüksek olduğunu, negatif “c” ise yöneticinin zamanlama yeteneğinin hiç olmadığını gösterir.

9. 1. 3 Ortalama (Getiri) ve Standart Sapma (Risk)

Risk ve getiri, yatırım kararlarının verilmesinde temel unsurlar olmaktadır. Bu bakımdan getiri, yatırıma tahsis edilen kaynaklar karşılığında elde edileni gösterirken; risk de, bu durumun gerçekleşme olasılığını göstermektedir (Ercan ve Ban 2005: 177). Yatırım fonları, İMKB endeksi ve DİBS yatırım araçlarına ilişkin getirileri basit aritmetik ortalama yöntemi ile hesaplanmıştır. Değişkenliğin temel ölçüsü oynaklık (volatility) olarak da bilinen standart sapmadır. Bir yatırım fonu için standart sapma, aylık getirilerin değişkenliğini ölçmede

kullanılır. Finansal piyasalarda volatilité (oynaklık) ele alınan zaman süresine, kullanılan ölçüm tekniğine ve araştırmanın amacına bağılı olarak gün içi, günlük, haftalık, aylık fiyat değışmelerine dayandırılabilmekte ve genellikle getirilerin zaman serilerinin varyansı olarak tanımlanmaktadır. Menkul kıymet piyasalarında fiyatlar asırı volatilité göstermekte ve volatilité zaman içinde değısmektedir (Hacıhasanoğlu, 2003: 1)

9. 1. 3.1 Çarpıklık

Menkul kıymet seçimi ve portföy oluşturma sürecinde, getirilere ilişkin ilk üç ve dördüncü momentin kullanılması literatürde yoğun olarak tartışılmaktadır. (Aritmetik ortalama, varyans, çarpıklık ve basıklık). Üçüncü moment çarpıklık olarak bilinir ve dağılımdaki asimetriyi ölçer. Normal dağılıma sahip değışkenlerin çarpıklığı sıfırdır. Pozitif çarpıklığa sahip getiri dağılımı olan menkul kıymetlerin ortalamasının üzerinde olan gözlem sayısının ortalamasının altında olan gözlem sayısından daha fazla sayıda gerçekleştiğı söylenir ve dolayısıyla daha fazla oranda tercih edilir (Sharpe vd, 1999: 139). CAPM kapsamında çarpıklığın menkul kıymet değışmelerine etkisi araştırılmıştır. Yatırımcıların varyanstan kaçındıkları ve pozitif çarpıklığı tercih ettikleri görülmüştür (Kraus ve Litzenberger, 1976: 1098).

Bir portföyün çarpıklığı, portföyü oluşturan menkul kıymetlerin çarpıklıklarının ağırlıklı ortalaması değıldir; riskte olduğu gibi portföydeki menkul kıymetler arasındaki korelasyondan da etkilenmektedir. Ancak, üç momentten hareketle yapılacak portföy analizinin uygulanabilirliği çarpıklıkla ilgili ölçülerin tahmini ve çözümü alanında analitik tekniklerin geliştirilmesine bağılıdır (Elton ve Grubar, 1999: 247-48).

Çarpıklık ölçümleri, ortalama ve standart sapmaya oranla seçilen örnekleme daha duyarlıdır. Diğer bir ifadeyle, çarpıklık ölçüsü hem farklılaşan aralıkların hacmine hem de başlangıç noktasına yüksek duyarlılık göstermektedir. (Arslan; 2004; 3)

9. 1. 4 Performans Değılendirme Yöntemleri

Çeşitli yatırım araçlarını bir araya getirerek hedef yatırımcı grubunun beklenen getiri ve risk toleranslarına uygun bir oluşturulan portföyün ve yöneticisinin performansını değılendirmek piyasa etkenliği ve buna bağılı olarak etken sermaye tahsisi açısından önemlidir. Yatırım fonu (portföy) oluşturmaın temel gerekçesi (belirli bir getiri seviyesinde) riskliliğı azaltmaktır (Aksoy, 1987: 178). Performansın değılenmesinde de bu ilkedden hareket edilmektedir.

Bir portföyün performansı yöneticinin ileriye tahmin kabiliyetine bağılıdır. Fama (1978) yöneticilerin tahmin kabiliyetlerini ikiye ayırmıştır (Karacabey, 2004: 85):

- a. Tek tek menkul kıymetlerin fiyat hareketlerinin (mikro) tahmini
- b. Pazarın genel fiyat hareketlerinin tahmini (makro tahmin).

Fon yöneticisi ilk olarak yanlış (düşük) değerlendirildiğine inandığı menkul kıymetleri seçecek ve bunları portföyüne dahil edecektir. Daha sonra pazarın gelecek hareketlerini tahmin ederek bu hareketlere göre portföy bileşimini tekrar gözden geçirecektir. Yanlış değerlendirilmiş menkul kıymetlerin seçimi yöneticinin seçicilik kabiliyeti, pazarın seyrine göre portföy bileşimini değiştirmesi ise pazar zamanlama kabiliyetidir. Portföy performansının değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmaların çoğunluğu CAPM'e dayanmaktadır ve bu çalışmalarda portföy getirileri için kullanılan standart regresyon denklemi aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$ZP(t) = a + b ZM(t) + eP(t)$$

a terimi portföy yöneticisinin seçicilik kabiliyetini, b portföyün sistematik risk seviyesini, ZM(t) pazarın artık getirilerini ve eP(t) ise beklenen değeri sıfır olan hata terimini ifade etmektedir.

Performans değerlendirme ölçütlerini standart sapmayı yani toplam riski esas alan ölçütler, betayı yani sistematik riski esas alan ölçütler ve portföy yöneticisinin zamanlama yeteneğini ölçmeye yarayan zamanlama testi olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz.

9. 1. 4. 1 Standart Sapmayı Esas Alan Ölçütler

Standart sapmayı esas alan ölçütlerden biri William F. Sharpe tarafından geliştirilen Sharpe Endeksi değeri ise F. Modigliani ve L. Modigliani tarafından geliştirilen M2Performans Ölçütüdür. William F. Sharpe, portföy riskini de dikkate alan bir performans ölçütü geliştirmiştir. Sharpe'ın performans ölçüsü olarak kullandığı endeks, portföyün toplam riskine kıyasla yatırımcıların risksiz faiz haddi üstünde talep ettikleri ek getiriyi gösterir. Böylece Sharpe'ın endeksi, portföy performansını taşıdığı riske göre düzelterek ölçmektedir (Ceylan ve Korkmaz,2002: 231-32).

Sharpe'ın Endeksi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Redman ve Manakyan, 2000: 77):

$$SI_p = (R_p - R_{rf}) / \sigma_p$$

Burada,

SI_p = portföy için Sharpe Endeksi,

R_p = portföyün ortalama getirisi,

R_{rf} = risksiz varlığın ortalama getirisi ve σ_p portföyün standart sapmasıdır.

Pay, portföyün risk primidir ve ps portföyün toplam riskinin ölçüsüdür. Yatırımcının sahip olduğu portföy için hesaplanan endeks değeri, hisse senedi piyasası için hesaplanan endeks değeri ile karşılaştırılır. Portföy için bulunan endeks değerinin piyasa endeks değerinden büyük olması durumunda, portföyün piyasaya oranla daha üstün performans sergilediği sonucuna varılır. Portföy için hesaplanan endeks değerinin piyasa için hesaplanan endeks değerinin altında olması durumunda ise portföyün piyasanın altında performans sergilediği ifade edilir (Sevil, 2001: 73).

F. Modigliani ve L. Modigliani (1997) tarafından geliştirilen M2 Performans Ölçütüne göre, Sharpe oranında olduğu gibi risk ölçütü olarak toplam risk veya standart sapma kullanılmaktadır. Bu yöntemde, öncelikle yönetilen yatırım fonu portföyüne Hazine Bonosu eklenmekte ve bu şekilde elde edilen “düzeltilmiş yatırım fonu” piyasa ile karşılaştırılmaktadır. Örneğin; eğer yatırım fonu piyasanın 1,5 katı standart sapmaya sahipse, düzeltilmiş yatırım fonunun 2/3’ü yönetilen yatırım fonundan, 1/3’ü ise hazine bonosundan oluşacaktır. Sonuç olarak, düzeltilmiş yatırım fonunun standart sapması ile piyasanın standart sapması aynı olacaktır. Bu durumda, aynı standart sapmaya (aynı riske) sahip iki portföyün getirilerini karşılaştırmak basit hale gelecektir.

10. BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARINDA RİSK ve PORTFÖY ANALİZİ

Her yatırım gibi; emeklilik fonları da risk içerir. Getiriler, riske karşı ayarlı olarak sıralanıp, her fona getirileri ve içerdikleri risk hesaba katılarak yıldız tahsisi ile analiz yapılabilir (Persembe.com). Aylık, yılbaşından bu yana, yıllık,2 yıllık, 3 yıllık ve fonun halka arzından bu yana (yıllık olarak) getiriler hesaplandıktan sonra standart sapma gibi risk belirleyici ölçütlerin kullanıldığı Sharpe oranı analizine ek olarak fonların devamlılığı ve tarihsel istikrarı ölçülüp, herkesin anlayacağı bir biçimde her fona birden beşe kadar yıldız ratingi yapılır.

Çizelge 10. Yıldız Ratingi (Persembe. Com)

persembe.com Rating	TARİH 30 HAZ 00	PERFORMANS ÖLÇÜMÜ						RİSK ÖLÇÜMÜ		DEVAMLILIK ÖLÇÜMÜ				
		Aylık TL	Aylık \$	Yılbaşından TL	Yılbaşından \$	Yıllık TL	Yıllık \$	2 Yıllık TL	2 Yıllık \$	Sharpe Oranı	Standart Sapma	Ay Sayısı	Ortalamanın Üzerinde	
	AYLIK ENFLASYON	0.70%	0.70%											
	YIL BAŞINDAN BU YANA ENF.	17.85%		17.85%										
	YILLIK ENFLASYON	58.60%				58.60%								
	2 YILLIK ENFLASYON	160.97%						160.97%						
	\$/TL	621,079												
	XU100	14,466	-10.74%	-11.22%	15.64%	1.05%	192.24%	97.72%	252.83%	51.30%	0.57	18.75%		
	TÜM FONLARIN ORTALAMASI		-2.53%	-3.06%	8.91%	-4.01%	143.35%	64.65%	226.06%	39.82%	0.15	11.84%		
★★★	ABN AMRO KARMA	72,246	-4.61%	-5.13%	11.69%	-2.40%	138.91%	61.64%	216.54%	35.74%	0.43	11.20%	24	54%
★★★★	ACAR DEG.	53,931	-1.80%	-2.14%	16.50%	1.80%	188.73%	95.34%			1.28	13.29%	19	63%
★★	AKBANK DEG.	9,585	-2.58%	-3.11%	-2.58%	-3.11%							1	0%
★★★	AKBANK HİSSE	191,428	-2.48%	-3.01%	9.86%	-4.01%	146.88%	67.03%	163.36%	12.93%	0.26	14.03%	24	29%
	AKBANK SAB. İSTIRAK	9,471											0	0%
	AK YAT. HİSSE	9,279											0	0%
★★★★	ALFA DEG.	94,300	0.53%	-0.01%	-0.45%	-13.01%	91.84%	29.80%	207.74%	31.96%	0.42	9.32%	24	50%
★★★★	ALFA HİSSE	21,265	-1.98%	-2.51%	-22.11%	-29.70%					-2.77	7.53%	5	20%
★★★	ALTERNATIF DEG.	363,441	-2.73%	-3.26%	5.95%	-7.42%	122.66%	50.80%	190.31%	24.49%	0.32	9.37%	24	38%

10. 1 Performans Ölçümü

Fon birim fiyatlarındaki aylık % getiriye ölçer. Ölçümler aylık, yılbaşından bu yana, yıllık,2 yıllık, 3 yıllık ve fonun halka arzından bu yana (yıllık) olmak üzere TL ve Dolar bazında yapılır. Getiri hesaplarına vergi, masraf, vs. gibi etkenler dahil değildir. Baz alınan rakamlar ilân edilen birim fiyatlarıdır. Performans Ölçümü örnekleri; Çizelge 10. 1' de gösterilmiştir.

(1)

10.2 Risk Ölçümü

Performans ölçütleri bir fonu sadece getirisi bazında değerlendirir ve fonun birim fiyatındaki oynamaların içerdiği riski yansıtmaz. Çizelge 10. 1' de de gösterildiği gibi (5 ve 6); fonları risk yönlerinden de karşılaştırmak amacıyla; Standart sapma ve revize edilmiş Sharpe oranı kullanılmaktadır.

10.2.1 Standart Sapma

Bay X ve Bay Y iki yatırımcı olsun Bay X hep 2 kazanıp 1 kaybediyor ve 6 işlem sonra toplam 3 kazanıyor. Başka bir bakış açısıyla, işlem başına 0.5 kazanmış oluyor:

$$((2 - 1 + 2 - 1 + 2 - 1)/6).$$

Öte yandan; Bay Y de 6 işlem yaptıktan sonra toplam 3 kazanıyor ve onun da işlem başına ortalaması;

$$0.5 ((1 - 4 + 8 - 6 + 1 + 3)/6).$$

Görünürde; her ikisinin de getiri performansı aynı. Ama; aşağıdaki çizelgede; Bay X'in performansının çok daha az dalgalanmaya maruz kaldığı için Bay Y'nin performansından daha az riskli olduğu açıkça görülüyor. İşte bu farkı görebilmek için; Standart Sapma'yı kullanıyoruz. Yukarıdaki tarzların standart sapmasını bulmak için ilk olarak işlem başı getirilerin ortalamasını alıyor daha sonra bu ortalamayı her işlemin getirisinden çıkarıyoruz. Negatif değerleri elimine etmek için de çıkan bu rakamların karesini alıyoruz. Son olarak da, çıkan karelerin toplamını yapılan işlem adedine bölerek sonucun kare kökünü alıyoruz.

$$\text{Standart Sapma} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Çizelge 10. 2 Kazanç

Burada; her iki yatırımcı da, işlem başına 0.5 kazanarak 6 işlem sonra toplam 3 kazanmışlar. Ne var ki, Bay X'in istikrarlı performansını Bay Y'ninkinde göremiyoruz. Bunun nedeni, Bay X'in her işleminde ortalamasına yakın bir getiri sağlamış olması. Öte yandan, Bay Y'nin getirileri ortalamasıyla karşılaştırıldığında büyük dalgalanmalar göstermiş. İşte bu dalgalanmalar performansın içerdiği riski tanımlıyor. Hesaplanan standart sapma (ortalamadan sapma) ne kadar küçük ise performansın içerdiği risk de o kadar az kabul ediliyor. Eğer Bay Y'nin getirilerinin dalgalanmaları ortalamasının hep üzerinde dalgalanmış olsaydı, yüksek bir standart sapmaya sahip olmasına rağmen daha tercih edilir bir performansa sahip olacaktı. Standart Sapma teknik bazda bir fonun içerdiği riski değil getirilerindeki dalgalanmaları ölçmesine rağmen, bu dalgalanmaları ortalamanın hem pozitif hem de negatif tarafında değerlendirdiğinden ve yüksek getirilerin beraberinde yüksek risk taşıma eğilimi bir norm kabul edildiğinden burada fonların taşıdığı riski tanımlamanın tutarlı bir yöntemini teşkil ediyor.

10. 2. 2 Sharpe Oranı

Brüt getiriden risksiz faiz oranını düşüp net getiriye risk ölçütü olan standart sapmaya bölerek performansı riske karşı düzeltilmiş olarak değerlendirir.

$$\text{Sharpe Oranı} = \frac{\text{Getiri} - \text{Risksiz Faiz Oranı}}{\text{Standart Sapma}}$$

Örneğin; hazine bonolarının getirisinin %40 olduğu bir ortamda bir fonun getirisinin %60, standart sapmasının da %10 olduğunu düşünürsek:

$$\text{Sharpe Oranı} = \frac{\%60 - \%40}{\%10} = 2.0$$

Sharpe oranı ne kadar yüksekse; riske karşı düzeltilmiş performans da o kadar iyidir. Bir fonun net getirisi (performans) ne kadar yüksek ve standart sapması (risk) ne kadar düşükse oranı da o kadar yüksek olacaktır. Bu oran tek başına bir anlam ifade etmeyeceğinden diğer fonların Sharpe oranlarıyla karşılaştırıldığında göreceli performansları göz önüne serer.

Ülkemizdeki risksiz faiz oranlarının yakın bir geçmişe kadar enflasyon oranının çok üzerinde gerçekleşmiş olmasından dolayı ortaya çıkacak negatif oranları azaltmak ve standartlık sağlamak amacıyla bu kolonda Sharpe Oranı'nın risksiz faiz oranı bölümü yerine TÜFE TEFE rakamlarıyla ifade edilen enflasyon oranları kullanılmıştır. Bu elbette tartışılır bir yaklaşımdır. Ne var ki, aynı formülün her fon için aynı şekilde kullanılması hem standardizasyonu hem de karşılaştırma amaçlı devamlılığı sağlamaktadır.

10. 3 Devamlılık Ölçümü

Rating hesaplarının devamlılık bölümünde iki unsur göz önüne alınmaktadır. Ay Sayısı , fon getirilerinin kaç aydır değerlendirmelere alındığını gösterir. Ortalamanın Üzerinde kolonu ise, fon getirisinin bu ayların yüzde kaçında tüm fonların getiri ortalamasının üzerinde kalabildiğini gösterir. Getirisi ortalamanın üzerinde kalma yüzdesi yüksek olan fonlar rating için yüksek puan alırlar. Sadece iki aydır işleme açık olan bir fonun her iki ayda da ortalamanın üzerinde performans göstermiş olması (%100), 24 aydır işleme açık olup da ortalamanın üzerinde olma yüzdesi %75 olan bir fondan daha iyi gözükeceğinden dolayı, bu dengesizliği bertaraf etmek amacıyla ay sayısı düşük olan fonlar daha düşük not alırlar.

10. 4. Rating

Her yatırım bir risk içerir. Genelde, yatırım getirileri ne kadar yüksekse risk potansiyeli de o derece yüksek olur. Ülkemizdeki emeklilik fonlarının sadece getirileri bazında karşılaştırılması, bu yatırım araçlarının içerdikleri riski göz ardı etmektedir.

Bir futbol takımı, oynadığı her maçta gol atan (%100 getiri) ama sık sık sakatlandığından dolayı yılda 10 maça çıkabilen bir oyuncuyu mu, yoksa yılda 50 maç oynayıp 20 gol atan (%40 getiri) golcüyü mü tercih edecektir? Yatırımcılar da aynı riskleri hesaba katmalıdır. Sayıları şimdilik 75'i bulan emeklilik fonları arasında bir seçim yaparken getirilerle ifade edilen performans riske karşı düzeltilmelidir.

İşte ratingler bu amaca yöneliktir. Emeklilik fonlarının performansını riske karşı düzeltilmiş bir şekilde karşılaştırmak amacıyla, fonların geçmiş performansları baz alınarak her fona 1 ilâ 5 arasında yıldız ratingi tahsis edilmektedir. ★★★★★ fonlar, hem getiri hem de risk açısından en cazip fonlardır. Çizelge 10. 1.' de örnekler gösterilmiştir. (10)

Yıldız tahsisinde aşağıdaki beş kategori sıralamasında ilk %20'ye giren fonlara 5, ilk %20 ile %40 arasında kalanlara 4, %40 - %60 arasındakilere 3, %60 - %80 arasındakilere 2, sıralamada son %20'de kalanlara da 1 yıldız verilir. Daha sonra, her kategori puanı aşağıdaki ağırlıklarına göre toplanıp nihai sonuca ulaşılır.

Performans (Getiri)	% 10
Ay Sayısı	% 15
Ortalamanın Üzerinde	% 20
Standart Sapma	% 10
Sharpe Oranı	% 20
İç Verim Oranı	% 25

Bu rating, bir tek riske karşı düzeltilmiş getirileri karşılaştıran Sharpe oranı ile de yapılabilirdi. Bu oran, devamlılık gibi önemli bir unsuru ölçmediğinden değerlendirmeye ortalamanın üzerinde ve ay sayısı kategorileri de katılmıştır. Standart sapma ve performans ölçümlerinin de Sharpe oranına ek olarak az da olsa tekrar hesaba katılması ise yatırımcıların risk iştahlarının değişkenlik göstermesidir (kimi yatırımcılar riske az ağırlık tanıyarak yüksek getirili yatırım fonlarını, kimileri de son derece muhafazakâr fon yöneticilerini tercih ederler)

Tablolardaki karşılaştırmalar; mevcut emeklilik fonlarını tek bir sepette değerlendirmektedir. Fon kategorisine göre rating yapılmamış, sadece her türün en iyi rating alan fonları ayrı tablolarda sıralanmıştır. Bu fonlar istenildiği takdirde fon yöneticisinin belirlediği benchmark'a göre de değerlendirilebilir. Burada değerlendirme tüm bir sepet olarak yapıldığından karşılaştırmalar diğer fonların getiri ve risk değerleri ile, enflasyon ve İMKB performans oranlarıdır.

Ratinglerin bu tarz hesaplanması bütünüyle bu analistin kişisel tercihidir ve nihai ve mutlak bir değer taşımaz. Bu tür ratingler farklı yöntemler kullanılarak farklı şekil ve tarzlarda yapılabilir.

Her ne kadar bir fonun başarısı, fon yöneticisinin performansının direkt sonucu olsa da, bu ratingler fon yöneticisini değil fonun performansını karşılaştırmaktadır. Hesaplar tarihi verileri baz aldığından, yönetim değişikliklerini yansıtmadığı gibi yöneticilerin yeteneklerini de ölçmez. Bu analist, bir fon yöneticisini, portföyünü veya yatırım stratejisini beğenip

beğenmediğinden veya bir fonun değerinin artıp artmayacağına inandığından dolayı bir fonun ratingini değiştiremez. Rating analistin görüşlerine göre değil, bütünüyle geçmiş performansın matematik ve istatistiksel ölçümlerini baz alan hesaplamalarla yapılmaktadır.

Bu ratingler, fon seçimi sürecinde sadece bir başlangıç noktası olarak alınmalıdır. Bu yıldız ratingi sayıları gittikçe artan fonlar arasında seçenekleri daraltmak için kullanışlı bir alettir. 4 ve 5 yıldızlı fonlar yatırımcılara geçmişte riske karşı düzeltilmiş sağlam getiriler sunmuştur. Mümkün olduğu kadar çok tarihi verinin göz önüne alınması sayesinde fon ratingleri aydan aya fazla oynamazlar. Bu değerlendirmelerin ölçülebilir yöntemlerle yapılıyor olması ön yargı tehlikesini ortadan kaldırmaktadır ama fonlar hakkında bilinmesi gereken herşeyi açığa kavuşturmaz. Yatırımcılar, fon yöneticileri, fon masrafları, vergiler, fonun içerdiği menkul kıymetler vb. gibi diğer bir çok unsuru da göz önüne almalıdırlar. Bir fonun 5 yıldız alması, o fonun her yatırımcı için iyi olduğu anlamına gelmeyeceği gibi gelecekte iyi performans göstereceğinin de bir teminatı değildir. Ratinglerin değişmesi de birer al/sat sinyali olarak alınmamalıdır. Sektör performansları gibi çeşitli dış etkenler fon performansını etkileyebilir.

11. BİREYSEL EMEKLİLİK GELİRİNİN SİMULASYONU

11. 1 Katılımcı Açısından Risk ve Fayda Analizi

Bireysel emeklilik sisteminin yasalaşması önemli bir adım olmakla birlikte, sistemin gelişmesi katılımcıların talebine bağlıdır. Talebin gelişimi katılımcıların; alternatif yatırım araçlarındaki risk-getiri beklentileri, amaçlanan emeklilik geliri için gerekli katkı miktarının ödenebilirliği ve emeklilik sonrası reel gelirin belirsizliğinden kaynaklanan risk konularındaki değerlendirmelerine bağlı olacaktır.

11. 2 Amaç ve Yöntem

Çalışmanın amacı; oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin katılımcı açısından yatırım riski ve buna bağlı getirisini analiz etmek ve birey tarafından geliştirilebilecek çeşitli risk-azaltıcı stratejilerin etkinliğini değerlendirmektir.

Bu amaçla geliştirilen aktüaryal model yardımı ile, aylık %8'lik bir katkıyla ulaşılabilecek potansiyel emeklilik geliri farklı yatırım stratejileri çerçevesinde incelenmiştir.

Dört alternatif yatırım stratejisi geliştirilmiş ve yatırım getirisi ile katılımcının ücret değişimi için oluşturulan stokastik modeller yardımı ile her strateji için 1000 simülasyon gerçekleştirilmiştir.

11. 3 Model ve Varsayımlar

Emekliliğe kadar gerçekleşen katkılarla oluşan birikimin emeklilikte “ enflasyon endeksli yaşam boyu yıllık gelir sigortasına (emeklilik gelirine) ” dönüştürüleceği ve katkı ile emeklilik gelirinin vergiden muaf olacağı varsayılmıştır.

Katkıların yatırıma dönüştürülmesi ile elde edilecek birikim;

AW : W yıl sonra toplam fon birikimi (emeklilik öncesi)

CR : yıllık ücretin yüzdesi olarak katkı oranı

E : t yılında yapılan katkının bir oranı olarak toplam idari masraflar;

SAL_t : t yılında elde edilen reel yıllık ücret;

R_t : t yılında elde edilen reel yatırım getirisi oranı.

\ddot{a}_x : sigortalı yaşadığı sürece yıl başlarında ödenecek 1 TL'nin peşin değerini (whole life indexed annuity) ifade etmek üzere;

Enflasyon endeksli yıllık gelir, P, aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

$$P = AW / \ddot{a}_x$$

İskonto faizi, d, her yıl için sabit olmak üzere reel %3 varsayılmıştır. 2020 yılı ILO (1995) mortality varsayımı kullanılmıştır.

$$\ddot{a}_{55} = 15.026 \text{ (Erkek, } d=\%3 \text{)}$$

11. 4 Simulasyonda Kullanılan Emeklilik Planı Varsayımları :

Emeklilik öncesi sürekli çalışan erkek katılımcı, sisteme giriş yaşı 20, emeklilik yaşı 55, katkı oranı ücretin %8'i, emeklilik öncesi mortality olasılığı 0, idari masraflar emeklilik öncesi her katkının %15'i, emeklilik sonrası 0.

Tahvil ve hisse senetlerinin reel getirileri stokastik projeksiyona olanak tanıyacak şekilde birinci dereceden durağan otoregresif yapıda modellenmiştir.

Reel Hazine tahvili getirisinin 1984-1998 dönemi için ortalama ve standart sapması, sırasıyla 0.027 ve 0.075'dir.

İMKB'ye kote hisse senetlerinin reel getirisinin 1986-1998 dönemi için ortalama ve standart sapması ise sırasıyla 0.079 ve 0.772'dir.

11. 5 Simulasyon Sonuçları

Simulasyonlar dört farklı yatırım stratejisi dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Bunlardan;

Strateji A; birikim süreci boyunca fonların, İMKB endeksine paralel hisse senetlerinde değerlendirilmesi seçeneğini yansıtmaktadır. (35 yıl)

Strateji B; birikim süreci boyunca fonların, 1 yıl vadeli Hazine tahvilleri ile değerlendirilmesi seçeneğini yansıtmaktadır. (35 yıl)

Strateji C; fonların ilk 15 yıl hisse senetlerinde takip eden 20 yıl ise Hazine tahvillerinde yatırıma yönlendirilmesi seçeneğini yansıtmaktadır. (35 yıl)

Strateji D; fonların birikim süreci boyunca %50'sinin hisse senetlerinde, diğer %50'sinin ise Hazine tahvillerinde yatırıma yönlendirilmesi seçeneğini yansıtmaktadır. (35 yıl)

Çizelge 11. 1 Emeklilik öncesi son ücrete oranla emeklilik gelirleri (aylık bağlama oranları)

	<i>Strateji A</i> 100% hisse senedi	<i>Strateji B</i> 100% Haz. tahvili	<i>Strateji C</i> 15 yıl hisse senedi 20 yıl Haz. tahvili	<i>Strateji D</i> 50% hisse senedi 50% Haz. tahvili
Ortalama	2.30	0.17	0.27	1.08
Standart Sapma	15.60	0.09	0.33	3.23
İlk % 5'lik dilim	0.06	0.07	0.08	0.10
İlk çeyrek	0.21	0.11	0.12	0.18
İkinci çeyrek	0.49	0.14	0.19	0.32
Üçüncü çeyrek	1.28	0.20	0.31	0.78
Son % 5'lik dilim	7.65	0.34	0.69	3.67

Çizelge 11. 2 Strateji Y'nin Strateji Z'den daha yüksek gelir sağlaması olasılığı

Prob(Y>Z)	Z:			
	Strateji A	Strateji B	Strateji C	Strateji D
Y:				
Strateji A	-	0.82	0.74	0.57
Strateji B	0.18	-	0.37	0.20
Strateji C	0.26	0.63	-	0.31
Strateji D	0.43	0.80	0.69	-

Taktik olarak emeklilikten birkaç yıl önce birikimlerin düşük riskli yatırım araçlarına yönlendirilmesi; emeklilik tarihine yaklaşıldığında fonların büyümesi ve bekleme süresinin kısılması nedenleri ile son yıllarda oluşabilecek düşük yatırım getirisi olasılığı emeklilik gelirinin riskini arttırmaktadır. Bu sorunun aşılmasında genel yaklaşım; emeklilik dönemi yaklaştığında birikimlerin daha düşük riskli yatırım araçlarına kaydırılmasıdır. Böyle bir taktik kaydırmanın etkisini analiz etmek üzere, her yatırım stratejisinin emeklilik öncesi son 5 yıl içinde maksimum getiri sağlandığı yıl, birikimlerin %3 reel faiz getiren enflasyon endeksli Hazine tahvillerine kaydırıldığı varsayımı ile simülasyonlar tekrarlanmıştır.

Çizelge 11. 3 Emeklilik öncesi son ücrete oranla emeklilik gelirleri (aylık bağlama oranları)

(Taktik kaydırma sonrası)

	<i>Strateji A</i> 100% hisse senedi	<i>Strateji B</i> 100% Haz. tahvili	<i>Strateji C</i> 15 yıl hisse senedi 20 yıl Haz. tahvili	<i>Strateji D</i> 50% hisse senedi 50% Haz. tahvili
Ortalama	2.91	0.17	0.25	1.50
Standart Sapma	13.51	0.08	0.23	5.84
İlk % 5'lik dilim	0.10	0.08	0.08	0.12
İlk çeyrek	0.28	0.11	0.13	0.22
İkinci çeyrek	0.65	0.15	0.18	0.43
Üçüncü çeyrek	1.72	0.21	0.29	1.03
Son % 5'lik dilim	9.59	0.35	0.67	4.67

Çizelge 11. 4 Strateji Y'nin Strateji Z'den daha yüksek gelir sağlaması olasılığı

(Taktik kaydırma sonrası)

Prob(Y>Z)	Z:			
	Strateji A	Strateji B	Strateji C	Strateji D
Y:				
Strateji A	-	0.87	0.81	0.58
Strateji B	0.13	-	0.39	0.15
Strateji C	0.19	0.61	-	0.23
Strateji D	0.42	0.85	0.77	-

Sonuç olarak; genel kanının aksine; hisse senedi yatırımının, vade uzunluğu nedeniyle; sabit getirili Hazine tahviline karşı önemli bir avantajı ortaya çıkmaktadır. Strateji A; makul sayılabilecek düşük gelir riskine karşın en yüksek medyan gelirini sağlamaktadır.

- %8 katkı oranı ile 35 yıllık bir birikim sonucu hisse senetlerine yatırım, %50 olasılıkla son ücretin %50'si düzeyinde bir emeklilik geliri sağlamaktadır.
- “Kötümser senaryo” durumunda bile Strateji A'nın düşük emeklilik geliri sağlama riski (%6) sabit getirili yatırım seçenekleri olan Strateji B ve C'ye (%7 ve %8) yakındır.
- Eğer katılımcı, emeklilikten önceki 5 yıl içinde birikimlerini sabit getirili yatırım araçlarına kaydırırsa, Strateji A'nın düşük gelir sağlama riski Strateji B ve C'ye kıyasla azalmakta, bunun yanında tüm stratejilere göre en yüksek medyan geliri yine hisse senedi yatırımları ile sağlanmaktadır.
- Dengeli yatırım seçeneği olan Strateji D, düşük gelir riskini en aza indirmekle birlikte yüksek gelir olasılığını da A'ya göre önemli ölçüde düşürmektedir.
- Özet olarak; yatırım araçlarının geçmiş dönemlerdeki risk-getiri yapısının devam edeceği varsayımı altında, bireysel emeklilik sisteminde hisse senedi ağırlıklı bir yatırım stratejisinin katılımcı açısından akılcı bir seçenek olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Bu sonuç; hisse senedi piyasası gelişimi ile bireysel emeklilik sisteminin gelişimi arasında önemli bir etkileşimin olacağını göstermektedir.

12. SONUÇLAR

Aktüaryal analizler sonucunda; emeklilik fonlarının ağırlıklı olarak risksiz varlıklara yatırım yapma eğilimi gösterdiği gözlenmiştir. Bu bağlamda; sektörün henüz, riskli varlıklara yatırımlarda bulunma esnekliğine sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile bireysel emeklilik fonları, uzun vadede getiri imkanı sunmaktadır.

Performans değerlendirmesi açısından, sektörün daha uzun bir dönem içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak; fonların genel olarak, piyasa getirisinin bir miktar üzerinde performansa sahip olduğu görülmektedir.

Makro ekonomik istikrar ve düşük enflasyon emeklilik fonları için hayati önem taşımaktadır. Ekonomik kalkınmanın mı sermaye piyasalarının etkinliği için ön koşul olduğu, yoksa etkin çalışan sermaye piyasalarının mı ekonomik kalkınma için ön koşul olduğu tartışılmakla birlikte; gerekli fonların oluşturulması ve piyasada derinlik ve genişliğin pay sahiplerinin yaygınlaştırılması ile sağlanması, makro ekonomiyi olumlu etkileyecektir.

KAYNAKLAR

Arslan, Mehmet, (2005)A Tipi Yatırım Fonlarında Yöneticilerin Zamanla Kabiliyeti ve Performans İlişkisi Analizi, 2002-2005 Dönemi Uygulaması, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,Sayı 2

Elveren, A. Haydar, Hazine Müsteşarlığı Özel Emeklilik Dairesi Başkanı, Bireysel Emeklilik Sistemi, Sosyal Güvenlik Sistemi İçindeki Yeri ve Geleceği Semineri,Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Çelikoğlu, İlyas, (1971) Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve Türkiye Uygulaması , DPT, Ankara

Güzel, A. Okur, (1994) Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul

Korkmaz, Selda, Geleneksel Aktüerya Konferansı

Sayan, Serdar, Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Katılımcı Açısından Risk ve Fayda Analizi Semineri

Talas, Cahit , (1979) Sosyal Ekonomi, S. Yayınları 14, Ankara

Teksöz, A. Tuncay,Hazine Müsteşarlığı Daire Başkanlığı, Katılımcı Açısından Risk ve Fayda Analizi Semineri

Yararlanılan Internet Sitesi

Persembe.com

EKLER

Ek 1 Aktüerler Yönetmeliği (03 Ağustos 1995)

Amaç

Madde 1- Bu yönetmeliğin amacı aktüerlerin faaliyetlerine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesidir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta ve reasürans şirketlerinde istihdam edilen aktüerler ile özel sigortacılık alanında faaliyet gösteren diğer aktüerler hakkında uygulanır.

Yönetmelik, aktüerlik yapabilecek kişilerin nitelikleri ile aktüerlik mesleğine giriş ve çalışma esas ve usulleri ile mesleğin düzenlenmesine ilişkin diğer hususları kapsar.

Dayanak

Madde 3 - Bu yönetmelik, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 1'nci, 4'üncü ve 38'inci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu yönetmelikte yeralan;

- a) Kanun: 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nu,
 - b) Müsteşarlık: Hazine Müsteşarlığı'nı,
 - c) Sigorta Şirketi: Türkiye'de kurulmuş sigorta şirketleri ile yabancı ülkelerdeki sigorta şirketlerinin Türkiye'deki faaliyetlerinden sorumlu yönetim merkezini,
 - d) Aktüer: Sigortacılık tekniği ile buna ilişkin yatırım, finansman ve demografi konularında olasılık ve istatistik teorilerini uygulayarak, yasal düzenlemelere uygun prim, rezerv ve kâr paylarını hesaplayarak, tarife ve teknik esasları hazırlayan kişileri,
 - e) Aktüerler Sicili: 7397 sayılı Kanun uyarınca aktüerlik yapmaya hak kazananların Müsteşarlıkça kayıt edildiği sicil listesini ,
- ifade eder.

Aktüerlik

Madde 5- Bu Yönetmelikteki nitelikleri taşıyan ve gerekli şartları yerine getirip Müsteşarlıkça Aktüerler Sicili'ne kaydolunan gerçek veya tüzel kişiler özel sigortacılık alanında aktüerlik yapabilirler.

Gerçek Kişi Aktüerlerde Aranılan Koşullar

Madde 6- Aktüerlik yapacak gerçek kişilerin ;

- a) Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda olması,
- b) Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunması,
- c) Kamu haklarından mahrum bulunmaması,
- d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis yahut sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezasına mahkûm edilmemiş olması , cezası ne olursa olsun basit ve nitelikli zimmet, devlet alım satımlarında menfaat sağlamak, rüşvet, irtikap, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından hüküm giymiş bulunmaması, iflas ve konkordato ilân etmemiş olması,
- e) Meslek şeref ve haysiyetine uymayan durumları bulunmaması,
- f) Disiplin soruşturması sonucu kamu görevlerinden çıkarılmış olmaması,
- g) Matematik, istatistik, ekonometri veya aktüerya dallarında eğitim veren en az dört yıl süreli bir yüksek öğrenim kurumunu bitirmesi,
- h) Müfredat programlarını Müsteşarlığın uygun göreceği en az bir yıl süreli aktüerya kurslarını başarı ile tamamlamış olması (Aktüerya dallarında eğitim veren en az dört yıl süreli bir yüksek öğrenim kurumunu bitirmiş olanlara bu fıkra hükmü uygulanmaz.),
- i) Yurt içinde veya dışında sigorta veya reasürans şirketlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'nın, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun veya Bağ-Kur'un aktüerya bölümlerinde toplam 2 yıl süre ile mesleki uygulama görmüş olması (Sigorta Denetleme Kurulu ve Sigortacılık Genel Müdürlüğü'nde aktüerya ile ilgili birimlerdeki mesleki faaliyetler de bu toplam sürede dikkate alınır),
- i) Yapılacak yazılı sınavda başarılı olması şarttır.

Tüzel Kişi Aktüerlerde Aranacak Koşullar

Madde 7- Aktüerlik yapacak tüzel kişilerin:

- a) Anonim veya limited şirket statüsü taşımaları,
- b) Merkezinin Türkiye'de bulunması,
- c) Gerçek kişi kurucuların 6'ncı maddede sayılan niteliklere sahip olması ve tüzel kişi kurucuların iflas ve konkordato ilân etmemiş olması,
- d) Anasözleşmelerinde aktüerlikten başka bir işle iştigal edeceklerine dair hüküm bulunmaması,
- e) Hisse senetlerinin nama yazılı olması,
- f) Tüzel kişi kurucuları ile sermayenin % 10 ve daha fazlasına sahip gerçek kişi ortaklarının ve tüzel kişi aktüerleri temsil ve ilzama yetkili kişilerin gerçek kişi aktüerlerde aranacak şartları taşıması ve sermayenin en az %51'ine gerçek kişi aktüerlerde aranacak şartları haiz gerçek kişilerin sahip olması, şarttır.

Sorumlu Aktüer

Madde 8- Hayat branşında faaliyet gösteren her sigorta şirketi, Aktüerler Siciline kayıtlı aktüerler arasından seçilen sorumlu bir aktüer çalıştırmak zorundadır. Şirket birden fazla aktüer çalıştırıyorsa bunlardan birini sorumlu aktüer olarak işe başlamasından itibaren 10 gün içinde Müsteşarlığa bildirir. Sorumlu aktüerin, yurtiçinde veya yurtdışında sigorta veya reasürans şirketlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'nın, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun veya Bağ-Kur'un aktüerya bölümlerinde toplam üç yıl süre ile mesleki uygulama görmüş olması şarttır. Sigorta Denetleme Kurulu ve Sigortacılık Genel Müdürlüğü'nde aktüerya ile ilgili birimlerdeki mesleki faaliyetler de bu toplam sürede dikkate alınır.

Sorumlu aktüer, bu yönetmelikte belirtilen, Müsteşarlığa gönderilmesi gereken belgeleri onaylayarak, şirketin mali bünyesini sigorta sözleşmelerinden doğan yükümlülüğünün sürekli olarak karşılanabilir durumda olup olmaması açısından izlemek zorundadır. Yükümlülük karşılama yeterliliği oranını karşılayacak yeterli kaynakların var olup olmadığını araştırmak da bu izlemeye dahildir Sorumlu aktüer, şirket yönetimine, onaya tabi işlemlerde hangi hesap tahminlerini kullandığını bir raporla açıklamak zorundadır. Şirket yönetim kurulu, sorumlu aktüere, görevinin yasalara uygun olarak yerine getirmesi için gerekli her türlü bilgi ve belgeyi vermekle yükümlüdür. Sorumlu aktüer, kendisine düşen görevleri yerine getirirken

belgeleri onaylamayacağı veya sınırlı olarak onaylayacağı kanısına varırsa bu hususu, yönetime yazılı olarak bildirmek zorundadır.

Sınav

Madde 9- Gerçek kişi aktüerlerde aranan koşulları taşıyanlar yapılacak olan yazılı sınava girerler. Sınava girmek isteyenler Müsteşarlığa 4,5 x 6 ebadında iki adet fotoğraf ve bir dilekçe ile başvururlar. Başvuru dilekçesinde adayın adı ve soyadı, doğum yeri ve tarihi, mezun olduğu yüksek öğretim kurumuna ait bilgiler bulunur.

Sınav Kurulu

Madde 10- Sınav Kurulu, gerçek kişi aktüer adaylarının katılacağı yazılı sınavı gerçekleştirmek amacıyla Müsteşarlıkça seçilen bir başkan ve 4 üyeden oluşur. Üyeler biri Müsteşarlıktan, biri sektörü temsilen Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nden, üçü aktüerya konusuna ilişkin yüksek öğretim kurumları öğretim üyeleri veya görevlilerinden oluşur. Sınav Kurulunun giderleri Kanun'un 34. maddesi çerçevesinde Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından karşılanır.

Sınav Konuları

Madde 11- Aktüerya yazılı sınav konuları aşağıdadır:

A. Aktüerya Bilgileri:

a) Aktüerya Tekniği ve Uygulama Esasları: Sigorta matematiği, olasılık, istatistik yöntemleri, mali cebir, mortalite, fiyatlandırma.

B. Diğer Sigortacılık Bilgileri:

a) Genel Sigortacılık Bilgileri :Riziko sınıflandırması, risk yönetimi, reasürans kavramları ve diğer temel sigorta kavramları,

b) Sigortacılık Mevzuatı: Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nun Sigortacılıkla ilgili hükümleri, Sigorta Murakabe Kanunu, sigortacılıkla ilgili diğer Kanunlar ile bu kanunlara göre yürürlüğe konan Tüzük, Kararname ve Yönetmelikler ile Sigorta Genel Şartları,

c) Sigorta ve Reasürans Muhasebesi: Genel muhasebe, sigorta muhasebesi, bilanço analizi ve tek düzen hesap planı ve uygulaması,

d) Sigortacılıkla İlgili Vergi Mevzuatı: Vergi Usul Kanunu'nun , Kurumlar Vergisi Kanunu'nun, Gelir Vergisi Kanunu'nun, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun ilgili hükümleri, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Yangın Sigorta Vergisi.

Sınav Esasları

Madde 12-Sınava giriş ve değerlendirme aşağıdaki esaslara göre yapılır:

- a) Sınavın tarihi ve yeri Müsteşarlıkça belirlenir ve Kurul tarafından sınav tarihinden en az 30 gün önce Türkiye genelinde basım ve dağıtımı yapılan bir günlük gazetede ilan edilir.
- b) Sınava katılmak isteyenler sınav tarihinden en çok 15 gün öncesine kadar Müsteşarlığa başvurup aday kayıtlarını yaptırmak ve sınava giriş kartlarını almak zorundadırlar.
- c) Sınav süresi iki bölümde üçerden altı saattir.
- d) Yazılı sınav konularından A ve B gruplarından her biri 100 tam puan ve B grubundaki her sınav konusu 25 puan üzerinden değerlendirilir. Sınavda başarılı sayılabilmek için alınan puanın, 11'inci maddenin B grubunda belirtilen her bir sınav konusu için ayrı ayrı 15 puandan, A grubunda belirtilen sınav konusu için 70 puandan az olmamak üzere ortalama 70 puan olması şarttır.
- e) Sınav kurallarına uymayan, kopya teşebbüsünde bulunanların tespiti halinde bu kişilerin sınavları geçersiz sayılır ve bu gibiler bir daha sınava giremezler.
- f) Sınav Kurulu sınav kağıtlarını en geç yirmi gün içinde değerlendirerek, bir liste ile birlikte Müsteşarlığa göndermek zorundadır.
- g) Müsteşarlık, sınav sonuçlarını, kazanan adayların başvuru sırasında belirtilen adreslerine iadeli taahhütlü bir mektupla bildirir. Ayrıca sınav sonuçlarını içeren bir liste görülebilecek bir yere asılıp ilan edilmek üzere Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne gönderilir.
- h) Sınava en fazla iki defa girilebilir.

Sınav Komitesi sınavla ilgili olarak bu yönetmelikte bulunmayan hususları yönetmeliğin genel amacına uygun olarak belirlemeye yetkilidir.

Sınav ve Eğitim Muafiyeti

Madde 13- Aşağıdaki kişiler, bu yönetmeliğin 6'ncı maddesinin (g), (h) ve (i) bendlerinden muafırlar:

- a) Hazine Müsteşarlığı'nda 7397 ve 4059 sayılı Kanunlara göre aktüerliğe atananlar,
- b) Yurtiçi veya yurtdışındaki aktüerya dalında eğitim veren üniversitelerden bu dalda master ya da doktora derecesi alanlar. (Bu kişilerden aktüerya konularında en az üç yıl öğretim üyeliği yapanlar ayrıca 6'ncı maddenin (i) bendi hükmünden de muafırlar).Bu kişiler,

müteakip maddede belirtilen ilgili belgeler ile Aktüerler Siciline kaydolmak üzere Müsteşarlığa başvururlar.

Aktüerler Sicili

Madde 14- Aktüerlerde aranan koşulları taşıyanlar aşağıdaki belgeler ile sicile kaydolmak üzere Müsteşarlığa başvururlar:

- a) Özgeçmiş,
- b) Nüfus cüzdanının onaylı örneği,
- c) Öğrenim belgesi,
- d) Sabıkasızlık kaydı,
- e) Varsa master veya doktora mezuniyet belgesinin noterden tasdikli örneği.

Müsteşarlık, başvuru sahibinin durumunu inceledikten sonra, gerekli nitelik ve şartları taşıyanları sicile kaydeder.

Aktüerlik Sicilinden Silinmeyi Gerektiren Haller

Madde 15- Aşağıdaki hallerde aktüerin kaydı Müsteşarlıkça sicilden silinir:

- a) Aktüerin, Aktüerlik Siciline kayıt için bu yönetmeliğin aradığı şartları haiz olmadığının veya sonradan kaybettiğinin anlaşılması,
- b) Aktüerin mesleğinden kendi isteği ile ayrılması,
- c) Aktüerin, sigortalıların hak ve menfaatlarını haleldar edecek, sigorta ve reasürans şirketlerinin mali bünyelerini olumsuz yönde etkileyecek veya sigortacılık mevzuatına aykırı bilgi ve belgeleri bilerek veya bilmesi gerektiği halde onayladığının tespit edilmesi.

Yabancı Aktüerler

Madde 16- Aktüerlik mesleğini resmen düzenlemiş olan yabancı bir devletin uyruğundaki kişilerin karşılıklılık şartı ile kendi ülkelerinde en az üç yıl aktüerlik yapmaları ve en az bir yıl Türkiye'de sigorta veya reasürans şirketlerinde mesleki deneyim görmüş olmaları şartıyla, Müsteşarlıkça Aktüerler Siciline kaydedilir. Türkiye'de aktüerlik yapacak kişilerde varsa faaliyette buldukları ülkenin aktüerliğe ilişkin bir mesleki teşekkülüne üye olma şartı aranır.

Onaya Tabi İşlemler

Madde 17- Aşağıdaki belgeler sorumlu aktüer tarafından onaylanarak Müsteşarlığa gönderilir:

- a) Hayat sigortaları, bir yıl ve daha uzun süreli sağlık sigortaları, hayata ek ferdi kaza sigortalarına ilişkin tarife ve talimatlar,
- b) Matematik karşılıklar, kâr payı teknik esasları, formül ve cetveller,
- c) Hesap özetleri ile ilgili finansal tablolar,
- d) Sigortalılara dağıtılacak kâr payını gösteren kâr dağıtım tabloları,
- e) Portföy hareketleri ve matematik karşılık icmal tabloları, hayat dalı kâr zarar tabloları, hayat dalı yükümlülüğü karşılama yeterliliği tabloları,
- f) Müsteşarlıkça belirlenecek diğer belgeler. Hayat sigortası şirketlerinde primler, sigorta matematiği varsayımlarına dayanılarak hesaplanır: Söz konusu primler sigorta teşebbüslerinin bütün yükümlülüklerini karşılayacak, özellikle de her bir sözleşme için yeterli karşılıkları teşkil edebilecek miktarda olur. Primler ve tazminatlar, aynı varsayımlar altında yalnızca aynı ilkelere göre ölçülebilmelidir.

Bilgi Verilmesi, İbraz ve Sır Saklama Yükümlülükleri

Madde 18- Aktüerler, 7397 sayılı Kanuna göre yetkili kimselerin, yapmış oldukları iş ve işlemler ile ilgili olarak isteyebilecekleri tüm bilgileri vermeye ve belgeleri ibraz etmeye mecburdurlar. Aktüerler sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri, sigorta ve reasürans şirketine ya da müşterilerine ait sırları, bu konuda Kanun ile açıkça yetkili kılınmış mercilerden başkasına açıklayamazlar.

Diğer Yükümlülükler

Madde 19- Sicile kaydedilen aktüere bir sicil numarası verilir. Aktüerler sigortacılıkla ilgili her türlü yazışmalarında ve onayladıkları belgelerde imzaları ile birlikte sicil numaralarını da belirtirler. Aktüerler, görmüş oldukları eğitimin sağladığı bilgileri objektif, iyi niyet ve dürüstlikle kullanır, sigortalıların hak ve çıkarlarını bu bilgilere uygun olarak gözetirler.

Aktüerler, çalışmakta oldukları sigorta veya reasürans şirketlerini 10 iş günü içinde Müsteşarlığa bildirmek zorundadırlar. Aktüerler meslekleri dışında ticari faaliyetle iştigal edemezler, acente, broker, prodüktör veya sigorta eksperisi olarak çalışamazlar, bunların nezdinde ücretli veya maaşlı bir görevde bulunamazlar.

Reklamlarda Dikkat Edilecek Hususlar

Madde 20- Aktüerler veya aktüerya işi ile iştigal edecek kişiler ilan ve reklamlarında mesleğin vakar ve ciddiyetine uygun olmayan ifadelere yer veremezler.

Geçici Madde- Bu yönetmeliğin yayımı tarihinden önce usulüne uygun olarak aktüer ünvanını almış ve Müsteşarlıkça aktüerliğe kabul edilmiş olanların hakları saklıdır. Bu kişiler, talepleri üzerine bu Yönetmeliğin 14'üncü maddesinde belirtilen belgeler ile Müsteşarlığa başvurarak Aktüerler Siciline kaydedilir. Kaydedilen aktüere Müsteşarlıkça sicil numarası verilir.

Yürürlük

Madde 21- Bu yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 22- Bu yönetmelik hükümlerini Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakan yürütür.

Ek 2 Türkiye Muhasebe Standartı (TMS 26) (01 Mart 2006 Tarih Sayı: 26095 Türkiye Muhasebe Standartları Kurulundan: Emeklilik Fayda Planlandırma Muhasebeleştirme ve Raporlamaya İlişkin) Tebliği (Sıra No : 23)

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Tebliğin amacı; emeklilik fayda planlarında muhasebeleştirme ve raporlamaya ilişkin 26 nolu Türkiye Muhasebe Standardının yürürlüğe konulmasıdır.

(2) Adı geçen Türkiye Muhasebe Standardı bu Tebliğ ekinde yer almıştır.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Emeklilik fayda planlarında muhasebeleştirme ve raporlamaya ilişkin Türkiye Muhasebe Standardının kapsamı ekli TMS 26 metninde yer almaktadır.

Hukuki dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Tebliğ, 28/7/1981 tarih ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun Ek-1 inci maddesi ile 24/2/2004 tarihli ve 2004/6924 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve esaslar Hakkında Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (b) bendine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Tebliğde geçen;

(a) TMSK ve Kurul: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunu,

(b) TMS: Türkiye Muhasebe Standartlarını,

(c) TFRS: Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını,

ifade eder.

Yürürlük

MADDE 5 – (1) Bu Tebliğ 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak üzere yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 6 – (1) Bu Tebliğ hükümlerini Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu yürütür.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlamaya İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 26)

Hakkında Tebliğ Gerekçesi

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun Ek- 1 inci maddesi hükmü ile kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Bakanlar Kurulunun 24/02/2004 tarih ve 2004/6924 sayılı Kararı ile yürürlüğe giren “Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği”nin 9 uncu maddesinin (b) bendi hükmüne göre finansal tabloların gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgiler üretebilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarının oluşturulması öngörülmektedir.

Ülkemizde; Türk Ticaret Kanunu, vergi kanunları, Bankalar Kanunu ve Sermaye Piyasası mevzuatında muhasebe ve finansal raporlamaya ilişkin farklı hükümlerin yer alması işletmelerin aynı hesap dönemi için değişik finansal tablolar düzenlemesine neden olmakta, hangi bilançoya göre oluşan kârın dağıtılması gerekeceği konusunda ciddi tereddütler yaşanmaktadır.

Yayımlanacak Türkiye Muhasebe Standartlarıyla, tek tip finansal tablolar düzenlenmesi ve finansal tabloların Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarıyla uygunluğunun sağlanması amaçlanmaktadır.

İlişikteki Tebliğ; emeklilik fayda planlarında muhasebeleştirme ve raporlamaya ilişkin muhasebe standardının yayımlanması için hazırlanmıştır.

Bu Tebliğde 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri itibariyle geçerli olmak üzere yürürlük öngörülmüştür. Bu sayede işletmelerin ve kurumların bu yeni uygulamalara hazırlanmalarına imkan sağlanmış olmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standardı

(TMS 26)

Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama

Kapsam

1. Bu Standart; emeklilik fayda planlarına ilişkin finansal tabloların hazırlandığı durumlarda, söz konusu finansal tablolara uygulanır.
2. Emeklilik fayda planları, bazen, “emeklilik planları”, “süper emeklilik planları” ya da “emeklilik fayda planları” gibi farklı isimlerle de adlandırılır. Bu Standart emeklilik fayda planını, katılımcıların işverenlerinden ayrı olarak raporlama yapan bir işletme olarak ele alır. Bu Standartta aksi öngörülmüş olmadıkça, diğer tüm Standartlar emeklilik fayda planlarının finansal tablolarına uygulanır.

3. Bu Standart; planın, bir grup olarak tüm katılımcılara yönelik muhasebeleştirilme ve raporlama konularını düzenler. Katılımcıların emeklilik fayda haklarının kendilerine bireysel olarak raporlanmasını düzenlemez.

4. “TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” Standardı, ilgili işverenin finansal tablolarında yer alan emeklilik faydalarının maliyetinin belirlenmesini düzenler. Dolayısıyla, bu Standart TMS 19’u tamamlar.

5. Emeklilik fayda planları; tanımlanmış katkı planları veya tanımlanmış fayda planları şeklinde olabilir. Bu planların büyük bir bölümü, katkı paylarının yatırıldığı ve emeklilik faydalarının ödendiği, ayrı bir yasal kişilikleri olan ya da olmayan veya birtakım mütevellileri bulunan ya da bulunmayan ayrı bazı fonlar oluşturulmasını gerektirir. Bu Standart, bu tür fonların oluşturulup oluşturulmadığı ve mütevellileri bulunup bulunmadığına bakılmaksızın uygulanır.

6. Sigorta şirketleri aracılığıyla yapılan varlık yatırımlarını içeren emeklilik fayda planları da, özel yatırım anlaşmalarının aynı muhasebe ve fonlama yöntemlerini gerektirir. Dolayısıyla, söz konusu emeklilik fayda planları; ilgili sigorta şirketi ile yapılan anlaşmanın belirli bir katılımcı veya katılımcılar grubu adına yapılmış olduğu ve sağlanan faydalara ilişkin yükümlülüklerin sadece sigorta şirketinin sorumluluğunda bulunduğu haller dışında yine bu Standardın kapsamındadır.

7. Bu Standart; kıdem tazminatları, ertelenmiş ücret/kazanç düzenlemeleri, uzun süreli çalışanlara sağlanan faydalar, özel erken emeklilik veya işten çıkarılma planları, sağlık ve refah planları veya ikramiye planları gibi çalışanlara sağlanan diğer faydaları kapsamaz. Ayrıca, devlet sosyal güvenlik uygulamaları şeklindeki sözleşmeler de bu Standart kapsamı dışındadır.

Tanımlar

8. Bu Standartta geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir:

Emeklilik fayda planları: Bir İşletmenin çalışanlarına, hizmetlerinin bitiminde veya bitimi sonrasında (yıllık gelir veya defaten ödeme şeklinde) sağlayacağı faydaların veya bu faydalara ilişkin katkıların; bir belgede yer alan koşullara veya işletmenin uygulamalarına dayanılarak emeklilik öncesinde belirlenebildiği veya tahmin edilebildiği anlaşmalardır.

Tanımlanmış katkı planları: Emeklilik faydası olarak ödenecek tutarların, fona yapılan katkılar ve bu katkılar üzerinden elde edilen yatırım kazançları aracılığıyla belirlendiği emeklilik fayda planlarıdır.

Tanımlanmış fayda planları: Emeklilik faydası olarak ödenecek tutarların, genellikle, çalışanların kazançları ve /veya hizmet sürelerine bağlı bir formül çerçevesinde belirlendiği emeklilik fayda planlarıdır.

Fonlama: Gelecekte emeklilik faydalarına ilişkin olarak yapılacak ödemelerle ilgili yükümlülüklerin karşılanması amacıyla, işveren işletmenin dışındaki bir işletmeye (ilgili fona) varlık devri işlemidir.

Aşağıdaki terimler de bu Standart kapsamında kullanılmıştır:

Katılımcılar: Emeklilik fayda planının üyeleri ve plan tarafından sağlanan faydalardan yararlanma hakkı olan diğer kişilerdir.

Sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar: Planın varlıklarından, taahhüt edilen emeklilik haklarının bugünkü aktüeryal değerleri dışındaki yükümlülükler düşüldükten sonra kalan varlıklardır.

Taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü aktüeryal değeri: Mevcut ve geçmişteki çalışanlara, vermiş oldukları hizmete dayanarak emeklilik fayda planı çerçevesinde ödeneceği tahmin edilen tutarların bugünkü değeridir.

Kazanılmış haklar: Elde edilmeleri, ilgili emeklilik fayda planına göre hizmetin devamlılığı şartına bağlı olmayan faydalardır.

9. Bazı emeklilik fayda planlarına işverenler dışındakiler katkı sağlar; bu Standart anılan tür planların finansal tablolarına da uygulanır.

10. Emeklilik fayda planlarının çoğu resmi anlaşmalara dayanır. Bazı planlar gayri resmidir; fakat işverenlerin süregelen uygulamaları çerçevesinde belirli düzeyde bir yükümlülükleri bulunmaktadır. Bazı planlar işverenlere yükümlülüklerini plan çerçevesinde sınırlama imkanı sunarken, personelin işe devam edecek olması durumunda, herhangi bir planın işveren tarafından iptal edilmesi genellikle zordur. Gayri resmi bir plana da, resmi planla aynı muhasebe ve raporlama kuralları uygulanır.

11. Emeklilik fayda planlarının çoğu, kendilerine katılım paylarının yatırıldığı ve üzerlerinden faydaların ödendiği ayrı birtakım fonlar kurulmasını sağlar. Söz konusu fonlar, ilgili fon varlıklarının yönetiminden bağımsız hareket eden taraflarca idare edilebilirler. Anılan taraflar, bazı ülkelerde müteveli heyeti olarak adlandırılır. Bu Standart kapsamında müteveli terimi, bir vakfın kurulup kurulmadığına bakılmaksızın, söz konusu tarafları ifade etmek için kullanılmıştır.

12. Emeklilik fayda planları normalde; her birinin kendine özgü ayırt edici özellikleri bulunan, tanımlanmış katkı planları veya tanımlanmış fayda planları olarak tanımlanır. Bazen, her iki planın birden özelliklerini taşıyan planlar da olabilir. Söz konusu karma planlar bu Standart açısından, tanımlanmış fayda planları olarak kabul edilir.

Tanımlanmış katkı planları

13. Tanımlanmış katkı planlarına ilişkin finansal tablolarda, sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar tablosu ve fonlama politikasına ilişkin açıklamalar yer alır.

14. Tanımlanmış katkı planları çerçevesinde katılımcının gelecekte elde edeceği fayda tutarları; ilgili işverenin, katılımcının veya her ikisinin birden ödediği katkı payları ile fonun faaliyet verimliliği ve yatırım kazançları çerçevesinde saptanır. İşverenin yükümlülüğü, genellikle, fona aktarılan katkı payları ile yerine getirilmiş olur. Bazen, cari katkı payları ile gelecek katkı payları ve yatırım gelirlerine ilişkin değişiklikler sonucunda ileride elde edilmesi beklenen faydalara ilişkin olarak aktüeryal bir değerlemeye başvurulabilmesine rağmen, normal şartlarda böyle bir değerlemeye gerek bulunmaz.

15. Katılımcılar, gelecekte elde edecekleri fayda düzeyini doğrudan etkilediğinden, planın işleyişi ile yakından ilgilenirler. Katılımcılar, katkı paylarının fona yatırılıp yatırılmadığı ve fayda sahiplerinin haklarının korunmasına ilişkin yeterli bir kontrolün bulunup bulunmadığını bilmek ister. İşveren ise, planın verimli ve adil bir biçimde işlemesiyle ilgilenir.

16. Tanımlanmış katkı planına ilişkin raporlamanın amacı; plan hakkında ve planda yer alan yatırımların performansı hakkında periyodik bir şekilde bilgi verilmesidir. Söz konusu amaç, genellikle aşağıdaki hususları içeren finansal tabloların hazırlanmasıyla gerçekleştirilir:

- a) Dönem içerisinde gerçekleşen önemli faaliyetlere ilişkin açıklamalar ve plana, planın üyeliği ile koşul ve içeriğine ilişkin herhangi bir değişikliğin etkisi;
- b) Döneme ilişkin işlemleri ve yatırım performansı ile planın dönem sonundaki finansal durumunu gösteren tablolar; ve
- c) Yatırım politikalarına ilişkin açıklama.

Tanımlanmış fayda planları

17. Tanımlanmış fayda planlarına ilişkin finansal tablolar, aşağıda yer alanlardan herhangi birini içerir:

- a) Aşağıdaki hususları gösteren bir tabloyu:
 - (i) Sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıkları;

(ii) Taahhüt edilen emeklilik fayda haklarının, kazanılmış ve kazanılmamış haklar olarak ayırım yapılmak suretiyle gösterildiği bugünkü aktüeryal değerlerini; ve

(iii) Ortaya çıkan fazla ya da açığı; veya

b) Aşağıdakilerden herhangi birini içeren, sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar tablosunu:

(i) Taahhüt edilen emeklilik fayda haklarının, kazanılmış ve kazanılmamış haklar olarak ayırım yapılmak suretiyle gösterildiği bugünkü aktüeryal değerlerini gösterir bir ifade içeren; veya

(ii) Ekinde bulunan aktüeryal rapordaki buna ilişkin bilgiye atıf yapılan.

Finansal tabloların düzenlendiği tarihte, herhangi bir aktüeryal değerlemenin yapılmamış olması durumunda; yapılmış olan en son değerlendirme esas alınır ve değerlendirme tarihiyle birlikte açıklanır.

18. 17 nci Paragraf çerçevesinde, taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü aktüeryal değerlerinin hesaplanmasında; hangi yöntemin kullanıldığı açıklanmak suretiyle, bugünkü maaş düzeyleri veya gelecekteki tahmini maaş düzeyleri dikkate alınmak suretiyle, planda yer alan koşullar çerçevesinde şimdiye kadar verilen hizmetlere ilişkin olarak taahhüt edilen faydalar esas alınır. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü aktüeryal değeri üzerinde önemli etkisi olan aktüeryal varsayımlardaki değişikliklerin etkisi de açıklanır.

19. Finansal tablolar, taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü aktüeryal değerleri ile sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar arasındaki ilişkiyi ve taahhüt edilen emeklilik faydalarına ilişkin fonlama politikasını açıklar.

20. Tanımlanmış fayda planlarında taahhüt edilen emeklilik faydalarına ilişkin ödemeler, ilgili planın yatırım performansı ve uygulama verimliliği ile birlikte finansal durumuna ve katılımcıların gelecekteki katkı payı yatırma gücüne de bağlıdır.

21. Tanımlanmış fayda planlarında, bir aktüer tarafından periyodik olarak planın finansal durumunun değerlendirilmesine, varsayımlarının gözden geçirilmesine ve gelecek dönemlerin katkı payı tutarlarına ilişkin öneriler yapılmasına ihtiyaç vardır.

22. Tanımlanmış fayda planlarına ilişkin raporlamanın amacı; biriken kaynaklar ve plan tarafından sağlanan faydalar arasında zaman içindeki ilişkinin değerlendirilmesinde yararlı olan, planın işleyişi ve mali kaynakları hakkında periyodik bilgi sağlamaktır. Anılan amaç, genellikle, aşağıdaki hususları içeren finansal tablolar hazırlanmak suretiyle gerçekleştirilir:

- a) Dönem içerisinde gerçekleşen önemli faaliyetlere ilişkin açıklamalar ve plana, planın üyeliği ile koşul ve içeriğine ilişkin herhangi bir değişikliğin etkisini;
- b) Döneme ilişkin işlemleri ve yatırım performansı ile planın dönem sonundaki finansal durumunu gösteren tabloları;
- c) İlgili tabloların bir bölümünde veya ayrı bir rapor aracılığıyla aktüeryal bilgi; ve
- d) Yatırım politikalarına ilişkin açıklama.

Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri

23. Emeklilik faydalarından beklenen ödemelerin bugünkü değeri, katılımcıların ilgili dönem maaş düzeyleri veya emekli olacakları tarihe kadar olan sürede öngörülen maaş düzeyleri kullanılarak hesaplanabilir ve raporlanabilir.

24. Cari maaş düzeyi yaklaşımının benimsenmesinin nedenleri aşağıdaki gibidir:

- a) Planda yer alan her bir katılımcıya ait tutarın toplamı olan taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri böylece daha objektif olarak hesaplanabilir, çünkü bu yaklaşım, öngörülen maaş düzeyinin kullanılmasına oranla daha az varsayım içerir;
- b) Maaş artışıyla bağlantılı olarak meydana gelecek emeklilik faydalarındaki artışlar, maaş artışının gerçekleştiği tarihte planın yükümlülüğü haline gelir, ve;
- c) Cari maaş düzeyi kullanılarak hesaplanan taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri, planın kesintiye uğraması veya sona erdirilmesi durumunda ödenecek olan tutarla daha yakından ilgilidir.

25. Öngörülen maaş düzeyi yaklaşımının benimsenmesinin nedenleri aşağıdaki gibidir:

- a) Finansal bilgiler, yapılan varsayım ve tahminlere bakılmaksızın, işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlanmalıdır,
- b) Nihai ödeme planlarında, emeklilik faydaları, emeklilik tarihinde veya buna yakın bir tarihteki maaşlar dikkate alınmak suretiyle belirlenir; bu nedenle maaşlar, katkı payları ve yatırım getiri oranları öngörülmek zorundadır;
- c) Fonlamanın büyük bir bölümünün öngörülen maaşlara dayanması halinde, öngörülen maaşların dikkate alınmaması durumunda, plan aşırı fonlanmamış iken aşırı fonlanmış ya da olması gerekenden eksik fonlanmış iken yeterli düzeyde fonlanmış gibi raporlanması sonucunu doğurabilir.

26. Cari ücretler esas alınarak tespit edilmiş taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri, finansal tablo tarihleri itibariyle sahip olunan fayda yükümlülüklerini belirtmek amacıyla plana ilişkin finansal tablolarda açıklanır. Öngörülen ücretler esas alınarak tespit edilmiş taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri ise, genelde fonlamanın temelini teşkil eden işletmenin sürekliliği ilkesi çerçevesinde potansiyel yükümlülüğün boyutunu belirtmek amacıyla açıklanır. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin açıklanmasına ek olarak, söz konusu taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin yorumlanmasına ilişkin çerçeveyi açık bir şekilde belirleyen gerekli açıklamalara da yer verilmesi gerekebilir. Bu tür açıklamalar, gelecek için planlanan fonlamanın ve öngörülen ücretlere dayanan fonlama politikasının yeterliliği hakkında bilgi veren yapıda olabilir. Anılan hususlar, finansal tablolar veya aktüer raporunun içinde yer alabilir.

Aktüeryal değerlemenin sıklığı

27. Birçok ülkede aktüeryal değerlendirme, üç yılda birden daha sık bir sürede yapılmaz. Finansal tabloların düzenlendiği tarihte, herhangi bir aktüeryal değerlemenin yapılmamış olması durumunda, en yakın tarihli değerlendirme işlemi esas alınır ve söz konusu değerlemenin tarihi açıklanır.

Finansal tabloların içeriği

28. Tanımlanmış fayda planlarında bilgi, aşağıda yer alan ve her biri aktüeryal bilgiye ilişkin farklı sunum ve açıklama yöntemlerini yansıtan gösterim şekillerinden biri kullanılmak suretiyle gösterilir:

- a) Finansal tablolarda; sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıkları, taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini ve bunların sonucunda ortaya çıkan fazlalık veya açığı gösteren bir tablo yer alır. İlgili plana ilişkin finansal tablolar, sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklardaki ve taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerindeki değişimi gösteren tablolar da içerir. Söz konusu finansal tablolarla birlikte, taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini destekleyen ayrı bir aktüer raporu da bulunabilir;
- b) Sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar tablosunu ve sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar değişim tablosunu içeren finansal tablolar. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri, ilgili tabloların dipnotlarında açıklanır. Söz konusu finansal tablolarla birlikte, taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini destekleyen bir aktüer raporu da bulunabilir;

c) Sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar tablosu ve sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar değişim tablosu ile birlikte, ayrı bir aktüer raporunda yer alan taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü değerini içeren finansal tablolar.

Yukarıda belirtilen tüm gösterim şekillerinde, yönetimin veya yöneticilerin raporu niteliğinde bir mütevelliler raporu ve bir yatırım raporu da mali tabloların birer eki olarak sunulabilir.

29. Paragraf 28 (a) ve 28 (b)'de belirtilen gösterim şekillerini savunan görüşe göre; taahhüt edilen emeklilik faydalarının ve bu raporlama şekillerinde sağlanan diğer bilgilerin miktarlarının belirtilmesinin, finansal tablo kullanıcılarının planın cari durumunu ve yükümlülüklerini yerine getirebilme olasılığını değerlendirmelerine yardımcı olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre aynı zamanda, finansal tabloların kendi başlarına tam olmaları gerektiği ve ek tablolara dayanılmasının uygun olmayacağı ileri sürülür. Diğer bir görüşe göre ise; Paragraf 28 (a)'da yer alan gösterim şeklinin, taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin borca ilişkin tüm özellikleri taşımamasına rağmen, bir borç bulunduğu izlenimi verebileceği ileri sürülmektedir.

30. Paragraf 28 (c)'de belirtilen gösterim şeklini savunan görüşe göre, paragraf 28 (a) da belirtildiği şekilde taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar tablosuna dahil edilmemesi ve dahası, paragraf 28 (b) de belirtildiği şekilde dipnotlarda açıklanmaması gerektiği ileri sürülür. Bu yaklaşım, aktüerlerin taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini her zaman için yatırımların piyasa değeri ile karşılaştırmadıklarını, bunun yerine yatırımlardan elde edilmesi beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini dikkate alabildiklerini iddia eder. Bu nedenle, bu gösterim şeklini savunan yaklaşım, bu tür bir karşılaştırmanın ilgili aktüerin nihai değerlendirmesini yansıtmayacağını ve bunun yanlış anlaşılabilirliğini ileri sürer. Bir başka yaklaşım da; taahhüt edilen emeklilik faydaları hakkındaki bilgilerin, bunların miktarının belirlenip belirlenmediğine bakılmaksızın, sadece, yeterli derecede açıklamaların yapılabileceği ayrı bir aktüer raporunda yer alması gerektiğine inanır.

31. Bu Standart, taahhüt edilen emeklilik faydalarıyla ilgili bilgilerin ayrı bir aktüeryal raporda açıklanmasını savunan yaklaşımı benimser. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin miktarlarının belirlenmesine yönelik eleştirileri reddeder. Dolayısıyla, Paragraf 28 (a) ve 28 (b)'de yer alan gösterim şekilleri ile, taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini gösteren bir aktüer rapora finansal tablolarda atıfta bulunulması ya da ilgili finansal tabloların söz konusu raporla birlikte

sunulmaları durumunda, Paragraf 28 (c)'de yer alan gösterim şekli de bu Standart kapsamında kabul edilir.

Tüm planlar

Plan varlıklarının değerlemesi

32. Emeklilik fayda planına ilişkin yatırımlar gerçeğe uygun değerleri ile gösterilir. Pazarlanabilir menkul kıymetler açısından gerçeğe uygun değer piyasa değeridir. Gerçeğe uygun değerın tespit edilmesinin mümkün olmadığı plan yatırımlarında, gerçeğe uygun değerın neden tespit edilemediği açıklanır.

33. Pazarlanabilir menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değeri, menkul kıymetlerin rapor tarihindeki değerinin ve döneme ilişkin yatırım performansının en kullanışlı ölçüm yöntemi olması nedeni ile piyasa değeridir. Sabit itfa değeri olan ve ilgili planın yükümlülüklerinin tamamını veya belli bir kısmını karşılamak üzere satın alınmış menkul kıymetler, itfasına kadar sabit getirisi olduğu varsayımına dayanarak en son itfa değeri ile gösterilebilir. Plana ilişkin yatırımların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda; bir işletmenin toplam sahipliği gibi, gerçeğe uygun değerın neden kullanılmadığı açıklanır. Yatırımların piyasa değerinin veya gerçeğe uygun değerının dışında bir değerle gösterildiği durumlarda ise genellikle gerçeğe uygun değer de açıklanır. Fonun faaliyetlerinde kullanılan varlıklar, buna ilişkin olarak uygulanabilen Standart hükümlerine göre muhasebeleştirilir.

Açıklamalar

34. Tanımlanmış fayda planı veya tanımlanmış katkı planı olup olmadığına bakılmaksızın, emeklilik fayda planına ilişkin finansal tablolarda aşağıdaki hususlara da yer verilir:

- a) Sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar değişim tablosu;
- b) Uygulanan önemli muhasebe politikalarının özeti; ve
- c) İlgili planın tarifi ve dönem içerisinde plana ilişkin değişikliklerin etkisi.

35. Emeklilik fayda planları aracılığıyla hazırlanan raporlar, uygulanabilmelerinin mümkün olması durumunda, aşağıdaki hususları içerir:

- (a) Aşağıdakileri açıklayan, sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıklar tablosu;
 - (i) Uygun olarak sınıflandırılmış dönem sonu varlıklar;
 - (ii) Varlıkların değerlendirme esasları;

(iii)Sağlanacak faydalarda kullanılabilen net varlıkların %5'ini veya herhangi bir sınıf veya türdeki menkul kıymetin %5'ini aşan bir yatırıma ilişkin ayrıntılar;

(iv)İşveren nezdinde yapılan yatırımların ayrıntısı;

(v) Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri dışındaki yükümlülükler;

(b) Aşağıdakileri gösteren, sağlanacak faydalarda kullanılabilen net varlıklar değişim tablosu;

(i) İşveren katkıları;

(ii) Çalışan katkıları;

(iii)Faiz veya kâr payı gibi yatırım gelirleri;

(iv)Diğer gelirler;

(v) Fayda ödemeleri veya borçları (örneğin emeklilik, ölüm ve sakatlık yardımları ile defaten ödenen tutarları içerecek detayda);

(vi)Yönetim giderleri;

(vii) Diğer giderler;

(viii) Gelir üzerindeki vergiler;

(ix)Yatırımların elden çıkarılmasından kaynaklanan kâr ve zararlar ile yatırımların değerindeki değişimler;

(x) Diğer planlardan ve diğer planlara yapılan transferler;

(c) Fonlama politikasına ilişkin açıklama;

(d) Tanımlanmış fayda planları açısından, ilgili plan şartlarında taahhüt edilen faydalar esas alınarak şimdiye kadar verilen hizmetler için cari veya öngörülen maaş düzeyleri dikkate alınarak hesaplanan taahhüt edilen emeklilik faydalarının (kazanılmış ve kazanılmamış haklar arasındaki ayrımı içerebilen) aktüeryal bugünkü değeri; bu bilgiler, finansal tablolarla bir arada yorumlanacak, bunlara eşlik eden bir aktüeryal raporda da yer alabilir; ve

(e) Tanımlanmış fayda planları açısından, yapılan önemli aktüeryal varsayımlar ile taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin hesaplanmasında kullanılan yönteme ilişkin açıklama.

36. Emeklilik faydasına ilişkin planla ilgili bir rapor, finansal tabloların bir parçası veya ayrı bir rapor şeklinde söz konusu planın bir tanımını içerir. Anılan tanım aşağıdakileri içerebilir:

- (a) İşverenlerin ve kapsanan çalışan gruplarının isimleri;
- (b) Emeklilik faydalarından yararlanan katılımcıların ve yararlanması uygun bulunan diğer katılımcıların sayısı;
- (c) Planın türü (tanımlanmış katkı planı veya tanımlanmış fayda planı);
- (d) Katılımcıların plana katkıda bulunup bulunmadığını açıklayan bir not;
- (e) Katılımcılara taahhüt edilen emeklilik faydalarının tarifi;
- (f) Planın her türlü sona erme koşullarının belirtilmesi;
- (g) Raporun kapsadığı dönem boyunca (a) dan (f) ye kadar sayılan hususlarda oluşan değişiklikler.

Kullanıcıların kolayca edinebileceği, ilgili planın tanımlandığı diğer belgelere atıfta bulunulması ve sadece sonradan ortaya çıkan değişikliklere ilişkin bilgi verilmesi de mümkündür.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	24.04.1972	
Doğum Yeri	Wanne – Eickel / Almanya	
Lise	1986 – 1989	Sarıyer Vehbi Koç Vakfı Lisesi
Lisans	1990 - 1996	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü
Yüksek Lisans		Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik Anabilim Dalı İstatistik Programı
Çalıştığı Kurum	2006 Devam Ediyor	Uyum Sitesi Yönetimi